

การบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการ

จังหวัดบุรีรัมย์

ADMINISTRATION AND MANAGEMENT SYSTEMS OF
BUDDHISM AFFAIRS OF THE SANGHADHIKARNS
IN BURIRAM PROVINCE

วิทยานิพนธ์

ของ

ประสงค์ เกิดสันโดศ

เลขทะเบียน.....001934
วันที่..... 3 ต.ช. 2550
เลขเรียกหนังสือ.....001934

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์

เมษายน 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ
นายประสงค์ เกิดสันโคต เรียบร้อยแล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

.....ประธานกรรมการควบคุม
(รองศาสตราจารย์ภูมิจิต เรืองเดช)

.....กรรมการควบคุม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประชัน ตะเนวัน)

.....กรรมการควบคุม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วุฒินันท์ งามฤทธิ)

.....กรรมการสอบ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภันธา วีรกุลเทวัญ)

.....กรรมการสอบ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์โสวัฒน์ โสภภาพ)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทียบ ฉะอองทอง)

วันที่ เดือน 7 พ.ศ. 2550

ชื่อเรื่อง	การบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์	
ผู้วิจัย	ประสงค์ เกิดสันโดศ	
กรรมการควบคุม	รองศาสตราจารย์ภูมิจิต เรืองเดช	ประธานกรรมการ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจักษ์ คณะวัน	กรรมการ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์วุฒินันท์ รมฤทธิ	กรรมการ
ปริญญา	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต	สาขา รัฐประศาสนศาสตร์
สถานศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	ปีที่พิมพ์ 2550

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการผู้ที่ย้ายตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ และผู้ที่ย้ายตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยศึกษาการบริหารและจัดการงานพระศาสนาทั้ง 6 งาน คือ งานการปกครอง งานการศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ งานการสาธารณูปการ งานการสาธารณสงเคราะห์ ประชากรได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล ในจังหวัดบุรีรัมย์ ในปี พ.ศ. 2549 จำนวน 196 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าในการบริหารและจัดการงานพระศาสนาทั้ง 6 งาน ได้แก่ งานการปกครอง งานการศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ งานการสาธารณูปการ และงานการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก
2. เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา อยู่ในระดับมาก ทั้ง 6 งาน มีค่าเฉลี่ย 3.641
3. ปัญหาและข้อเสนอแนะ ในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ปัญหาและข้อเสนอแนะลำดับที่ 1 คือ ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 34.10 รองลงมาคือ ขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในการเผยแผ่

พระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 22.72 ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการงาน
ศาสนาน้อย คิดเป็นร้อยละ 15.90 ให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการงานศาสนา
คิดเป็นร้อยละ 11.36 ขาดสื่อและอุปกรณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 9.10 และไม่มี
อิสระในการบริหารจัดการพระศาสนา คิดเป็นร้อยละ 6.82 ตามลำดับ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

TITLE Administration and Management Systems of Buddhism Affairs of the Sanghadhikarns in Buriram Province

AUTHOR Prasong Koetsandot

ADVISORS Associate Professor Phoomjit Ruangdet, Thesis Advisor
 Assistant Professor Prachan Kanewan, Co-advisor
 Assistant Professor Wutthinan Rarmrit, Co-advisor

DEGREE Master of Public Administration MAJOR Public Administration

SCHOOL Buriram Rajabhat University YEAR 2007

ABSTRACT

The purposes of this research were to : 1) investigate the level of the Sanghadhikarns' opinions towards the administration and management systems of Buddhism Affairs in Buriram Province and; 2) compare the opinions toward the administration and management systems of Buddhism Affairs of Sanghadhikarns from the districts and sub districts, Buriram Province in six aspects, namely, ruling, buddhist education, education and supporting, spreading affairs, public benefit, and public supporting.

The population and subjects were 196 Sanghadhikarns from the districts and sub districts in Buriram Province in 2549 B.E. The research instrument was questionnaire. The data were collected and analyzed using the percentage, arithmetic means, and standard deviation.

The results of the study revealed that :

1. The Sanghadhikarns' opinions toward those administration and management systems were at the high level.
2. The Sanghadhikarns' opinions from both districts and sub districts were at high level ($X = 3.641$).
3. The suggestions and problems faced in the administration and management systems of Buddhism Affairs listed in descending order were lack of supporting budget from the government (34.15 %), lack of the experts for spreading Buddhism (22.72 %), a few amount of people's participation (15.90 %), needs of people to participate in the administration and management (11.36 %), lack of medium and tools for spreading Buddhism (9.10 %), and lack of independence in the administration and management (6.82 %), respectively.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงโดยได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ภูมิจิต เรืองเดช ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประชัน ตะเนวัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์วุฒินันท์ รามฤทธิ กรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์โสวัฒน์ โสภานพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุนันทา วีรกุลเทวัญ กรรมการ สอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จเรียบร้อย และขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัย ที่ได้เอื้ออำนวยและประสานงานในการจัดทำวิทยานิพนธ์เป็น อย่างดี

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน คือ พระครูปริยัติภัทรคุณ ผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ (ห้องเรียนวัดพระพุทธบาทเขากระโดง จังหวัดบุรีรัมย์) นายบรรจง โสคาดี อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ นายธนู ศรีทอง อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ที่กรุณาให้ คำปรึกษาแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และขอขอบคุณ นางสาวชลธิษานต์ กับริรัมย์ ผู้ที่คอยให้ กำลังใจในการศึกษาค้นคว้าตลอดมา

ประโยชน์และคุณค่าอันพึงเกิดขึ้นจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบพระคุณเป็นเครื่องบูชา พระคุณบิดา มารดา นูรพาจารย์ คณาจารย์ และผู้มีส่วนในการช่วยเหลือเกื้อกูลให้กำลังใจในการศึกษา แก่ผู้วิจัยจนประสบความสำเร็จ

ประสงค์ เกิดสันโคด

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามเฉพาะศัพท์.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ.....	19
แนวคิดของพระสงฆ์และนักวิชาการศึกษาที่เกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ งานพระศาสนา.....	23
บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทย.....	41
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	53
งานวิจัยในประเทศ.....	53
งานวิจัยต่างประเทศ.....	56
กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	58
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	59
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	59
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	61
ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ.....	62
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	63
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	63
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	64

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	66
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	66
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	66
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	66
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	77
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	77
วิธีดำเนินการวิจัย.....	77
สรุปผลการวิจัย.....	78
อภิปรายผล.....	79
ข้อเสนอแนะ.....	82
ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้.....	82
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป.....	82
บรรณานุกรม.....	84
ภาคผนวก.....	90
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย.....	91
ภาคผนวก ข แบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	95
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	104

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	58
2 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการดำรงตำแหน่ง.....	60
3 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามการดำรงตำแหน่ง.....	67
4 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง.....	68
5 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษาสายสามัญ.....	69
6 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษา สายพระปริยัติธรรม.....	70
7 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหาร และจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามการดำรงตำแหน่ง.....	71
8 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหาร และจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง.....	72
9 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหาร และจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามระดับการศึกษาสายสามัญ.....	73
10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหาร และจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามระดับการศึกษาสายพระปริยัติธรรม.....	74
11 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหาร และจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้ง 6 งาน แสดงเป็นภาพรวม.....	75
12 แสดงค่าร้อยละของปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์.....	76

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาในประเทศไทย คามสถิติเมื่อปี 2545 ทั่วทั้งประเทศไทยมีวัดอยู่ 32,000 วัด ประชาชนชาวไทยร้อยละ 94 ของประชากรทั้งประเทศนับถือพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมไทย ทั้งทางด้านคตินิยม เนติกรรม วัตถุประสงค์และสัทธรรม ถ้วนมีหลัก พระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน และเป็นแกนทั้งสิ้น (พระเทพโสภณ 2547 : 5) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย คนไทย นับถือพระพุทธศาสนามาแต่โบราณกาล ความเป็นไทย หรือวิถีชีวิตของคน ไทยเกี่ยวข้องกับ

พระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม รวมไปถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ความกลมกลืนจนเป็นวิถีชีวิตแบบ ไทยเรานั้น ไม่สามารถอธิบายอย่างชัดเจน ได้ถ้าขาดพระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนผู้ ที่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ที่จะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ที่ตนนับถือ ให้เข้าใจแล้วนำมาประยุกต์ใช้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อเป็นแนวทาง ในการดำเนินชีวิตที่ ดีงาม สามารถเข้าถึงความสงบสุขทั้งส่วนตน และสร้างสรรค์ประ โยชน์แก่สังคม โดยส่วนรวมได้ ความบทบาทหน้าที่และความสามารถของแต่ละบุคคล พระพุทธศาสนาจึงเป็นปัจจัยกำลังอำนาจที่ สำคัญที่สุด ในการรักษาและพัฒนาความมั่นคงแห่งชาติด้านสังคม ถ้าประชาชนชาวไทยยึดมั่นและ ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา อย่างถูกต้องจริงจังแล้ว จะเป็นสังคมที่ เียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรมที่มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีความขยันหมั่นเพียร ใน กิจการต่าง ๆ ทุกสาขา และสมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวกันอย่างแน่นแฟ้น ซึ่งนอกจากจะมีความ มั่นคงแห่งชาติด้านสังคมแล้ว ยังจะเป็นปัจจัยส่งเสริมให้มีความมั่นคงแห่งชาติด้านอื่น ๆ ด้วย

ไพโรธ เลิศพิริยกุล (2539 : 131) กล่าวว่า “เศรษฐกิจก้าวหน้า สังคมมีปัญหา การพัฒนา ไม่ยั่งยืน” นั่นก็คือ ชิงพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวหน้ามากเกินไป ความเจริญก้าวหน้าด้านวัตถุมีมาก เท่าใดสภาพด้านจิตใจกลับเสื่อมลง จิตใจของคนมีความสับสน หว้าเหว่ ชาติที่พึงพอใจ ครอบครัว ที่เคยเข้มแข็งกลับอ่อนแอ แยกแยก ชุมชนหมู่บ้าน ที่เคยเข้มแข็งก็คดอยู่ในสภาพเดียวกัน ปัญหา ดังกล่าวจำเป็นที่คนไทยทุกคนทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตพึงรับรู้ร่วมกัน และร่วมมือร่วมใจช่วยกัน แก้ไข สถานการณ์ของสังคมปัจจุบันซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประชาชนไม่เข้าใจและ ปฏิบัติผิดเพี้ยนจากหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ทำให้สังคมไทยเสื่อมทราม จากศีลธรรมอันดีงาม มีพฤติกรรมขาดคุณธรรมและจริยธรรมกันมากขึ้น วัด โดยพระสงฆ์

ไม่สามารถดำเนินการอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ และการนำพระศาสนาให้มีประสิทธิภาพและเกิดคุณภาพแก่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งจะกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงแห่งชาติในที่สุด ดังนั้น พระสงฆ์ โดยเฉพาะพระสังฆาธิการควรมีความร่วมมือกับทุกหน่วยงาน ทั้งทางราชการ และเอกชน ประสานงานดำเนินการให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านจิตใจ และกิจกรรม ทางด้านสังคม สถาบันหลักหรือสถาบันที่สำคัญที่ช่วยในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่คนไทย ก็คือ สถาบันพระพุทธศาสนา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่อบรม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าวิถีชีวิต ของชาวไทยเรานั้น มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนามาเป็นเวลาช้านาน จนอาจกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เพราะคนไทยเรานั้นอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำหลักธรรมเหล่านั้นมาเผยแผ่อีกต่อหนึ่ง ซึ่งเดิมทีนั้น วัดเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์กลางของการให้ศิลปะวิทยาการต่าง ๆ แก่ผู้ที่มีความสนใจในการศึกษา แต่เมื่อสภาวะการณ์ของโลกเปลี่ยนแปลงไป ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เข้ามา แทนที่สิ่งเก่า ๆ รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีด้วย ทำให้คนไทยเริ่มหันหน้าออกจากวัด ไปให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษาก็ถูกดึงออกจากวัด ประกอบกับการจัด กิจกรรมของวัดก็ยังเป็นรูปแบบเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ในอดีตเคยจัดอยู่อย่างใด ก็ยังคงจัดอยู่ อย่างนั้น ไม่คำนึงถึงความต้องการของประชาชน ทำให้ประชาชนซึ่งเป็นคนสมัยใหม่เกิดความเบื่อหน่าย ไม่อยากที่จะเข้าวัดเพื่อร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เหมือนในอดีต เป็นผลทำให้คุณธรรม จริยธรรม ของคนเริ่มเสื่อมทรามลงไปอย่างเห็นได้ชัด สังเกตได้จากมคคิความต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายอันเป็น ผลมาจากประชาชนขาดคุณธรรม จริยธรรมนั่นเอง

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย ถ้าหากได้ศึกษาจากประวัติศาสตร์ของชาติไทยตั้งแต่ ต้นจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าสถาบันทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยแบบ แน่นตลอดมา ดังเช่น พระราชวรมุนี (2528 : 41) กล่าวว่า สถาบันทางศาสนาเป็นศูนย์กลางจิตใจ และศูนย์กลางทางสังคมของคนไทยมาช้านานแล้ว วัดทำหน้าที่เป็นสถาบันของสังคมทุกรูปแบบ นับตั้งแต่เป็นโรงเรียน โรงพยาบาล สภา สโมสร ที่พักแรม สถานบันเทิง และ พิพิธภัณฑ์ ส่วน พระสงฆ์ก็ได้รับความเคารพนับถือบูชา เป็นที่เชื่อถืออย่างสูงสุด วัดและพระสงฆ์จึงเป็น องค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของประชาชนในการดำเนินวิถีชีวิตร่วมกัน มีความผูกพันและมีปฏิสัมพันธ์ กัน สามารถกล่าวได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน พระสงฆ์จึงมีบทบาทต่อการบริการชุมชนใน เกือบทุกด้าน พระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนา เป็นผู้ดำเนินกิจการพระศาสนาใน สังคมไทยทุกส่วนและทุกระดับ โดยคณะสงฆ์ซึ่งมีมหาเถรสมาคมและพระสังฆาธิการ เป็น ผู้ปกครองและบริหารการคณะสงฆ์ และการพระศาสนาให้เป็นไปโดยเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมืองและระเบียบประเพณีของสังคมไทยทุกส่วนทุกระดับ การคณะสงฆ์และการ

พระศาสนาที่พระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการ ได้ดำเนินการเพื่อประโยชน์สุข ของประชาชนในสังคม แบ่งได้เป็น 6 ประการคือ งานการปกครอง งานการศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานการสาธารณูปการ งานการสาธารณสงเคราะห์ (พระธรรมปริยัติ โสภณ. 2545 : 16)

บทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ ในการบริหารจัดการวัด ท่ามกลางกระแสสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หรือที่เรียกว่าสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร เมื่อก่อนการบริหารจัดการงานพระศาสนาของพระสังฆาธิการมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป แต่ในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคแห่งการแข่งขัน พระสังฆาธิการจะต้องมีการปรับตัวเรียนรู้ให้เท่าทันสังคม ในฐานะที่ทำหน้าที่ดูแลบริหารกิจการคณะสงฆ์และวัด ซึ่งเป็นจุดศูนย์รวมทางจิตใจของพุทธศาสนิกชน จะต้องมีการปรับกลยุทธ์ ปรับเปลี่ยนนโยบายในการบริหารจัดการกิจการพระศาสนาให้ทันยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กิจกรรมของวัดที่เป็นที่เลื่อมใสของประชาชนที่พระสังฆาธิการควรบูรณาการ ให้เข้ากับสังคมยุคปัจจุบัน คือ ด้านการประสานงานกับหน่วยงานราชการเพื่อพัฒนาชุมชน กิจกรรมด้านการจัดสวัสดิการการควบคุมดูแลรักษาศาสนสมบัติและด้านการบุคคล กิจกรรมด้านการอนุรักษ์และการเผยแผ่ศาสนาและวัฒนธรรม กิจกรรมด้านการบริหารการพระศาสนาภายในวัด กิจกรรมด้านการสาธารณะสงเคราะห์ กิจกรรมด้านการเผยแผ่ศาสนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้พระพุทธานุภาพมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางศาสนวัตถุ และศาสนทายาท พุทธศาสนิกชนมีความสุขสงบสุข

จากความสำคัญและปัญหาการบริหารจัดการงานพระศาสนาของพระสังฆาธิการดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพการบริหารจัดการงานพระศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำผลการศึกษาค้นคว้ามาเป็นข้อมูลสารสนเทศ ในการวางแผนปรับปรุง สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหาทางปรับปรุงแก้ไขให้เอื้ออำนวย ต่อการบริหารจัดการงานพระศาสนาของพระสังฆาธิการต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ และผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ในจังหวัดบุรีรัมย์

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อเป็นข้อมูลในการสำรวจความพร้อมการปรับตัว ของพระสังฆาธิการ ในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา
2. เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ในการวางแผน สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ให้กับพระสังฆาธิการ และผู้ที่เกี่ยวข้องพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไข ให้เอื้ออำนวย ต่อการบริหารและจัดการงานพระศาสนาของพระสังฆาธิการต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2549 เกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา 6 งานคือ (1) งานการปกครอง (2) งานการศาสนศึกษา (3) งานการศึกษาสงเคราะห์ (4) งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (5) งานการสาธารณูปการ และ (6) งานการสาธารณสงเคราะห์

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1.1 ประชากร ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับ เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล ในจังหวัดบุรีรัมย์ ในปี พ.ศ. 2549 จำนวน 196 รูป ดังนี้

1.1.1.1 กลุ่มเจ้าคณะอำเภอ จำนวน 20 รูป

1.1.1.2 กลุ่มเจ้าคณะตำบล จำนวน 176 รูป

1.1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือประชากรพระสังฆาธิการระดับ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ในจังหวัดบุรีรัมย์ทั้งหมด โดยไม่มีการสุ่ม

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง วุฒิกการศึกษา สายสามัญ วุฒิกการศึกษาสายพระปริยัติธรรม ของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น

2.1.1 ดำรงตำแหน่งมาแล้ว ไม่เกิน 10 ปี

2.1.2 ดำรงตำแหน่งมาแล้ว เกินกว่า 10 ปี

2.1.3 วุฒิกการศึกษาสายสามัญ

2.1.4 วุฒิกการศึกษาสายพระปริยัติธรรม

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้ง 6 งาน ดังต่อไปนี้

- 2.2.1 งานการปกครอง
- 2.2.2 งานการศาสนศึกษา
- 2.2.3 งานการศึกษาสงเคราะห์
- 2.2.4 งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 2.2.5 งานการสาธารณูปการ
- 2.2.6 งานการสาธารณสงเคราะห์

นิยามเฉพาะศัพท์

1. การบริหารและจัดการ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทุกชนิด ที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงและพัฒนางาน เพื่อให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์และนโยบายขององค์การ
2. งานพระพุทธศาสนา หมายถึง กิจการงานพระพุทธศาสนา 6 งาน ที่คณะสงฆ์ต้องทำถือเป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์โดยตรง เพื่อพัฒนาให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง
3. พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่งหรือ ภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์
4. เจ้าคณะอำเภอ หมายถึง พระสังฆาธิการที่ได้รับการแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่ปกครองสงฆ์ ในเขตอำเภอ
5. เจ้าคณะตำบล หมายถึง พระสังฆาธิการที่ได้รับการแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่ปกครองสงฆ์ ในเขตตำบล
6. งานการปกครอง หมายถึง พระสังฆาธิการดำเนินการด้านการรักษาความเรียบร้อย ดึงงาม ให้พระภิกษุสามเณร ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ตลอดจนจนถึงกฎหมายบ้านเมือง
7. งานการศาสนศึกษา หมายถึง พระสังฆาธิการดำเนินการให้พระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี และแผนกสามัญ ตลอดจนจนถึงการศึกษาระดับอื่นที่สูงขึ้นไป
8. งานการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง พระสังฆาธิการดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ช่วยเหลือ โรงเรียน และสถานศึกษาต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตบริการของวัด

9. งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง พระสังฆาธิการดำเนินการด้านการเผยแผ่หลักธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใส ของพุทธศาสนิกชนและปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

10. งานการสาธารณูปการ หมายถึง พระสังฆาธิการดำเนินการด้านการก่อสร้างถาวรวัตถุ บูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน อาคารสถานที่ภายในวัดให้มีความเจริญรุ่งเรือง

11. งานการสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง พระสังฆาธิการดำเนินการด้านกรบง์เพ็ญสาธารณสงเคราะห์ ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชนในยามที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้มาซึ่งกรอบแนวคิด โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

- 1.1 ความหมายและความสำคัญของการบริหาร
- 1.2 กระบวนการการบริหาร
- 1.3 คุณลักษณะของผู้บริหาร
- 1.4 บทบาทนักบริหารทางปฏิบัติ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

- 2.1 ส่วนประกอบของการจัดการ
- 2.2 ระดับของการจัดการ
- 2.3 ระดับการจัดการกับทักษะการจัดการพื้นฐาน

3. แนวคิดของนักวิชาการศึกษาและพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานพระศาสนาในประเทศไทย

- 3.1 คุณสมบัติของพระสังฆาธิการ
- 3.2 พุทธวิธีบริหาร
- 3.3 คุณธรรมสำหรับผู้บริหารที่พระสังฆาธิการควรศึกษา
- 3.4 การบริหารจัดการวัด

4. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทย

- 4.1 กิจกรรมของพระสงฆ์ กับ สังคมไทย
- 4.2 หน้าที่ของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม
- 4.3 หน้าที่ของพระสงฆ์ต่องานด้านต่าง ๆ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 5.1 งานวิจัยในประเทศ
- 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารองค์การหรือการจัดการองค์การ เป็นเรื่องที่สำคัญเพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการคงอยู่และความเจริญก้าวหน้าขององค์การ ความรู้เรื่องการบริหารองค์การจะช่วยให้องค์การสามารถตั้งวัตถุประสงค์ได้ถูกต้องเหมาะสม และช่วยให้การดำเนินการได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การบริหารไม่ใช่เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับการแจกแจง วิเคราะห์ และตัดสินใจเพื่อให้ได้รับความสำเร็จเท่านั้น แต่เป็นการเกี่ยวข้องกับการใช้คน วัสดุ อย่างมีประสิทธิภาพด้วย กิติมา ปรีดีคิลก (2539 : 3) ได้กล่าวว่า “การบริหารหรือการจัดการจะมีขึ้นในทุกแห่งขององค์การ และสิ่งที่ก่อให้เกิดความสำเร็จขององค์การคือ คุณภาพของการบริหารหรือการจัดการที่มีประสิทธิภาพ” องค์การส่วนมากที่ประสบกับความล้มเหลว จะมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการขาดประสิทธิภาพในการทำงาน และการบริหารที่ไม่มีประสิทธิภาพแทบทั้งสิ้น

1. ความหมายและความสำคัญของการบริหาร

การบริหารนั้นเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เพื่อทำงานสนองความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เมื่อมีการทำงานร่วมกันเพื่อจุดหมายเดียวกันย่อมมีการบริหาร ดังนั้นการบริหารย่อมควบคู่กับสังคมเพราะมนุษย์ต้องการการอยู่ร่วมกัน เพราะเป็นลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ที่มีลักษณะเป็นสัตว์สังคม (Social Animal) การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มนั้นอาจมีชื่อเรียกกลุ่มต่าง ๆ กันเช่น ประเทศ โรงเรียน วัด ธนาการ ชุมชน โรงงาน เป็นต้น ซึ่งก็อาจจะเรียกชื่อเป็นอย่างเดียวกันได้ว่า เป็นองค์การ (Organization) ซึ่งเป็นศูนย์รวมของคนและกิจกรรม นับว่าการบริหารเป็นหัวใจสำคัญต่อการส่งผลถึงความสำเร็จของงาน เนื่องจากการบริหารเป็นกระบวนการที่ต้องนำองค์การให้ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ การบริหารงานนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันไปตามแนวความคิด ของแต่ละบุคคล ซึ่งได้นำมาเสนอ ดังนี้

สุธี สุทธิสมบุรณ์ (2532 : 1) ได้กล่าวถึงความหมายว่า การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีการปฏิบัติงาน เป็นปัจจัยในการดำเนินงาน หรืออีกนัยหนึ่ง การบริหารหมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่น อุทัย หิรัญโต (2535 : 1-3) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหารมีหลายลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นวิชาการ ลักษณะที่เป็นกิจกรรม ในลักษณะที่เป็นวิชาการนั้น มีผู้เข้าใจว่าเป็นศาสตร์หรือศิลป์ที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้แน่ชัด เพราะเป็นไปได้ทั้งสองอย่างตามความคิดเห็นของแต่ละฝ่าย ในลักษณะที่เป็นกิจกรรม หมายถึงการปฏิบัติของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหมายถึงการกระทำต่าง ๆ ของบุคคลหลายคนเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ประสงค์ บุคคลที่เข้ามาร่วมกันทำงานนั้นมีความสัมพันธ์กันทางสังคมด้วย

สมยศ นาวิการ (2536 : 6) กล่าวไว้ว่า หมายถึงกระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การควบคุมสมาชิกขององค์การ และการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายที่องค์การกำหนดไว้ เจริญผล สุวรรณ โชติ (2542 : 260) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า คือ งานหรือกิจกรรมที่ทำให้้องค์การสามารถผลิตตามความมุ่งหมายขององค์การออกมาให้มีคุณภาพและปริมาณที่ดีที่สุด เพื่อให้้องค์การนั้นเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือ้องค์การอื่น ๆ ว่าเป็น้องค์การที่ดำเนินงานตามเป้าหมายได้อย่างแท้จริง จนทำให้งานนั้นมีประสิทธิภาพสูงสุด

พระมหาเสริมชัย ชยมงฺคโล (2539 : 1-2) ได้กล่าวไว้ว่าการบริหาร หมายถึง การปกครอง (Government) การดูแลรักษาหมู่คณะ และการดำเนินงานหรือการจัดการ (Management) กิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะ หรือ้องค์การต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย (Policy) และวัตถุประสงค์ (Purposes/Objectives) ของ้องค์การนั้น ๆ ด้วยดี มีประสิทธิภาพ (Efficiency) การบริหาร้องค์การต่าง ๆ จึงเป็นงานในหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ การปกครองบังคับบัญชา (Supervision and Control) การพิจารณาวินิจฉัย (Consideration) การตัดสินใจ (Decision) และการสั่งงาน (Command/Ordering) ตามลำดับชั้นในสายบังคับบัญชา (Chain of) สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2543 : 21-23) กล่าวถึงความหมายของการบริหารว่า หมายถึงการตัดสินใจดำเนินการที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ที่ได้มีการวิเคราะห์และประเมินจุดอ่อน จุดแข็งของ้องค์การไว้ล่วงหน้า ซึ่งอยู่ภายใต้ขอบเขตของข้อจำกัดที่มีอยู่ ทั้งด้านบุคลากร การเงิน เทคโนโลยี และโครงสร้างอื่น ๆ เพื่อนำ้องค์การให้ไปสู่ทิศทางที่เป็นไปได้

วิลเลียม (William ; อ้างถึงใน สุทธิ สุทธิสมบุรณ์ และ สมาน รังสิโยกฤษณ์. 2537 : 6-7) ได้กล่าวว่า “หากปราศจาก้องค์การบริหารแล้ว สังคมก็จะไม่มี หากปราศจากสังคมแล้วมนุษย์ก็ไม่มี อาจดำรงชีวิตอยู่ได้” มนุษย์เป็นสัตว์สังคมเมื่อมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีหัวหน้าปกครอง มีการแบ่งหน้าที่ตามลักษณะงานตามความรู้ความสามารถ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่และเผ่าเดียวกัน สังคมขยายตัวมีความซับซ้อนมนุษย์ก็เริ่มสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับขึ้นมาใช้ในกลุ่มหรือเผ่าของตนเพื่อมุ่งหวังให้เป็นบรรทัดฐานในการใช้ชีวิตในสังคมของตน ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ไม่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน เกิดการเอารัดเอาเปรียบในสังคมหรือกลุ่มนั้น ๆ ฉะนั้นความสำคัญในการบริหาร พันธ์ หันนาคินท์ (2542 : 3) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารไว้ว่า ในการดำเนินกิจการใดก็ตามจะดำเนินไปด้วยดีต้องมีผู้ที่จะทำไปให้ถึงเป้าหมายโดยถูกต้อง รวดเร็วเปรียบเสมือนการเดินทางเรือก็ต้องมีคนคอยดูแลองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้เรือเคลื่อนไปได้ การบริหารจัดการใน้องค์การจะขับเคลื่อนดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพอย่างแท้จริงได้ ต้องมีการบริหารจัดการให้งานมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน ส่วนใน้องค์ประกอบของกระบวนการบริหารหน่วยงานหรือ้องค์การ ที่สำคัญต้องมีสิ่งต่อไปนี้มาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ ซึ่งได้แก่ การวางแผน

(Planning) การจัดหน่วยงาน (Organizing) การบริหารบุคคล (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การควบคุม (Controlling) เป็นต้น ในทางปฏิบัติหน้าที่บางอย่างต้องใช้ศิลปะเข้าช่วยอย่างมาก จึงจะทำให้บรรลุผลสำเร็จตามความต้องการได้โดยสรุปตามนัยความหมายของการบริหารดังกล่าวแล้วนั้น การบริหารเป็นกระบวนการหนึ่งของสังคมของกลุ่มบุคคล ที่มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อให้หน่วยงานหรือองค์การบรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ และเทคโนโลยี ตลอดจนวิธีการต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือในการบริหาร ให้บรรลุผลตามเป้าหมาย ซึ่งสามารถแยกออกเป็นลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. เป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป
2. กลุ่มบุคคลร่วมมือกันทำกิจกรรม
3. ทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน
4. ทำกิจกรรม โดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม

กล่าวโดยสรุปแล้วเมื่อเชื่อมโยงความหมายและความสำคัญของการบริหารมาสู่การบริหารงานพระศาสนาของพระสังฆาธิการ จึงกล่าวได้ว่า ความสามารถของพระสังฆาธิการในการบริหารงานพระศาสนาโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด พุทธบริษัทได้บรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักการสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

2. กระบวนการบริหาร

มีนักวิชาการทางด้านบริหารหลายท่าน ได้ให้ความหมายของกระบวนการในการบริหารหรือจัดการไว้แตกต่างกันไป ตามแต่ละความคิดและแนวทางการศึกษา ซึ่งท่านเหล่านั้นคิดว่าน่าจะเป็นไปได้ และเป็นองค์ประกอบในการบริหารหรือการจัดการ ซึ่งผู้บริหารจะละเอียดเสียมิได้ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร มีกล่าวไว้แตกต่างกัน ดังนี้

2.1 แนวความคิดของ กูติก และเออร์วิค (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 27) เห็นว่ากระบวนการบริหารมี 7 ประการ ดังมีรายละเอียดดังนี้ คือ

2.1.1 การวางแผน (Planning-P) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติการรวมทั้งวิธีการปฏิบัติงานล่วงหน้า เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน

2.1.2 การจัดหน่วยงาน (Organizing-O) หมายถึง การกำหนดโครงการการสร้างอำนาจหน้าที่ การแบ่งส่วนงาน และการจัดสายงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์

2.1.3 การจัดวางตัวบุคคล (Staffing-S) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคคล ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร และการเสริมสร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดี

2.1.4 การอำนวยการ (Directing-D) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุม บังคับบัญชา และการควบคุมการปฏิบัติงานในหน้าที่ผู้บริหารเป็นหัวหน้าหน่วยงาน

2.1.5 การประสานงาน (Coordinating-Co) หมายถึงการประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงาน เพื่อให้เกิดมีความร่วมมือ ประสานงานที่ดี และดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน

2.1.6 การรายงาน (Reporting-R) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของ หน่วยงาน เพื่อให้ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวและความคืบหน้าของ กิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

2.1.7 การงบประมาณ (Budgeting-B) หมายถึง การจัดทำงบประมาณ การจัดทำ บัญชี การใช้จ่ายเงินและการควบคุมตรวจสอบทางการเงินและทรัพย์สิน

2.2 แนวความคิดของ ฟาโยล (Henry Fayol อ้างถึงใน กิติมา ปรีดีดิลก. 2539 : 201) ฟาโยล ได้แบ่งหน้าที่และขั้นตอนการบริหารองค์การออกเป็น 5 อย่าง ได้แก่

2.2.1 การวางแผน (Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการการปฏิบัติงานไว้ ล่วงหน้า

2.2.2 การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การกำหนดโครงสร้าง การแบ่ง ส่วนงานเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์

2.2.3 การบังคับบัญชา (Commanding) หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้อำนาจหน้าที่ ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายอำนวยการในการบริหาร เพื่อให้งานของหน่วยงานบรรลุ วัตถุประสงค์ตามนโยบายที่กำหนดไว้

2.2.4 การประสานงาน (Co coordinating) หมายถึงการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ และดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางร่วมกัน

2.2.5 การควบคุม (Controlling) หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบ การปฏิบัติงานว่าได้ดำเนินไปตามแผน หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ เป็นมาตรฐานที่จะช่วย ให้การปฏิบัติงาน หรือการบริหารงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2.3 แนวความคิดของ เดล (Dale อ้างถึงใน กิติมา ปรีดีดิลก. 2539 : 201) เดล ได้ กล่าวถึงขั้นตอนในการบริหารไว้ ดังนี้

2.3.1 การวางแผน (Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการแผนปฏิบัติการ รวมทั้งวิธีการปฏิบัติงานล่วงหน้า เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

2.3.2 การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การกำหนดโครงสร้าง การจัดสาย งานเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์

2.3.3 การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถมาบรรจุและแต่งตั้ง ให้ปฏิบัติงานในหน่วยงาน รวมถึงการบริหารงานบุคคลทั้งหมด

2.3.4 การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุมการปฏิบัติงานในหน้าที่ผู้บริหารเป็นหัวหน้าหน่วยงาน

2.3.5 การควบคุม (Controlling) หมายถึง การติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลว่าดำเนินไปตามแผน หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนด

2.3.6 การคิดริเริ่ม (Initiation) หมายถึง การที่ผู้บริหารมีความคิดใหม่ ๆ เพื่อปรับปรุงหน่วยงานให้ทันสมัยอยู่เสมอ

2.3.7 การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานตลอดจนการประชาสัมพันธ์งานที่ทำ แจ่มให้ชุมชนทราบ

จากแนวความคิดที่กล่าวมา จะเห็นว่า ทุกแนวความคิดมีความเห็นพ้องกันเป็นส่วนใหญ่ว่าการบวนการบริหาร อย่างน้อยจำเป็นต้องมีองค์ประกอบในเรื่องของการวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การอำนวยการ การประสานงาน และการควบคุมงาน นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องมีองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ความคิดริเริ่ม เป็นต้น เข้ามาเป็นส่วนประกอบด้วย ทั้งนี้แล้วแต่ดุลยพินิจของผู้บริหารที่จะพิจารณานำไปใช้ ว่ากระบวนการบริหารอย่างไรที่จะต้องใช้กับการบริหารในสถานการณ์นั้น ๆ

3. คุณลักษณะของผู้บริหาร

ผู้บริหารควรมีลักษณะพิเศษบางประการที่แตกต่างไปจากบุคคลธรรมดา ซึ่งมีนักวิชาการด้านบริหารหลายท่านที่ได้กล่าวถึงคุณลักษณะสำคัญของการเป็นผู้บริหาร ไว้แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

สตรัคคี ปาเฮ (2543 : 29-30) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้บริหาร ว่าควรมีลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้

1. ผู้บริหารต้องมีทักษะที่สำคัญในการกำหนดเป้าหมายในการทำงาน กำหนดนโยบาย และวิธีการทำงานที่ชัดเจน เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ (Vision) สามารถที่จะกำหนดกลยุทธ์ในการบริหาร (Strategic Management) ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

2. ต้องสามารถที่จะวิเคราะห์สถานการณ์ (Analysis Situations) เพื่อกำหนดแผนกลยุทธ์และแผนการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและนโยบายได้อย่างเหมาะสม

3. มีความรู้สึกไวต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งสังคมภายนอกและภายในองค์การ รวมทั้งรู้จักวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารที่รับมาอีกด้วย

4. มีความสามารถในการจัดระบบการสื่อสารให้ได้ผล (Effective Communication) เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้ทั่วถึงทุกระดับขององค์กร หน่วยงาน และผู้บริหารต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology)

5. มีความสามารถในการบริหารทรัพยากรบุคคล (Human Resource Management) ต้องสามารถวางแผนบุคลากร สรรหาคัดเลือก กำหนดระบบงบประมาณความก้าวหน้าในอาชีพ การพัฒนาทรัพยากรบุคคล การวิเคราะห์ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรในหน่วยงาน เพื่อให้ทราบแนวคิดทัศนคติต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นและนำมาเป็นข้อมูลในการบริหารทรัพยากรบุคคล

6. มีคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหาร สามารถที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ได้บังคับบัญชาใช้เป็นแบบอย่าง ไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม

นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สุรศักดิ์ ปาเส (2543 : 32-33) ยังกล่าวถึงคุณลักษณะสำคัญของการเป็นผู้บริหาร ว่ามีปัจจัยเสริมบางประการ ที่จะเป็นตัวชี้วัด (Indicators) ความสำคัญของการเป็นผู้บริหาร ได้อย่างสง่างาม เช่น

1. คุณวุฒิด้านการศึกษา
2. ประสบการณ์การปฏิบัติงาน
3. ประสบการณ์การฝึกอบรม
4. การสร้างผลงานทางวิชาการ
5. ผลงานดีเด่นที่สั่งสมไว้

6. คุณลักษณะเฉพาะของเอกบุคลิก เป็นคุณลักษณะเฉพาะตัว (Character) ที่นักบริหารควรเสริมสร้างให้บังเกิดขึ้น ได้แก่

- 6.1 มีบุคลิกที่ดี สง่างาม น่าเชื่อถือ
- 6.2 มีความขยันหมั่นเพียร
- 6.3 มีความรับผิดชอบสูงทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และหน่วยงาน
- 6.4 มีความซื่อสัตย์สุจริต
- 6.5 ตรงต่อเวลา บริหารเวลาได้ดี
- 6.6 ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
- 6.7 รักษาระเบียบวินัยได้ดีเป็นแบบอย่างที่ดี

ถวิล อรัญเวศ (2544 : 30-32) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของนักบริหารมืออาชีพในอนาคตควรมีลักษณะดังนี้

1. กล้าตัดสินใจ การตัดสินใจเป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของนักบริหาร นักบริหารมืออาชีพต้องมีข้อมูลที่เพียงพอในการตัดสินใจ หรือวินิจฉัยสั่งการ เป็นคนที่สุขุมรอบคอบ มีเหตุผลในการตัดสินใจ โดยยึดหลักที่ว่า “ก่อนจะเชื่อสิ่งใดให้พิสูจน์ ก่อนจะพูดให้ยั้งคิดวินิจฉัย ก่อนจะทำกิจการงานใด ๆ คิดให้รอบคอบก่อนจึงขอปด”

2. ไวต่อข้อมูล นักบริหารมืออาชีพจะต้องเป็นคนทันสมัย ไวต่อข้อมูลหรือการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ฉะนั้น ต้องเป็นผู้ติดตามข่าวสารต่าง ๆ อยู่เสมอ ทั้งจากวิทยุ หนังสือพิมพ์ และสื่อมวลชน เป็นต้น

3. เพิ่มพูนวิสัยทัศน์ นักบริหารมืออาชีพ จะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล สามารถมองเห็นภาพในอนาคต และแนวโน้มที่จะแก้ไขปัญหาคิดเป็นอย่งดี

4. ซื่อสัตย์และสร้างสรรค์ผลงาน นักบริหารมืออาชีพ จะต้องมึคุณลักษณะโดดเด่นประการหนึ่งคือ “ความซื่อสัตย์และสร้างสรรค์ผลงาน” ถึ้นนอกจากจะเป็นคนที่ซื่อสัตย์สุจริตแล้ว ต้องมีการสร้างสรรค์ผลงานให้ปรากฏต่อสายตาผู้ร่วมงานอยู่เสมอ

5. ประสานสืบทิศ นักบริหารมืออาชีพ จะต้องเป็นบุคคลที่สามารถประสานงานกับหน่วยงานหรือบุคคลต่าง ๆ ได้เป็นอย่งดี สามารถไกล่เกลี่ยข้อกรณีพิพาทได้ และสามารถขจัดปดเป่าปัญหาต่าง ๆ ในหน่วยงานได้

6. คิดสร้างสรรค์วิธีการทำงานใหม่ ๆ นักบริหารมืออาชีพ จำต้องคิดหาวิธีการทำงานแบบใหม่ ๆ นั้นคือต้องหาวิธี “หลักการทำงาน” เช่น

6.1 ต้องรู้ว่า “จะทำอะไร” ควรตั้งวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายไว้ชัดเจน มีสติสัมปชัญญะกำกับการทำงานอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้ลืมวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น ๆ

6.2 ต้องรู้ว่า “จะทำอย่งไร” โดยเลือกวิธีการหลาย ๆ วิธี แล้วตัดสินใจนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน

6.3 ต้องตั้งใจทำ คือมีความจริงใจหรือตั้งใจทำงานนั้น ๆ ให้บังเกิดผลสำเร็จ

6.4 เค็มใจทำงาน คือทำงานให้สนุกและมีความสุขกับงานที่ทำ

6.5 สุขุมรอบคอบในการทำงาน โดยเฉพาะภาวะทางอารมณ์ของผู้นำ

6.6 มีอุดมการณ์ในการทำงาน

6.7 ประเมินผลการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยใจเป็นกลาง ยุติธรรมเปิดเผย

7. จูงใจเพื่อนร่วมงาน นักบริหารมืออาชีพ จำต้องมีความสามารถที่จะโน้มน้าวหรือจูงใจเพื่อนร่วมงานให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน และมีความรับผิดชอบต่องานสูง เช่น ใช้วิธีการประเมินผลการปฏิบัติงาน ด้วยความโปร่งใส ยุติธรรม รู้จักชมเชย ให้รางวัล หรือบำเหน็จความชอบ เป็นต้น

8. ทนทานต่อปัญหาอุปสรรค นักบริหารมืออาชีพ จะต้องมีความอดทนต่อปัญหาอุปสรรคที่กำลังเผชิญ และพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสันติ ไม่หนีปัญหา และไม่หมกหมมปัญหาไว้ ประคองคณพอกหางหมู

9. รู้จักยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ นักบริหารมืออาชีพ จะต้องรู้จักยืดหยุ่น และอ่อนตัวตามเหตุการณ์นั้น ๆ ไม่ดึงหรือไม่หย่อนเกินไป บางครั้งต้องดำเนินการตามสายกลาง แต่บางครั้งต้องมีความเด็ดขาดเพื่อจะแก้ไขปัญหาให้สงบ หรือเรียบร้อย

10. บริหารแบบมีส่วนร่วม นักบริหารมืออาชีพ จะต้องบริหารแบบให้ทีมงานมีส่วนร่วม คิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ

สมชาย เทพแสง (2543 : 21-23) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหาร เท่าที่พิจารณาจากผู้ที่มีความสามารถหลายคน และจากประสบการณ์จะเห็นว่ามึลักษณะ 20 ประการ หรือที่เรียกว่า 20 p ดังนี้

1. ผู้บริหารต้องมีจิตวิทยาในการบริหารคน (Psychology) ผู้บริหารต้องรู้จักใจของ ผู้ได้บังคับบัญชาเป็นอย่างดี ที่เรียกว่า "รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง" ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษานิสัยใจคอของแต่ละคน ว่าเป็นอย่างไร กล่าวโดยง่ายจะไปบริหารใครต้องวิเคราะห์ก่อนอันดับแรก
2. บุคลิกภาพ (Personality) การแต่งกายต้องสะอาดเรียบร้อย การเดินต้องสง่าผ่าเผย ตลอดจนการพูดจา มีหลักเกณฑ์น่านับถือ ชัดชัดแจ่มใส มีอธยาศัยไมตรีเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความประทับใจ บุคลิกภาพจึงมีส่วนสำคัญมากในการบริหาร
3. ต้องเป็นผู้ริเริ่มบุกเบิกกล้าได้กล้าเสีย (Pioneer) โดยเฉพาะสิ่งใหม่ๆ ที่ยังไม่เป็นที่นิยม ผู้บริหารต้องวางแผนเชิงรุกเพื่อให้คนยอมรับศรัทธา
4. การประชาสัมพันธ์ (Poster) ในการทำงานนั้นถ้าทำในหน่วยงานก็จะรู้เฉพาะ แต่ถ้ามีการประชาสัมพันธ์ หน่วยงานอื่นก็จะรู้ว่ากำลังทำอะไร แม้จะมีงานที่เล็กต้องเอาจุดเด่นของงานมาประชาสัมพันธ์
5. ผู้บริหารต้องเป็นพ่อแม่หรือผู้ปกครอง (Parent) ต้องมีพรหมวิหารธรรม 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา วางตัวเป็นกลาง ให้ความยุติธรรมแก่ผู้ได้บังคับบัญชา
6. ผู้บริหารต้องเป็นคนตรงต่อเวลา (Period) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเชื่อถือได้ทางหนึ่ง และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้ได้บังคับบัญชาได้อีกด้วย
7. ผู้บริหารต้องเป็นคนสุขุมรอบคอบ (Pacific) มีปฏิภาณไหวพริบ มีกลยุทธ์ที่ดีในการบริหาร
8. ผู้บริหารต้องมีอารมณ์ขัน (Pleasure) สามารถแก้สถานการณ์ในช่วงที่ตึงเครียดได้
9. การมองการณ์ไกล (Prudent) หรือมีวิสัยทัศน์ทำให้เป็นผู้ทันสมัยตลอดเวลา

10. ขีดหลักการเป็นหลัก (Principle) รวมทั้งทฤษฎีต่าง ๆ ที่สามารถอ้างอิงหรือพิสูจน์ได้

11. งานที่เกิดขึ้นต้องให้สมบูรณ์ (Perfect) งานที่ทำต้องไม่ขาดส่วนใดส่วนหนึ่งครบถ้วนถูกต้องและมีการตรวจสอบได้ ประเมินผลงานอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นคุณภาพของงานเป็นหลัก

12. งานที่ทำต้องมีวัตถุประสงค์แน่นอนชัดเจน (Point) สามารถดำเนินไปอย่างมีทิศทาง

13. งานที่ทำต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ (Plan) และพึงระลึกอยู่เสมอว่า “งานใดก็ตามถ้ามีการวางแผนงาน งานนั้นสำเร็จไปแล้วครึ่งทาง”

14. ต้องมีการกระจายงานอย่างทั่วถึง (Pay) เพื่อให้ผู้ได้บังคับบัญชาทุกคนได้ทำงานอย่างทั่วถึงและให้รางวัลแก่ผู้ทำผลงานดีเด่น เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับบุคคลที่สร้างผลงานให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ ซึ่งจะช่วยให้บุคลากรมุ่งมั่นทำงาน เพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อไป

15. ต้องให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน (Participation) จะทำให้ทุกคนมองเห็นความสำคัญของงาน พร้อมใจที่จะช่วยงานให้บรรลุผล

16. ต้องมีความรู้เรื่องที่ทำอย่างชัดเจน (Pundit) และสามารถปฏิบัติได้

17. ต้องมีความรู้ความเข้าใจด้านการเมือง (Politic) ผู้บริหารที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่มีความรวดเร็ว ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการเมือง

18. ต้องมีความสามารถด้านสำนวนโวหาร (Poet) วอลแตร์ กล่าวว่า “ปากกาปกครองโลก” เพราะถ้ามีความสามารถด้านการเขียนจะช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง และเกิดความเลื่อมใสศรัทธาจากคนอื่น

19. ต้องมีความสามารถในด้านการหยั่งรู้และคาดการณ์ (Perception) ตรวจสอบและทบทวนสิ่งที่คาดการณ์ไว้ ตลอดจนถึงทบทวนเหตุการณ์ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เกิดขึ้น และเลือกใช้อย่างเหมาะสม

20. ต้องมีจิตวิญญาณของนักบริหาร (Psycho) เป็นผู้บริหารที่มีอุดมการณ์ และปณิธานที่แน่วแน่ ในการแก้ไขปัญหาในองค์กร ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน ผู้บริหารต้องรักศักดิ์ศรีและอาชีพของตน

4. บทบาทนักบริหารทางปฏิบัติ

ธงชัย สันติวงษ์ (2540 : 27-29) ได้กล่าวไว้ว่า นักบริหารจะต้องมีบทบาทหน้าที่หลายอย่างด้วยกัน คือ

1. การเป็นนักวิเคราะห์ ที่สามารถคิด โดยมีทัศนวิสัยมองกว้างและไกล โดยสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ได้ชัดเจน จนเห็นถึงสาระส่วนประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ถึงกัน ทั้งนี้หมายถึงการมีความสามารถในการคิดหาหนทางที่ใช้แก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

2. การเป็นนักการทูต ที่รู้ว่าอะไรควรพูด ควรทำ หรือควรหลีกเลี่ยงในสถานการณ์ที่ต่างกัน ซึ่งอาจกำลังมีข้อขัดแย้งและความเข้าใจผิดเกิดขึ้น

3. การเป็นนักการเมืองหรือนักการปกครอง นั่นคือ การรู้จักสร้างความร่วมมือ และสามารถเอาชนะใจคน ทั้งโดยการจูงใจและประสานความเข้าใจกัน

มินทซ์เบิร์ก (Henry Mintzberg อ้างถึงใน ธงชัย สันติวงษ์. 2540 : 27) ได้สรุปข้อคิดลงพิมพ์ในวารสาร Harvard Business Review ในปี ค.ศ.1950 ซึ่งให้เห็นถึงบทบาทของผู้บริหารที่สำคัญ 10 บทบาท ซึ่งจัดเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. บทบาทในด้านความสัมพันธ์ระหว่างกัน (Interpersonal Roles) ซึ่งนับเป็นบทบาทที่เกิดขึ้นมาจากการทำงานตามอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ของผู้บริหาร นั่นคือ

1.1 บทบาทเป็นพระอันดับ (หัวหน้าพิธีการ)

1.2 บทบาทเป็นผู้นำ (คอยจูงใจ)

1.3 บทบาทเป็นคนกลาง (คอยประสานสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานและอื่น ๆ)

2. บทบาทในด้านข้อมูล (Informational Roles) ซึ่งเป็นบทบาทที่เกิดขึ้นมาจากบทบาทกลุ่มแรกที่ต้องมีการ ติดต่อกับผู้ได้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วย

2.1 บทบาทการรวบรวมข้อมูล

2.2 บทบาทการกระจายหรือแจกจ่ายข้อมูล

2.3 บทบาทการให้ข้อมูล

3. บทบาทในการตัดสินใจ (Decisional Roles) บทบาทกลุ่มนี้จะเป็นผลสืบเนื่องมาจากบทบาทสองกลุ่มแรก ซึ่งจะส่งผลให้เกิดบทบาทที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ 4 บทบาท คือ

3.1 บทบาทเป็นผู้คิดเริ่มกิจการ

3.2 บทบาทนักแก้ปัญหา

3.3 บทบาทเป็นนักแบ่งทรัพยากร

3.4 บทบาทเป็นนักเจรจาข้อขัดแย้ง หรือทำวามลึวราษ

สเวนนี่ (Sweeney, 1968 : 7) กล่าวถึงทักษะทางการปฏิบัติที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และจะมีผลต่อประสิทธิภาพ ผลสำเร็จของงานด้วยนั้น มีอยู่ 16 อย่าง ที่ผู้บริหารทุกคนต้องสร้างสมไว้ให้มี คือ

1. รู้จักวิธีการจูงใจทีมงานระดับหัวหน้า หรือทหารเอกทั้งหลาย
2. รู้จักตั้งคำถามที่สำคัญ และตรงประเด็น รวมทั้งสามารถสร้างระบบข้อมูลให้มีพร้อม

ไว้เพื่อสำหรับการทำงานบริหาร

3. รู้จักส่งเสริมกระตุ้นการคิดริเริ่มและรับรู้ถึงความคิดใหม่ ๆ ที่มีขึ้นมา
4. รู้จักใช้ฝ่ายวิชาการ พร้อมกับการรับฟังข้อเสนอแนะ และความคิดเห็น
5. รู้จักทำการตัดสินใจทางด้านนโยบาย ให้ได้แนวทางที่ชัดเจน
6. มีความรู้เกี่ยวกับทางเลือกการจัดโครงสร้างองค์การ
7. เข้าใจวิธีการปรับปรุงโครงสร้างองค์การ และระบบงานให้ทันสมัย
8. รู้จักใช้คณะกรรมการ และเข้าใจวิธีการกำกับการประชุมให้ได้ผล
9. สามารถพัฒนาจัดทำแผนกลยุทธ์
10. สามารถกล่าวสุนทรพจน์ หรือพูดในที่ประชุม ได้ดี
11. รู้จักค้นหา "ช้างเผือก" หรือคนเก่ง
12. รู้จักใช้คนเก่ง ให้เก่งยิ่งขึ้น
13. ค้นหาปัญหาที่ซ่อนเร้น และดูมองข้าม โดยคนอื่น ๆ และนำขึ้นมาแก้ไขให้จบสิ้น
14. แก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดจากต่างฝ่าย ต่างกลุ่ม
15. รู้จักเจรจาความหรือต่อรอง ให้ได้ข้อตกลงที่ดี
16. สร้างความจงรักภักดี และการผูกพันทุ่มเท จากผู้ใต้บังคับบัญชา

หากพิจารณาถึงบทบาทนักบริหารทางปฏิบัติ ข้างต้น จะเห็นว่าความรู้ความสามารถในด้านการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน นับเป็นส่วนสำคัญที่สุดที่จะช่วยให้บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างกัน และบทบาทในด้านข้อมูล เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพได้ตามความหมาย ข้างต้นนี้จะเห็นได้ง่าย ๆ ว่าคนที่ เป็นนักบริหาร จะหมายถึงบุคคลที่มีคุณสมบัติ คือเป็นบุคคลซึ่งมีอำนาจหน้าที่เหนือบุคคลอื่นในกลุ่ม และเป็นผู้ทำหน้าที่สั่งการให้บุคคลอื่น ๆ ทำงาน

สามารถกล่าวโดยสรุปได้คือทุกแนวความคิดมีความเห็นพ้องกันเป็นส่วนใหญ่ว่าการบวนการบริหาร อย่างน้อยจำเป็นต้องมีองค์ประกอบในเรื่องของการวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การอำนวยความสะดวก การประสานงาน และการควบคุมงาน นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องมีองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น คุณลักษณะพิเศษบางประการ ความคิดริเริ่ม การปฏิบัติตามบทบาทของผู้บริหาร เป็นต้น เข้ามาเป็นส่วนประกอบด้วย ทั้งนี้แล้วแต่คุณลักษณะของผู้บริหารที่จะพิจารณา นำไปใช้ ว่ากระบวนการบริหารอย่างไรที่จะต้องใช้กับการบริหารในสถานการณ์นั้น ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์ (2543 : 12) ได้กล่าวว่า การจัดการ หรือ การบริหาร นั้น ภาษาอังกฤษมักใช้อยู่ 2 คำ “Management” และ “Administration” ซึ่งหากสังเกตให้ดีจะพบว่า ในด้านของความนิยมนั้นคำว่า “Management” นิยมใช้ในทางบริหารธุรกิจ ส่วนคำว่า “Administration” นิยมใช้ในทางบริหารราชการ โดยให้ความหมายว่า Management นั้นหมายถึงการจัดการในทางธุรกิจ ซึ่งเป็นการจัดการหรือดำเนินการไปตามนโยบายที่วางไว้ หรือหมายถึงว่าเป็นการนำเอานโยบายไปปฏิบัติจัดทำ ส่วน Administration นั้นหมายถึงการบริหารราชการ หรือการบริหารธุรกิจซึ่งเน้นในเรื่องการบริหารหรือการจัดการเกี่ยวกับนโยบายอย่างไรก็ดี คำว่า Management และคำว่า Administration โดยทั่วไปใช้แทนกันได้ และหมายถึงการบริหารได้เช่นเดียวกัน

พะยอม วงศ์สารศรี (2542 : 33-36) ได้กล่าวว่า การจัดการหรือที่บางคนเรียกว่าการบริหารนี้ นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายในลักษณะต่าง ๆ พอแยกได้ 3 ประเด็นดังนี้

1. การจัดการเป็นศิลปะของการใช้บุคคลอื่นทำงานให้แก่องค์กร (Management is an art of getting done through others) จากความหมายนี้เมื่อพิจารณาแล้ว เป็นการมองว่าสมาชิกในองค์กรเป็นสื่อกลางที่ทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย เปรียบสมาชิกในองค์กรเป็นเช่นวัตถุสิ่งของที่จำเป็นต้องปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้มีการกำหนด แต่ในความเป็นจริงสมาชิกในองค์กรเป็นมนุษย์ที่มีความต้องการ มีความมุ่งหวังในความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ฉะนั้นจำเป็นที่องค์กรจะต้องสนองตอบสิ่งเหล่านี้ ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ฉะนั้นความหมายของคำว่า การจัดการในประเด็นที่หนึ่งควรมีการปรับปรุงใหม่ว่า การจัดการเป็นศิลปะในการใช้บุคคลอื่นทำงานให้แก่องค์กร โดยการสนองตอบความต้องการความคาดหวังและจัดโอกาสให้เขาเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในการทำงาน เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน ทำให้สมาชิกในองค์กรร่วมแรงร่วมใจการช่วยเหลือกิจกรรมในองค์กรเป็นอย่างดี

2. การจัดการเป็นกระบวนการ (Management as a Process) ที่กล่าวว่าจัดการเป็นกระบวนการนี้มีความสัมพันธ์ กับการกำหนดจุดมุ่งหมายขององค์กรและแปรเปลี่ยนจุดมุ่งหมายนั้นสู่การปฏิบัติจริง ซึ่งความหมายนี้ผู้จัดการจะทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้โดยผ่านกระบวนการที่เป็นระบบ (Systematic) มีการประสานงาน (Co-ordinate) และความร่วมมือร่วมใจจากทรัพยากรมนุษย์ (Co-operative human efforts) ขั้นตอนและกระบวนการต่าง ๆ ที่จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายจะมีชื่อต่าง ๆ กัน ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความหมายที่คล้ายคลึงกัน

3. การจัดการคือกลุ่มของผู้จัดการ (Management as a Group of Managers) ในความหมายนี้มององค์กรเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่บริหารหรือจัดการ กิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กรเป็น

ผู้ดำเนินการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายขององค์กรและประสานงานให้สมาชิกในองค์กรดำเนินการไปในทิศทางที่เป็นเป้าหมายร่วมกัน คำว่า กลุ่มของผู้จัดการนั้นบ่งบอกว่ามีผู้จัดการหลายคนมาร่วมกัน ทั้งนี้ก็เพราะองค์กรต่าง ๆ จะมีระดับการบริหารหลายระดับ เช่น การจัดการระดับสูง การจัดการระดับกลาง การจัดการระดับล่าง

ฟาโยล (Henri Fayol อ้างถึงใน พะยอม วงศ์สารศรี. 2542 : 34) ได้แสดงทัศนะว่า การจัดการเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

1. การพยากรณ์และการวางแผน
2. การจัดองค์กร
3. การบังคับบัญชา
4. การประสานงาน
5. การควบคุม

การจัดการเป็นกระบวนการอย่างหนึ่ง ก็เพราะประกอบด้วยดำเนินการเป็นขั้นตอนที่จะนำไปสู่เป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ และกระบวนการในขั้นตอนต่าง ๆ นี้ไม่ได้เริ่มต้นและสิ้นสุดในแต่ละขั้นตอนของตัวเอง แต่เป็นการดำเนินการที่ต่อเนื่องหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ ขั้นตอนบางขั้นตอนอาจเข้าไปแทรกในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็ได้ นอกจากนั้นเมื่อดำเนินการไปถึงขั้นตอนสุดท้ายที่เรียกว่าการควบคุม ก็จำเป็นจะต้องมีการนำประสบการณ์เดิม และข้อสังเกตต่าง ๆ ที่ค้นพบเป็นข้อมูลในการวางแผนต่อไป

1. ส่วนประกอบของการจัดการ

ริคกี (Ricky. 1984 : 58) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการนั้นเป็นกระบวนการทำงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับส่วนประกอบสำคัญ 5 ประการ อันได้แก่

1. วัตถุประสงค์ขององค์กร อันเป็นตัวกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งจะช่วยกำหนดทิศทางในการปฏิบัติงานให้แก่ผู้ปฏิบัติงานทุกคนในองค์กร อีกทั้งยังเป็นตัวกระตุ้นที่สร้างความท้าทายในการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ด้วย
2. การทำงานร่วมและผ่านผู้อื่น ด้วยเพราะเป็นการยากที่การทำงานใดๆจะสามารถทำได้สำเร็จดูล่วง โดยคนเดียวเพียงลำพัง การจัดการจึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยการทำงานร่วมหรือผ่านผู้อื่น ได้อย่างเหมาะสม โดยการจัดการที่ดีจักต้องสามารถเลือกใช้คนให้เป็น อีกทั้งยังสามารถจูงใจและสร้างทัศนคติที่ดีในการทำงานของผู้ปฏิบัติงานให้ได้ด้วย เพื่อที่บุคลากรในองค์กรจะได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจทำงานให้กับองค์กรอย่างเต็มความสามารถ ทำให้องค์กรสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ไม่ยาก

3. การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล การจัดการที่ค้ำจุนสามารถนำพาการทำงานนั้นๆ ไปสู่เป้าหมายให้สำเร็จลุล่วงดังที่ตั้งไว้ได้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า

4. ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด การจัดการที่ค้ำจุนต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ เงินทุน ที่ดิน เครื่องจักร วัสดุคิบ หรือความรู้ที่มี ให้ได้ประโยชน์สูงสุด เพื่อเป้าประสงค์ในการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การด้วยต้นทุนที่ต่ำ และยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรบางชนิดที่กำลังจะหมดไปในอนาคต เช่น เชื้อเพลิงน้ำมัน ป่าไม้

5. สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะการเปลี่ยนแปลงที่อาจส่งผลกระทบต่อดำเนินงานขององค์การนั้นเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา การจัดการจึงเป็นกระบวนการที่ค้ำจุนสามารถปรับเปลี่ยนการทำงานให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น ได้อย่างเหมาะสมทันทุกที่

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติที่กำลังหมดไป หรือสภาพแวดล้อมที่กำลังถูกทำลาย สภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น รสนิยมและความต้องการทางสังคม หรือระดับความรู้ของผู้บริโภคที่สูงขึ้น สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี เช่น ระบบข้อมูลข่าวสารที่คล่องตัวขึ้น การพัฒนาอันรวดเร็วของเทคโนโลยีการผลิต และเทคโนโลยีการสื่อสาร การวางแผน เป็นการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและกำหนดวิธีการทำงานให้สามารถไปสู่เป้าหมายการทำงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การจัดโครงสร้างองค์การ เพื่อเอื้ออำนวยต่อการทำงานร่วมและผ่านผู้อื่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการแสดงการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ให้ชัดเจน การบังคับบัญชา เป็นการให้ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ การประสานงาน เพื่อช่วยในการทำงานร่วมและผ่านผู้อื่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการให้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์การอย่างจำกัดในองค์การให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด การควบคุม เพื่อตรวจสอบการดำเนินการให้อยู่ในระดับที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแผนงานที่ได้ตั้งไว้ เพื่อจะได้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การได้

2. ระดับของการจัดการ

เรนนิส (Rennis, 1961 : 139) ได้กล่าวถึงการจัดการในองค์การ สามารถแบ่งออกเป็นระดับต่างๆ ได้ 3 ระดับตามอำนาจหน้าที่ในองค์การ อันได้แก่

1. การจัดการระดับบน (Top level Management) ประกอบไปด้วยกลุ่มผู้บริหารระดับสูงในองค์การ อาทิเช่น ตำแหน่ง President, Vice President, Managing Director, Chief Executive Officer (CEO), Chief Operating Officer (COO) โดยทั่วไปกลุ่มผู้บริหารระดับสูงนี้จะรับผิดชอบการบริหารองค์การ โดยรวม มีหน้าที่กำหนดนโยบายและกลยุทธ์การดำเนินงานระดับองค์การ ในระยะยาว ติดตามผลการดำเนินงานขององค์การ วิเคราะห์ความเคลื่อนไหวของสภาวะ

แวดล้อมเพื่อนำมาตัดสินใจ กลุ่มผู้บริหารระดับสูงนี้จำเป็นต้องมีความสามารถในการมองไกล และสามารถตัดสินใจภายใต้ความเสี่ยงได้เป็นอย่างดี

2. การจัดการระดับกลาง (Middle level Management) ประกอบไปด้วยผู้จัดการในสายงานต่างๆ อาทิเช่น ตำแหน่ง Head of Department, Project Leader, Plant Manager ในทางปฏิบัติ ผู้จัดการระดับนี้จะมีหน้าที่รับคำสั่งและนโยบายจากผู้บริหารระดับบนมาแปลงเป็นแผนการดำเนินงานในสายงานที่รับผิดชอบอยู่เพื่อส่งต่อไปให้ผู้จัดการระดับล่างนำไปวางแผนปฏิบัติการต่อไป ผู้จัดการระดับกลางนี้จะเป็นผู้ประสานระหว่างนโยบายระดับบนและแผนปฏิบัติการระดับล่าง อีกทั้งยังเป็นผู้ติดตามผลการปฏิบัติงานระดับล่างรายงานเป็นข้อมูลสู่ผู้บริหารระดับบน ดังนั้นผู้จัดการระดับนี้จำเป็นต้องมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นอย่างดี ต้องมีความสามารถในการประสานงาน และกลั่นกรองข้อมูลที่ได้รับมาเพื่อใช้ในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ

3. การจัดการระดับล่าง (First level Management or First-line Management) ประกอบไปด้วยหัวหน้างาน หรือหัวหน้ากลุ่ม ซึ่งทำหน้าที่วางแผนและจัดทำตารางการปฏิบัติงานประจำวัน หรือประจำสัปดาห์ กำหนดงานและจ่ายงาน ให้พนักงาน สอนงานและให้คำปรึกษาแก่พนักงาน ติดตาม ดูแล ควบคุม และช่วยแก้ปัญหาการปฏิบัติงานให้กับพนักงาน ประสานงานกับหน่วยงานอื่น รายงานผลการทำงานให้กับผู้บริหารระดับกลาง ประเมินผลการทำงานของพนักงานในกลุ่ม เสนอการปรับปรุงสู่ผู้บริหารระดับกลาง สร้างแรงจูงใจและกระตุ้นให้พนักงานมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

3. ระดับการจัดการกับทักษะการจัดการพื้นฐาน

ในการจัดการ ผู้บริหารจำเป็นต้องมีทักษะการจัดการพื้นฐาน (Management skills) 3 ด้าน เพื่อที่จะสามารถจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ทักษะการจัดการพื้นฐานดังกล่าวประกอบไปด้วย

3.1 ทักษะด้านเทคนิคงาน (Technical skills) อันได้แก่ความรู้ความสามารถเฉพาะวิชาชีพ อาทิเช่น ความสามารถทางงานเทคนิควิศวกรรม การทำบัญชี

3.2 ทักษะด้านคน (Human skills) คือ ทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ใช้ในการสื่อสาร ชี้นำ ชักจูง ทำความเข้าใจกับผู้ร่วมงาน

3.3 ทักษะด้านความคิด (Conceptual skills) คือ ความสามารถในการมองสภาวะการณ์ขององค์กร เพื่อนำมาใช้ในการคิด ประมวลผล และตัดสินใจอย่างชาญฉลาด

การจัดการสามารถกล่าวโดยสรุปคือผู้บริหาร หรือผู้นำสามารถดำเนินการเป็นขั้นตอนซึ่งประกอบด้วย การพยากรณ์และการวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน การ

ควบคุม โดยมีทักษะด้านเทคนิคงาน ทักษะด้านคน ทักษะด้านความคิด เพื่อที่จะนำไปสู่เป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้

แนวคิดของพระสงฆ์และนักวิชาการศึกษา เกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระพุทธศาสนา

พระสังฆาธิการคือ ผู้ทำหน้าที่ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ จะต้องเป็นผู้มีบุคลิกดีแบบเป็นตัวอย่าง และเป็นผู้ให้ เป็นผู้นำทางชีวิตทำกิจการ ผู้นำที่ดีจะต้องมีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม มีหลักการบริหารจัดการที่ดี ดังข้อความที่กล่าวมาเบื้องต้นนั้นพอจะประมวลให้สั้นได้ว่า ผู้บริหารจะต้องมีคุณธรรม คือ ความอดทน ความตื่นตัว ความขยัน ความตื่นตัว ความแบ่งปัน ความเอ็นดู และความรู้ไกล ดังมีนักวิชาการที่เป็นบรรพชิต และภคฤหัสถ์ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการงานพระพุทธศาสนาไว้แตกต่างกัน ดังนี้

1. คุณสมบัติของพระสังฆาธิการ

พระธรรมปริยัติโสภณ (2545 : 25-28) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติพระสังฆาธิการ หรือคุณความดีเฉพาะตัวของผู้จะได้รับตำแหน่งแต่งตั้งให้เป็นพระสังฆาธิการ หรือผู้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการต่อไปนี้ จะต้องมีความรู้คุณสมบัติพระสังฆาธิการ แยกเป็น 2 คือ

1. คุณสมบัติทั่วไป กำหนดไว้ 7 ประการ คือ

1.1 มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง

1.2 มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง

1.3 มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย

1.4 เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองสงฆ์

1.5 ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ ไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวิฆโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ

1.6 ไม่เคยถูกถอดถอนหรือปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

2. คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง มีรายละเอียดแตกต่างกันดังความในกฎหมายธรรมนูญ

ฉบับที่ 24 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการข้อ 7, 10, 14, 18, 22, 26, 29, และ 30 คุณสมบัติดังกล่าวนี้คงกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ สูงไปกว่าที่กำหนดไว้เป็นการดียิ่ง และกำหนดคายเฉพาะพระภิกษุสงฆ์หากมีความจำเป็นผ่องผันได้เฉพาะกรณี

จรรยาบรรณพระสังฆาธิการ

จรรยาบรรณพระสังฆาธิการ หมายถึงข้อที่พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตาม บัญญัติไว้เพื่อเป็นหลัก
ควบคุมพระสังฆาธิการ โดยมีบทบัญญัติ ดังนี้

1. จริยา

1.1 พระสังฆาธิการต้องเคารพเอื้อเฟื้อเพื่อคอกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์
กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช
สังวรและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

1.2 พระสังฆาธิการต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งโดยชอบ
ด้วยอำนาจหน้าที่ ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน
15 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมาแล้วนั้น แต่ผู้สั่งมิได้ถอนหรือแก้
คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้น ไม่ผิดพระธรรมวินัยต้องปฏิบัติตาม แล้วรายงานจนถึงผู้สั่ง ในกรณีที่มีการคัด
ค้านคำสั่งดังกล่าว ให้ผู้ส่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนเพื่อพิจารณาสั่งการ ใน
การปฏิบัติหน้าที่ ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะ ได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

1.3 พระสังฆาธิการต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหาย
แก่ การคณะสงฆ์และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่ โดยไม่มีเหตุอันสมควร

1.4 พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติหน้าที่ โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่
ไม่สมควร

1.5 พระสังฆาธิการต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

1.6 พระสังฆาธิการต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
ในทางที่ชอบ

1.7 พระสังฆาธิการต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระ
ศาสนา

1.8 พระสังฆาธิการต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย
ทั้ง 8 ข้อนี้เป็น จริยา อันพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตาม โดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้ว
ย่อมได้รับ โทษฐานละเมิดจริยา

2. การรักษาจริยา นอกจากจะบัญญัติให้พระสังฆาธิการต้องรับปฏิบัติตาม ก็ต้องรักษา
จริยาสำหรับตัวเองแล้ว ยังบัญญัติให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับคอยควบคุมพิจารณาลงโทษ ในเมื่อ
ผู้ได้บังคับบัญชาละเมิดจริยา ดังบทบัญญัติดังต่อไปนี้

2.1 ให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น มีหน้าที่ควบคุม ดูแล แนะนำ ชี้แจงหรือสั่งให้ผู้อยู่
ในบังคับบัญชาปฏิบัติตามจริยา โดยเคร่งครัด ถ้าผู้ได้บังคับบัญชารู้ว่าผู้อยู่ในบังคับบัญชาละเมิด

จริยา ต้องพิจารณาว่า ความละเมิดของผู้อยู่ในบังคับบัญชานั้น อยู่ในอำนาจที่คนจะสั่งลงโทษได้หรือไม่ ถ้าอยู่ในอำนาจที่คนจะสั่งลงโทษได้ ก็ให้สั่งลงโทษ แล้วรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือคน ถ้าเห็นว่าความละเมิดนั้น ควรจะลงโทษหนักกว่าที่คนมีอำนาจที่จะสั่งลงโทษได้ ก็ให้รายงานผู้บังคับบัญชาเหนือคนขึ้นไป พิจารณาสั่งลงโทษตามควร ผู้บังคับบัญชารูปใด ไม่จัดการลงโทษผู้อยู่ในบังคับบัญชาที่ละเมิดจริยา หรือจัดการลงโทษโดยไม่สุจริต ให้ถือว่าเป็นการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง

2.2 พระสังฆาธิการรูปใด ถูกผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษฐานละเมิดจริยาต้องปฏิบัติตามทันที ถ้าเห็นว่าคำสั่งลงโทษไม่เป็นธรรม ก็มีสิทธิร้องทุกข์ได้ความวิธีการที่บัญญัติไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการร้องทุกข์ แต่ถ้าปรากฏว่าเป็นการร้องทุกข์เท็จ ให้ถือว่าเป็นการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง

3. โทษฐานละเมิดจริยา โทษที่พระสังฆาธิการจะพึงได้รับ เพราะละเมิดจริยา มีหนักเบาต่างกันตามความละเมิด ดังบทบัญญัติต่อไปนี้

3.1 พระสังฆาธิการรูปใดประพฤติดละเมิดจริยา ต้องได้รับ โทษฐานละเมิดจริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

3.1.1 ถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

3.1.2 ปลดจากตำแหน่งหน้าที่

3.1.3 คำหนีโทษ

3.1.4 ภาคทัณฑ์

4. การถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่ การถอดถอนพระสังฆาธิการออกจากตำแหน่งหน้าที่ ต้องยึดหลักเกณฑ์และวิธีการ ตามบทบัญญัติต่อไปนี้

4.1 การถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่นั้น จะทำได้ต่อเมื่อพระสังฆาธิการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง แม้ข้อใดข้อหนึ่งดังต่อไปนี้

4.1.1 ทูจริค่อหน้าที่

4.1.2 ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรเกินกว่า 30 วัน

4.1.3 ขัดคำสั่งอันชอบด้วยการคณะสงฆ์ และการขัดคำสั่งนั้นเป็นเหตุให้เกิด

ความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่การคณะสงฆ์

4.1.4 ประมาทเลินเล่อในหน้าที่ เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่การ

คณะสงฆ์

4.1.5 ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง

2. พุทธวิธีบริหาร

ประยูร ธรรมจิตโต (2549 : 38-44) ได้กล่าวไว้ว่าการบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จ โดยอาศัยคนอื่น (Getting things done other people) เมื่อว่าตามคำนิยามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรม สองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือ ในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์คนเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลากว่า 2,500 ปี เป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีการบริหาร นอกจากนี้ ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านี้ ก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีการบริหาร

การศึกษาพุทธวิธีบริหาร ในครั้งนี้ ขอใช้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณาหน้าที่ (Function) ของนักบริหาร มีอยู่ 5 ประการ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์การ เป็นการกำหนด โครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชา ภายในองค์กรมีการแบ่งงานกันทำ และการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยความสะดวก เป็นการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแลเป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงาน ภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

สามารถพิจารณาพุทธวิธีในประเด็นที่เกี่ยวกับการวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล และการกำกับดูแลตามลำดับต่อไปนี้

2.1 พุทธวิธีในการวางแผน

เมื่อว่าตามคำนิยามและหน้าที่ของนักบริหารดังกล่าวมานี้ เราต้องยอมรับว่าพระองค์ตรัสรู้ในวันเพ็ญกลางเดือน 6 ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ตามลำพังเพียงพระองค์เดียว ในขั้นนี้ยังไม่มีการบริหารในพระพุทธศาสนา การบริหารเกิดขึ้นเมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาในพระพุทธศาสนาเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ 2 เดือน นั่นคือเมื่อพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ ในวันอาสาฬหบูชา ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม

แล้ว ขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะ ด้วยพุทธคำที่ว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเกิดกรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด”

จะเห็นได้ว่าในพุทธคำนี้ มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทไว้ชัดเจนว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” นั้นหมายถึง มีการกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนตัว เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายึดเป้าหมายเดียวกันคือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น ดังที่พระพุทธเจ้าคริสต์ไว้ในโอกาสอื่นว่าพรหมจรรย์ (การบวช) นี้ ไม่ได้มีไว้เพื่อการแสวงหาลาภสักการะ และคำสรรเสริญไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อ สีส สมาน และปัญญา เท่านั้น แต่มีไว้เพื่อ เจ โทวิมุตติ หรือความหลุดพ้นแห่งจิต ในพุทธวิธีเกี่ยวกับการวางแผนนี้ สิ่งที่สำคัญมาก คือ ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าคริสต์ว่า ผู้บริหารต้องมี จักขุมา แปลว่า มีสายตาทิยาวไกล คือมองการณ์ไกล วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจน และใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับ และดำเนิน ไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น องค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทาง ในพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่าง มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่จุดเดียวกันคือ วิมุตติ (ความหลุดพ้นทุกข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนหาสมุทรมีรสเดียว คือ รสเค็ม ฉะนั้นใด ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียว คือ วิมุตติรส ฉะนั้น”

การวางแผนเพื่อบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้านั้นมีการใช้วิสัยทัศน์ กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์และพันธกิจขององค์กรคณะสงฆ์ไว้ชัดเจนในการวางแผน เพื่อประกาศพระศาสนา พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับให้สมาชิกในองค์กรทุกคน ถือปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน นั่นคือ ให้สมาชิกยึดความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่น เป็นเป้าหมายของการดำเนินชีวิต การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัวเรียกว่า อตตहितสมบัติ การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่น เรียกว่า ปรีहितสมบัติ พระพุทธเจ้าทรงมีทั้ง อตตहितสมบัติ ที่เกิดจากพระปัญญาคุณ และปรีहितปฏิบัติที่เกิดจากพระกรุณาคุณ จึงทรงวางรากฐานในการประกาศพระศาสนาด้วย การแสดงโอวาทปาฏิโมกข์แก่พระอรหันต์ 1,250 รูป ในวันมาฆบูชา หลังจากตรัสรู้ได้ 9 เดือน โอวาทปาฏิโมกข์ หมายถึง คำสอนที่เป็นหลักสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันต์ เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ในโอวาทปาฏิโมกข์นี้มีการกำหนดให้นิพพาน หรือความหลุดพ้น เป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม แนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึด หลัก 3 ประการ คือ ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำดีให้ถึงพร้อม ทำจิตใจให้ผ่องใส นอกจากนี้ยังกำหนดวิธีการประกาศพระศาสนาว่า ให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยขันติ หรือความอดทน ไม่ให้ใช้การว่าร้าย หรือการเข่นฆ่าประหัตประหาร เพื่อบีบบังคับให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึง ได้ชื่อว่า เป็นศาสนาแห่ง

สันติภาพ จะเห็นได้ว่าเป็นการวางแผนเพื่อบริหารองค์การของพระพุทธเจ้านั้น มีการใช้วิสัยทัศน์ กำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์การคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน องค์การพระพุทธศาสนาเจริญเติบโตขึ้นมาได้เพราะผลจากวิสัยทัศน์ของพระพุทธเจ้า

2.2 พุทธวิธีในการจัดองค์การ

ในการรับสมาชิกใหม่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนาจะมีการกำหนดให้สมาชิกทุกคนเริ่มต้นจากศูนย์ นั่นคือไม่มีการอนุญาตให้นำชาติชั้น วรรณะ หรือตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์การคณะสงฆ์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเทียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสาย คือแม่น้ำคงคา ชมนา อจิรวดี สรภู มหิ ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรอันเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรเหมือนกัน วรรณะ 4 เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ชูทร ก็เช่นเดียวกัน คือออกจากเรือน บวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่าสมณะเชื้อสายศากยะบุตรเหมือนกัน” พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่า ทุกคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เป็นพระภิกษุเสมอเหมือนกันหมด การอยู่ร่วมกันของคนที่แตกต่างกันนี้ อาจก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับบัญชาภายในองค์การ เพราะเหตุที่ว่าเมื่อสมาชิกถือตัวว่าเท่าเทียมกับคนอื่น ก็จะไม่มีการเชื่อฟังใคร ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “การอยู่ร่วมกันของคนที่ไม่เสมอกันนำทุกข์มาให้” ถ้าเป็นเช่นนั้นการบังคับบัญชาภายในองค์การก็มิได้ พระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้พระภิกษุเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน

เมื่อสาวกมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงจัดองค์การในพระพุทธศาสนาออกเป็นพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในส่วนของภิกษุบริษัท พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงกระจ่ายอำนาจให้คณะสงฆ์ดำเนินการ ให้การอุปสมบท เมื่อมีกิจจาริกรรมหรือกิจการที่จะต้องทำร่วมกัน คณะสงฆ์สามารถบริหารจัดการเอง หรือเมื่อมีกรณีความขัดแย้งเกิดขึ้น ในคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดการแก้ไขปัญหา พระพุทธเจ้าทรงดำรงตำแหน่งเป็นธรรมราชา คือ ผู้บริหารสูงสุดในองค์การพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราเป็นพระราชา นั่นคือเป็นธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม”

2.3 พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวชที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรตามแบบบัญญัติจตุตถกรรม พระสงฆ์ผู้เป็นประธานในพิธีอุปสมบทเรียกว่า พระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ ที่ประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท เมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่ต้องได้รับการฝึกหัดอบรม และการศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์ โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่าน จนกว่า

จะมีพระราชา 5 จึงเรียกว่า นิสัยมุตคกะ คือผู้พ้นจากการพึ่งพาพระอุปัชฌาย์ ดังนั้นกระบวนการฝึกอบรมพระบวชนใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง กระบวนการนี้ก่อให้เกิด โรงเรียนในวัด ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัย กระบวนการศึกษาในพระพุทธศาสนาคือหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนภาคทฤษฎี (Teaching) เมื่อก้าวในเชิงบริหาร ต้องยอมรับว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรม เพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นที่ยิ่ง ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา

การศึกษาอบรมในพระพุทธศาสนาคือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการ และวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคล เข้ากับบัว 4 เหล่า และทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษาอบรม ไปตามจรด 6 และที่สำคัญมากก็คือพระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และบุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้ว จะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ ให้ปฏิบัติงานภายในองค์การตามความรู้ความสามารถ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะ ในด้านต่าง ๆ

2.4 พุทธวิธีในการอำนวยการ

ประยูร ฐมจินต โด (2549 : 34-37) ได้กล่าวถึงการอำนวยการให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยภาวะผู้นำ เป็นหลักสำคัญ ทั้งนี้เพราะ ไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตาม ผู้นำในพระพุทธศาสนา การที่สมาชิกจะทำตามคำสั่งของผู้บริหารหรือไม่ ขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำในการบริหารเป็นสำคัญ ความแตกต่างระหว่างผู้บริหารและผู้นำ ผู้บริหารคือผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่ต้องการ ผู้นำคือผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงานตามที่ผู้นำต้องการ ผู้บริหารเชิงพุทธต้องมีภาวะผู้นำ คือมีความสามารถในการจูงใจให้คนเกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหาร บุคคลที่จะเป็นผู้นำต้องมีคุณสมบัติสำคัญ 2 ประการ ดังกล่าวมาแล้วคือ อัจฉริยภาพ หมายถึง ความเห็นพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และปริหิตสมบัติ หมายถึง ความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวม และองค์การของตน พระพุทธเจ้าทรงเห็นพร้อมด้วย อัจฉริยภาพ และปริหิตสมบัติ จึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนา ให้บรรลุล่วงไปด้วยดี อัจฉริยภาพที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้งพระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก 4 ส. ซึ่งมีคำอธิบายเชิงประยุกต์เข้ากับการบริหาร ดังต่อไปนี้

1. สันทัสสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึงอธิบายขั้นตอนการดำเนินงาน ได้อย่างชัดเจน แจ่มแจ้ง ช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย
2. สมหาปนา (จูงใจ) หมายถึงอธิบายให้เข้าใจ และเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธา และรู้สึกว่าจะต้องฝืนให้ไกลและไปให้ถึง

3. สมุดเทศนา (แกดัวกล้า) หมายถึงปลุกใจ ให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย

4. สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึงสร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตร ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน

ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับ ได้ง่ายเพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงให้วิธีแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนก แรงจูงใจในการทำความคิด จึงเรียกว่า อธิปไตย 3 ประการ ดังนี้ *

1. อัตตาธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์ หรือความพอใจของตนเองเป็นที่ตั้ง
2. โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือยึดทัศนคติหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง
3. ธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ แม้พระพุทธเจ้าจะประกาศว่าพระองค์เป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพังพระองค์เองตามแบบธรรมราชาสมัยนั้น พระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์

ที่กล่าวมาแล้วนั้นสามารถสรุปพุทธวิธีบริหารได้ ดังนี้ พุทธวิธีบริหารยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ ด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งอัตตาธิปไตยและ โลกาธิปไตย ผู้บริหารที่เป็นอัตตาธิปไตย มักจะคำนึงผลประโยชน์ส่วนตัว หรือความพอใจของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยยึดคิดว่าถูกต้อง คือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้ มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ ส่วนผู้บริหารที่เป็น โลกาธิปไตย ก็พยายามเอาใจทุกคน เพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคน ซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้มักหนีปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์การ ก็พยายามลอยตัวหนีปัญหา ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย คือยึดถือคิดว่า ถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้า หรือต้องถูกใจทุกคน เขากล้าตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม โดยไม่พยายามลอยตัวหนีปัญหา เขาถือคิดว่าอำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์ส่วนตัว เพราะถือว่าประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่า นั่นคือประโยชน์สุขส่วนรวม

3. คุณธรรมสำหรับผู้บริหารที่พระสังฆาธิการควรศึกษา

สมคิด เขมจารี (2547 : 9-14) ได้กล่าวถึงคุณธรรมสำหรับผู้บริหาร ที่พระสังฆาธิการต้องศึกษา ภาวะผู้นำ ผู้หลักผู้ใหญ่ไม่ไร้คุณธรรม ความจริงในสังคมมนุษย์และสัตว์ที่รวมกันเป็นหมู่อยู่เป็นคณะในโลกนี้ ย่อมมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กันตามหน้าที่ กล่าวคือ ฐานะผู้นำ และผู้ตาม ฐานะทั้ง 2 อย่างนี้หาใช่จะเกิดจะมีแก่ผู้ใดผู้หนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้นก็หาไม่ได้ หากแต่จะต้องเกิดต้องมีแก่

บุคคลทั่วไป จะเห็นได้จากบุคคลคนเดียวที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับบุคคลอื่นในหลายสาขาวิชาชีพ หรือแม้แต่ในครอบครัวตัวอย่างเช่นผู้จะเกิดมาเป็นบุตรคนโต จะต้องยกพ่อกับแม่เป็นผู้นำ ตนเองเป็นผู้ตามในขณะที่เดียวกันในฐานะที่เป็นบุตรคนโต จะต้องเป็นผู้นำและผู้ตามลดหลั่นกันไป ตามลำดับตั้งแต่ระดับครอบครัวเป็นต้นไป จนถึงระดับประเทศชาติบ้านเมืองเป็นที่สุด ก็มีนัยเช่นเดียวกัน ดังนั้นในสังคมจึงนิยมมีผู้ใหญ่กับผู้น้อย

ผู้ใหญ่ในที่นี้หมายถึง ผู้เป็นหลักคน โบราณมักจะพูดว่า “ผู้หลักผู้ใหญ่” ผู้หลักหมายถึงผู้เป็นจุดเสากลางมีเอาไว้เพื่อยึดเหนี่ยวเกี่ยวเกาะพึ่งพิงอาศัย กับทั้งมีไว้เพื่อยึดถือเป็นหลักคือแบบอย่างในทางการดำรงชีวิต ในทางการศึกษาข้อมมีหลักสูตร ในทางการปกครองข้อมมีหลักยึด เช่น หลักครอบครัว หลักบ้าน หลักเมือง เป็นต้น บุคคลผู้เป็นหลักจำต้องมีคุณธรรม ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นตัวอย่างกับทั้งเป็นผู้มีจิตมั่นคงหนักแน่น ไม่คลอนแคลนหวั่นไหว หากไม่มั่นคงหนักแน่น โหล โคลง เอนเอียงไปมา ไม่เที่ยงตรง ก็คงเข้าตำราที่ว่า “หลักปักเลน” หรือว่า “เมื่อคานบนเบี้ยวคานล่างก็เอน” ดังนี้

ส่วนคำว่า ผู้ใหญ่นั้นหมายถึงบุคคลผู้มีอุปการคุณสนับสนุนทำคุณประโยชน์แก่สังคม เป็นผู้ได้รับความนิยยกย่องสรรเสริญว่าเป็นผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็ประเภท ชาตวิฑู ไธ ผู้ใหญ่โดยชาติ วิฑู ไธ ผู้ใหญ่โดยวัย และ วิฑู ไธ ผู้ใหญ่โดยมีความรู้และทรงคุณธรรม ผู้ใหญ่ทั้ง 3 ประเภทนี้ ข้อมเป็นที่ควรแก่การเคารพนับถือ กล่าวคือ เป็นผู้ประกอบด้วยอุปการะอำนวยความสะดวกในกิจการทั่วไปและให้โอวาทคำแนะนำ พร่ำสอนให้ประพฤติดีประพฤติชอบอันเป็นที่มาแห่งประโยชน์สุขที่พึงประสงค์และดำรงตนอยู่ในพรหมวิหารธรรม คือ เมตตา ความรัก กรุณา ความสงสาร มุทิตา ความพลอยยินดี ไม่มีความริษยาอาฆาต อุเบกขา มีใจเป็นกลางว่างเฉย ในเมื่อล่วงเลยความรักความเมตตา ความพลอยยินดี ไปไม่อยู่ในวิสัยที่จะพึงปฏิบัติได้ บุคคลผู้เป็นหลักเป็นใหญ่ ดังกล่าวมา จัดได้ว่าเป็นนายก คือ ผู้นำทั้งนั้น

ผู้นำนั้น จัดว่า เป็นบุคคลสำคัญชั้นแนวหน้า เหตุว่า แบบอย่างเป็นบุคคลต้นแบบเป็นบุคคลตัวอย่าง หรือเป็นบุคคลผู้ให้แบบอย่างหรือตัวอย่าง ข้อมเกิดมีทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ทางกาย ก็เป็นกายสุจริต ทางวาจาก็เป็นวจีสุจริต ทางใจก็เป็นมโนสุจริตทำพุดคิดถูกต้องตามทำนองคลองธรรม จาริตประเพณี และวัฒนธรรม นำคน นำคน และนำงานให้บรรลุถึงซึ่งวิฑู ไธ ความเจริญ วิฑู ไธ ความงอกงาม และเวปุลละ ความไพบุลย์ เป็นลำดับไปในการนำคนนั้น ผู้เป็นผู้นำจะต้องมีคุณธรรมเป็นส่วนเฉพาะ 6 ประการในคุณธรรม 6 ประการนั้น

ประการที่ 1 คือ ขมา หมายถึงความอดทน เป็นคุณธรรมข้อต้นที่จะพึงอบรมให้เกิดให้มีเป็นอชชาติ และเป็น ไปเพื่อเผผลลาญความชั่ว และเป็นอุปการะในการสร้างสมคุณงามความดีด้วยวาจาในการทำหน้าที่ต่างๆทั้งทางคคิ โลก แลคคิธรรมจำต้องปรารณาความอดทน คำว่า ความอดทน

เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญมีอรรถอันลึกซึ้ง กล่าวคือ มีทั้งอคมีทั้งทน บุคคลผู้เป็นผู้นำไม่ควรมองข้ามควรพยายามเพิ่มพูนทั้งความอดทั้งความทนเริ่มต้นด้วยความอดใจ โดยไม่ปล่อยให้เป็นที่สาบของความอยากเพราะเครื่องช่วยวนให้อยากนั้นมีมาก เกิดจากทางปาก ทางตา ทางหู ทางลิ้น เป็นต้น บุคคลผู้มีความอยากเป็นเจ้าหัวใจ ไม่อดใจปล่อยให้ตามใจผู้ตามใจความอยาก จึงตกยากไม่รู้ตัวว่าจะมารู้ตัวก็หมดตัวเสียแล้ว อนึ่งวัตถุประสงค์ของที่มีความทน เป็นสิ่งที่บุคคลทั่วไปปรารถนาต้องการ เพราะของทนใช้ได้นานมีความสิ้นเปลืองน้อย ไม่จำเป็นต้องจัดหาซื้อบ่อย ๆ ส่วนของที่ไม่คงทนย่อมมีปกติเสียง่าย ไม่มีใครปรารถนาต้องการ ฉะนั้น บุคคลก็ฉันทันเหมือนกัน คนที่ไม่ทนแค้นทนฝนโดนแดดน็อคก็บ่น โคนฝนหน้อยก็ว่า ก็หาคนชอบ ไม่เพราะเป็นคน ไม่มีธาตุทนปนอยู่ในตัว กลัวแดดกลัวฝนกลัวร้อนกลัวหนาวดังคำกล่าวที่ว่า “หนาวก็นอน ร้อนก็หนี งานหนักผลัดตัวไป งานใหญ่ไล่คนหนี” อีกอย่างหนึ่งทนต่ออารมณ์ร้าย เช่น ความป่วย ความผิดหวัง ความนิทาว่าร้าย การทะเลาะวิวาทบาดหมาง การบงอาจต้องหลบเพราะการหลบหลีกเลี่ยงคน ย่อมพ้นจากอันตรายต่าง ๆ นานา ดังที่กล่าวกันว่า “รู้หลบเป็นปีก รู้หลีกเป็นหาง” นั่นเอง การหลบนั้นบางเรื่องต้องหลบกาย บางรายต้องหลบใจ เพราะกายหลบยาก อยู่บ้านเดียวกันถึงจะหลีกก็ต้องพบ ถึงจะหลบก็ต้องปะ การหลบในใจในที่นี้ ก็คือ ขันติ ความอดทนนั่นเอง

คุณธรรมผู้นำข้อที่ 2 คือ ซาคิริยะ หมายถึงความเป็นผู้ดี บุคคลผู้มีตำแหน่งหน้าที่เป็นผู้นำจำเป็นต้องมีความดีในตัว ภาวะดีหรืออื่น รู้เท่ารู้ทันอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เป็นผู้ไม่หลง กระฉับกระเฉง ไม่หลงงมงาย มีความพร้อมทั้งกายวาจาใจในการปฏิบัติหน้าที่ โดยมีคิดว่า “หลับนานงานน้อย ใ้บ่อยเงินหมด หรือ ดิ้นเข้าได้งานหลาย ดิ้นสายได้งานน้อย” หากผู้นำเป็นผู้หลัก ผู้ตามก็พลอยหลับ ไปตามด้วยคนหลับแม้จะนับจำนวนเป็นร้อยแต่ก็มากเฉพาะปริมาณ ส่วนคุณภาพหาไม่ เพราะคนหลับเป็นเหมือนคนตาย คนตายไม่มีกำลังกายกำลังความคิดสติปัญญามันสมอง ส่วนบุคคลผู้ดีแม้เพียงคนเดียว ก็มีความพร้อมมากกว่าคนหลับจำนวนร้อย อนึ่ง ผู้ดี หมายถึง บุคคลผู้เป็นพุทธะ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เป็นบุคคลมาตรฐาน คือ สุวิชาโน มีความรู้ดี สุสาสนโน มีการแนะนำสั่งสอนดี สุปฏิปณโน มีความรู้ควบคู่กับจรณะความประพฤติตนเอง อันวิชาความรู้จัดว่า เป็นคู่มือในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำ ทำให้มีหลักการและวิธีการการบริหารหน้าที่ในที่นี้มี 3 ประการ คือ

1. รู้ทางแห่งความเจริญก้าวหน้า ตามหลักที่ว่า “รู้ก้าว รู้เกาะ รู้เก็บ”
2. รู้ทางแห่งความเสื่อม เพื่อจะได้เตรียมป้องกันแก้ไข ได้ในคำว่า “รู้กัน รู้แก้”
3. รู้ทั้งทางเสื่อมทั้งทางเจริญ หรือทางได้ทางเสีย เพื่อเป็นอุบายวิธีแก้ไข ได้ในคำว่า

“รู้เท่า รู้ทัน” หรือ “รู้เท่าเอาไว้กัน รู้ทันเอาไว้แก้” ดังนี้

คุณธรรมผู้นำข้อที่ 3 คือ อุกุฐานะ หมายถึงการลุกขึ้น ความหมั่น ความขยัน บุคคลผู้เป็นผู้นำจำเป็นต้องเป็นคนหมั่นเป็นคนขยันปฏิบัติหน้าที่ ทั้งโดยตรงทั้งโดยได้รับมอบหมายให้ดำเนินไป

เรียบร้อยคิงาม และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า มีสติปัญญาแก่กล้า ความคิดแหลมคม ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มุ่งมั่นเพื่องาน รักงานถึงงานเป็นชีวิต ถือชีวิตเป็นงาน ความสามารถนำคน นำคน และนำงานให้ผ่านไปโดยไม่ไร้ประโยชน์ ถึงแม้จะลำบากกรากกรา ก็จำต้องสู้ “สู้ยากไปก่อน เพื่อง่ายในภายหลัง ฟันฝ่าความทุกข์ไปสู่สุขข้างหน้า กล้าต่อสู้กับอุปสรรคนานาประการ เหมือนว่าด้านลมจะนั่น” อนึ่ง การลุกขึ้นตรงกันข้ามกับการนอน ความขยันตรงข้ามกับความขี้เกียจ ความเกียจคร้านก็คือการเอาแต่นอน อ้างความหนาวความร้อน ความหิวกระหายอ้างเข้าสายบ่ายเย็นแล้วไม่ทำงาน เห็นงานยากงานใหญ่เป็นของเหลือวิสัย งานง่ายงานเบางานเล็กงานน้อย ก็เห็นเป็นของต่ำค้อยแล้วไม่ทำงาน เป็นคนเจ้าสำราญชอบความสะดวกสบาย คอยเลี้ยงที่ขากบวักไปหาที่ง่ายหลบงานหนักไปหางานเบา หวังแต่สนุกไม่นึกถึงความทุกข์อันจะตามมาข้างหน้า ในที่สุดก็กลายเป็นคนงอมืองอเท้า ฝ้าแต่เพื่อคอยฝันสร้างวิมานในอากาศช่วยตัวเองก็ไม่ได้ซ้ำยังเป็นภัยแก่สังคมยิ่งขึ้น

คุณธรรมผู้นำข้อที่ ๔ คือ สัจวิภาคะ หมายถึงความจำแนกแจกจ่าย อันค้ำคั่นคือบุคคลผู้เป็นผู้นำจำต้องจำแนกแจกจ่ายคำสอน โดยชี้แจงแนะนำพร่ำสอน พร่ำแนะให้รู้และเข้าใจในเรื่องบาปบุญคุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น ตลอดจนมีความฉลาดสามารถจัดสรรหน้าที่การทำงาน และวิชาการต่าง ๆ ให้แพร่หลายกระจายไปในเพื่อนร่วมงาน โดยไม่รวบอำนาจไม่ผูกขาดแต่เพียงผู้เดียว ทำให้คู่ พูดยให้รู้ และคิดให้เห็น เป็นการแจกจ่ายแบบอย่างเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกัน อนึ่ง สัจวิภาคะ ในที่นี้ บ่งชี้ถึงการแบ่งการให้ปัน การให้แสดงถึงความเป็นผู้มีอิทธาหัยน้ำใจ กว้างขวาง โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เพื่อพ่ายจ่ายแจก ยินดีในการจำแนกแจกจ่ายช่วยเหลือเกื้อกูลอนุเคราะห์สงเคราะห์เป็นนักเสียสละ เสียสละทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังความคิด มีวิศุขข้าวของทองเงินก็เพื่อให้ได้มาแจก เป็นผู้แบกภาระของสังคมเพื่อความสบายในภพหน้า หากว่าตายก็ตายเพื่อคนที่ยังมีชีวิตอยู่ ความรู้จึงมีไว้เพื่อเป็นอาภรณ์ เพื่อเป็นคำสอนแจกจ่ายแนะนำตักเตือน เพื่อเป็นหลักในการทำงาน

คุณธรรมผู้นำข้อที่ ๕ คือ ทพฺยา หมายถึงความเอ็นดู ความรัก ความปรารถนาดี ในที่นี้หมายถึง เมตตา ความรัก กรุณา ความสงสาร เมตตานั้นคือความรักปรารถนาจะให้คนอื่นได้ดีมีความสุข หรือความรักอันบริสุทธิ์สดใส ไม่เจือปนด้วยราคะความกำหนัด ความใคร่ เป็นความมีแก่ใจเอ็นดู คู่กับกรุณา ความสงสาร ปรารถนาต้องการจะช่วยเหลือเกื้อกูลบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ความจริงบุคคลผู้เป็นผู้นำนอกจากจะมีความอดทน ความคั่นตัว ความขยัน ความแบ่งปัน ดังกล่าวแล้ว ยังจะต้องประกอบพร้อมด้วยความเมตตากรุณา เพราะเมตตากรุณาเป็นคุณธรรมนำให้เห็นอกเขาออกเรา ให้มีไมตรีจิตมิตรภาพต่อกัน บันดาลความรักความสามัคคีให้เกิดมีแก่สังคม เมื่อคนในสังคมนิยมเมตตากรุณาเป็นเรือนใจ จะไม่เอาโรคเอาเปรียบเบียดเบียนรังแกข่มเหงกัน ผู้ใหญ่ที่ทรงอำนาจวาสนา ก็จะไม่

เหยียบขำทำลายผู้น้อยที่คอยด้วยอำนาจวาสนา รับเป็นที่ปรึกษาในยามขัดข้อง คอยประทับประคอง
 ปลอดภัยในยามผิควังเส้าสร้อยหงอยเหงา คอยเอาใจใส่ให้สติในยามพลั้งเผลอผิดพลาด ไม่คอยหา
 โอกาสจับผิดคิดลงโทษถ่ายเดียว ถ้าผู้นำเบี่ยงผู้ตามก็เอน ผู้นำจึงจำต้องมีเมตตากรุณา ถอยห่างจาก
 อคติความลำเอียง เทียงตรงต่อคนที่เที่ยงตรงต่องาน เพราะความต้องการของคนทั่วไป คือ ความ
 ยุติธรรมนั่นเอง

คุณธรรมผู้นำข้อที่ ๖ คือ อิกขณะ หมายถึงการเห็นการดู การเห็นกับการดู เป็นลักษณะ
 ของตาเห็น เป็นลักษณะของตานอก ดู เป็นลักษณะของตาใน ตานอกคือตาเนื้อ ตาในคือตาปัญญา แม้
 หูก็มีลักษณะเช่นกัน กล่าวคือ การได้ยินกับการได้ฟัง ดังนั้น ตาจึงไม่สักแต่ว่าเห็นต้องดูด้วย หูไม่สัก
 แต่ว่าได้ยินต้องฟังด้วย ตาได้เห็น ได้ดู หูได้ยิน ได้ฟังเป็นที่ตั้งที่เกิดแห่งปัญญาความรู้ ตากับหูทั้งสอง
 จึงเป็นของคู่ ผู้เป็นพหูสูต คือ ผู้ได้ยิน ได้ฟังมาก ใช้หูเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ได้อาศัยตาควบคู่ไปด้วย ถ้า
 คาบอด ก็ใช้หูฟังหูหนวกก็ใช้ตาดู ผู้รู้ทั้งหลายจึงกล่าวว่า “ตาหูฟัง” หรือว่า “ฟังหูไว้หู คุตาไว้ตา”
 บุคคลผู้เป็นผู้นำ จำต้องเป็นคนหูดี ตาดี ถ้าหูไม่ดีก็รับรู้เรื่องต่าง ๆ ได้ยากหากตาไม่ดีก็จะเห็นอะไร ๆ
 ได้ยากเช่นเดียวกัน ดังนั้นหูจึงต้องฟังไกลและหนักแน่น ตาจึงต้องเห็นยาวและชัดแจ้ง เรียกว่า “มีหู
 กว้างตายาว” การมีหูกว้างตายาวนั้น จัดเป็นคุณสมบัติของผู้นำประการหนึ่ง ซึ่งผู้รู้ทั้งหลายเรียกว่า
 “ทิมทัสสี” มีความหมายว่า “เห็นไกลเห็นยาว” หรือ “หูกว้างตาไกล” ได้ในคำสมัยใหม่ว่า “มี
 วิสัยทัศน์” นั่นเอง อนึ่ง ผู้นำจำต้องนึกถึงคำโบราณว่า “ผู้อยู่สูงให้หันอนคว่า ผู้อยู่ต่ำให้หันอนหงาย”
 ความหมายก็คือ ผู้นำต้องมีตา คือ ปัญญา รู้จักมองลงข้างล่างดูผู้น้อย ผู้น้อยรู้จักมองขึ้นข้างบนดู
 ผู้ใหญ่กับทั้งมีความเฉลียวฉลาดสอดส่องบาปบุญคุณโทษ ศิขั้วผิดถูกโดยถ้วนทั่ว กับทั้งเป็นคนมีนิสัย
 หนักแน่นหูไวตาไวทันเหตุการณ์ สืบค้นค้นปลายให้รอบคอบหนักแน่นไว้ดีกว่าเขาหละหลวม เป็น
 คนหูไวไม่เป็นคนหูเบาใจเบา เอาหินพกไว้ในอกไม่ควรเอาปูนพกไว้ในใจ มีจิตสำนึก คิดกว้างมอง
 ไกล ใฝ่สูง ถ้าคิดแคบ มองใกล้ ใฝ่ต่ำ จะเป็นผู้นำมิได้ ต้องรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหาคิดถูก ทำถูก
 แก้ปัญหาถูก คิดได้ ทำได้ แก้ปัญหาได้ เป็นคนทั้งฟังรู้ ดูออก บอกถูก และทำเป็น หรือคิดงานออก
 บอกงานเป็นเงินงานได้แก้ไขงานถูก

ชัชววัฒน ฐมวาทม โน (2539 : 157-163) ได้กล่าวถึงกุศโลบายในการบริหารว่าควรทำตัว
 ให้ได้ 4 วิธีดังนี้

1. ปากจู้ ในที่นี้หมายความว่า พูคน้อย
2. หูกว้าง ในที่นี้หมายความว่า ฟังมาก
3. ตาโต ในที่นี้หมายความว่า คุให้ถ้วนถี่
4. โง่เป็น ในที่นี้หมายความว่า ทำเป็นไม่รู้ คือรู้ ทำเป็นรู้ คือไม่รู้

นักบริหาร นักปกครอง หรือผู้นำทุกระดับจะมีความศักดิ์สิทธิ์สามารถเข้าไปนั่งในหัวใจของคนได้สิ่งสำคัญคือ พฤติกรรม กับ คำพูด ต้องตรงกัน เพราะผู้ปกครองหรือผู้นำนั้นเหมือนลมประชาชนหรือผู้ใต้บังคับบัญชาจะตามลม บ่อมเอนเอียงไปตามลม นักปกครองที่ดีต้องเป็นตัวอย่างในทางดีแก่ประชาชนและผู้ใต้บังคับบัญชา การบริหารการปกครอง จึงจะมีผล ใหญ่ล้น สงบราบรื่น ไม่มีปฏิกิริยาโต้ต้าน ต้องรู้จักฟัง เคารพสิทธิของเขา รู้จักให้เกียรติเขา ไม่มุ่งข่มขู่เหยียบย่ำ ทำลายหัวใจเขา การจะได้รับความสนับสนุนร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่าย ต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ ดังคำกล่าวที่ว่า ถ้าต้องการให้เขามีกำลังใจช่วยเหลือ ต้องประพุดิคนให้เป็นคนดีที่สุด ถ้าต้องการให้คนจงรักภักดี ต้องมีความซื่อตรงต่อหน้าที่ของเรา ถ้าต้องการให้คนเคารพนับถือ ต้องมีเมตตาต่อเขาอย่างแท้จริง ถ้าต้องการให้เขาอยู่กับเราตลอดไป ต้องอาศัยกรุณาให้น้ำใจแก่เขา เพราะความสงสารเป็นเหตุให้เกิดการสงเคราะห์ ถ้าต้องการให้เขามีมั่งขวัญ ในยามทุกข์ใจผู้นำต้องหนักแน่น ในยามสุขสงบ เสถียร ในการณรงค์ใจแกล้วกล้า ไม่เหิมเกริมในสมัยสุข ไม่ซบเซาในสมัยทุกข์

ประการต่อมากล่าวถึง อุปกรณ์ของผู้นำ ธรรมดาว่าช่างก่อสร้างเขาจะมีอุปกรณ์ คือ เครื่องมือ เช่น มีด ขวาน ค้อน สิ่ว เลื่อย สารพัดอย่าง ท่านผู้เป็นนิสิตนักศึกษาหรือปัญญาชน ก็ต้องมีอุปกรณ์ คือ หัวใจบัณฑิต ได้แก่ สุ, จิ, ปุ, ลี แปลย่อ ๆ ว่า ฟังให้หมด จดให้มาก ปากต้องไว ใจต้องคิด นี่คืออุปกรณ์ของบัณฑิต เมื่อคิดจะเป็นผู้นำก็ต้องมีอุปกรณ์ของผู้นำคือคุณธรรม พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า คุณนุญเจ ตรมานาน์ อุษุ จจลลิต ปุญจโว ฯ แปลว่า เมื่อฝูงโคกำลังว้ายข้ามฝากอยู่ ถ้าโคจ่าฝูงไปตรงฝูงโคทั้งหลายย่อมไปตรงกัน ฉะนั้น แม้ในหมู่มนุษย์ก็ฉะนั้นถ้าผู้ใดสมควรว่าเป็นผู้นำ หรือเป็นหัวหน้า เป็นผู้ประพุดิธรรมคนนอกนั้นก็ประพุดิธรรมไป เราทั้งหลายอยู่ร่วม โลกร่วม สังคมกันเป็นหมู่คณะ นับตั้งแต่ครอบครัว สมาคม ตลอดถึงชาติ หรือประเทศหนึ่ง ๆ ต่างก็มีการงานที่เกี่ยวข้องถึงกัน มีสุขมีทุกข์ร่วมกัน มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกัน เพราะฉะนั้นเราจำเป็นจะต้องมีผู้นำ ซึ่งเรียกกันต่าง ๆ ว่า หัวหน้าบ้าง นายกบ๋้าง ประมุขบ้าง ประธานาธิบดีบ้าง สำหรับเป็นผู้คอยดูแล รับผิดชอบนำความเจริญ และป้องกันสรรพอันตรายให้แก่หมู่คณะ ถ้าสังคมใดได้ผู้นำดีก็นำหมู่คณะไปสู่ความรุ่งเรือง ถ้าสังคมใดได้ผู้นำไม่ดี ก็นำหมู่คณะไปสู่ความยุ่งเหยิง ยุ่งยาก ถ้าหลัง ผู้นำดีทำให้ทุกชีวิตปราศจากอันตราย ตรงกันข้ามกับผู้นำร้ายก็มีแค่หายนะล่มจม มีภายิดโรมันกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ฝูงแกะที่มีราชสีห์นำ ดีกว่าฝูงราชสีห์ที่มีแกะนำ” มีพระบาลีที่ท่านกล่าวถึงคุณสมบัติผู้นำไว้อีกแห่งหนึ่งว่า สุนายกานัน จรณัน สุตฺตํ พลํ ผู้นำที่ดีย่อมถึงพร้อมด้วยความรู้ดี ความประพุดิตี และพลานามัยดี

ที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ผู้นำเป็นผู้ที่กำกับชะตาของทุกชีวิต ทุกข์สุขเสื่อมเจริญขาดทุนหรือกำไรก็อยู่ที่ผู้นำ ผู้นำเป็นผู้รับผิดชอบ ดังนั้นผู้นำจะต้องมีคุณสมบัติหรือคุณธรรมที่สำคัญ 6 ประการดังพระบาลีว่า

ขมา ชาคริยภูฐานี

สัวิภาโค ทบิกขณา

นายกสุต คุณา เอเต

อิจฺจิตพฺพา หิตฺตติโน

แปลว่า นายก (ผู้นำ) ผู้เห็นแก่ประโยชน์เกื้อกูล ควรมีธรรมะเหล่านี้

1. ขมา แปลว่า อคทน ผู้นำต้องมีบุคลิกลักษณะอคทน อคกลัน ข้มเข้มแข็งใส กล้าได้กล้าเสีย ถือภายิตว่า “เท่าไรเท่ากัน” “ข้มได้เมื่อภัยมา ไม่โศกยามเมื่อทุกข์มี”

2. ชาคริยะ แปลว่า คินตัว คือ ไหวพริบค่อเหตุการณมีสันชาติญาณคินตัว คินตา คินใจ แต่ไม่ใช่คินคิน คินคุม หรือคินข่าว

3. อฏฺฐานะ แปลว่า ขัน ผู้นำต้องมีความขยัน ไม่ท้อถอย ไม่ท้อแท้ หนักเอาเบาผู้ ตั้งใจ ใฝ่คองงาน ชนิดที่ว่า “เสียงคัง หน้าแดง แด่แรงไม่ออก” เป็นผู้นำไม่ได้ ผู้นำบางท่านไม่เอาไหน ค้อยพัฒนา มีปกคิตลาป่วยเป็นนิจลาภิจเป็นประจํามีหน้าข้าค้อยประจวบ เอาแต่จะหลบเลีย้งงาน เชื้อชวชาญ ในการควย ทำช้อยอยู่เสมอ พอผลค้อยหลับ รับ โทรศัพทท์ทังวัน นิ่ง ไม่คิดทัง งานมีไม่ค้อยทำ เป็นผู้นำ แต่มาข้าคอคคปี แดมจรรลิกลับก่อนกาล บริหารทังไม่คิ กลับ ไปโทษทังผู้ร่วมงาน หน้าค้านเอาเงินคือน อิกเลื้อนขันเมื่อสิ้นปี คนเช่นนี้ เป็นผู้นำไม่ได้

4. สัจฺจิกะ แปลว่า มีความเอื้อเฟื้อ รู้จักแบ่งงาน กระจายค้าแหน่งงาน เข้าค้ารว่าว ไม่อึดเอาไว้คนคิ้วว ไม่เก็บงานเอาไว้คนคิ้วว ต้องรู้จักแบ่งงาน กระจายงาน

5. ทยา แปลว่า มิเมคคากรณาต่อผู้อื่น ไม่โหดร้ายใจอำมหิต ยามคิพลาครู้จกให้โอกาสให้อภัย

6. อิกขณา แปลว่า ตรวจสอบ ตรวจคราคิตตามผลงาน หรือการทำงานของ ผู้ได้บังคับบัญชา ถือคคิว่า “งานคิสำคัญทังใจ งานอิ่งใหญ่สำคัญทังคน” หากจะประมวลข้อยลงมาอิก เพื่อให้จ้ง่ายผู้นำต้องมืองค้ประกอบ คือ

6.1 รู้งานคิ คือเข้าใจงาน รู้วิธีปฏิบัติงาน รู้ข้อยลิกซึ่งมิใช่แบบงู ๆ ปลา ๆ “อันความรู้รู้กระจ้งแต่อย่างคิ้วว แต่ให้เชื้อชวชาญเถคจะเถคผล อาจจะชคเชคชูฟูสกันธ์ ถึงคนจนพงศัโพรงคิได้”

6.2 ทังหน้าทังไม่บคพร่อง ป้องกันความคิพลาค ทังปฏิบัติตามคุณธรรมทังว่า นิสมมกรณํ เสบฺโย โคร้ครวญให้รอบคอบ ตรวจสอบก่อนและหลังทำ

6.3 ค้อยสุจริค บริสุทธี สะอาด ยุคิธรรม พิสุงนั้ได้ เรียคว่า ทัง “คลิน” และ “เคลีย”

6.4 มิมีครสัมพันธ์ เข้าคิได้กับผู้ร่วมงานทุกระคิบ

6.5 รู้ว่างานคือชิวค ทำงานคิ้ววความทุม่เท เลียสละ รับคิคชอบ เพื่อผลคือความสำเร็จ

ก้าวหน้า

4. การบริหารจัดการวัด

พระราชสุทธินิยามมงคล (2545 : 1-7) ได้กล่าวถึงการบริหารว่า หมายถึง การปกครอง (Government) การดูแลรักษาหมู่คณะ และการดำเนินงานหรือการจัดการ (Management) กิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะ หรือองค์การต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย (Policy) และวัตถุประสงค์ (Purposes / Objectives) ขององค์การนั้นๆ ด้วยวิธีมีประสิทธิภาพ (Efficiency)

คำว่า “การบริหารจัดการวัด” จึงมีความหมายกว้าง ทั้งการดูแลรักษาคน การปกครองดูแลรักษาหมู่คณะคือพระภิกษุสงฆ์ทั้งวัด รวมทั้งสามเณร และ ศฤหฺสฺถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด และทั้งการจัดการของวัด ซึ่งจะเป็นทั้งกิจกรรมต่างๆ พิธีกรรมต่างๆ และการจัดการทางการเงินและทรัพย์สินอื่นๆ ของวัดอันเป็นของส่วนรวมของพระภิกษุทั้งวัด โดย เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัด ในกิจการทั่วไป เป็นสำคัญ ฉะนั้น “ผู้บริหารจัดการวัด” ก็คือ “เจ้าอาวาส” ประจำแต่ละวัดนั่นเอง เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมาย ดังต่อไปนี้

1. เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1.1 บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็น ไปด้วยดี

1.2 ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและศฤหฺสฺถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัด นั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

1.3 เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและศฤหฺสฺถ์

1.4 ให้ความสะดวกตามสมควร ในการบำเพ็ญกุศล

2. เจ้าอาวาสมีอำนาจดังต่อไปนี้

2.1 ห้ามบรรพชิตและศฤหฺสฺถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

2.2 สั่งให้บรรพชิตและศฤหฺสฺถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

2.3 สั่งให้บรรพชิตและศฤหฺสฺถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายใน วัด หรือให้ทำทัฬหีบทน หรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือศฤหฺสฺถ์ในวัดนั้น ประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่ง โดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

วัดจะเจริญและมั่นคงก็เพราะมีเจ้าอาวาสที่มีสติปัญญาสามารถ วัดจะเสื่อมก็เพราะเจ้าอาวาสไม่ดีพอ ไร้เงลา และหย่อนความสามารถ วัดจะดีมีความเจริญมั่นคง จะต้องประกอบด้วย

1. มีสมภารดี คือ มีเจ้าอาวาสผู้ทรงศีล ทรงธรรม มีกุศโลบายในการบริหารงานหรือจัดการวัด และการปกครองพระภิกษุ สามเณร ลูกวัดให้อยู่ในพระธรรมวินัยได้ดี

2. มีธรรมดี คือมีการให้การศึกษอบรมกาย อบรมศีล อบรมจิต และอบรมปัญญา ด้วยทั้งภาคปริยัติ และภาคปฏิบัติภาวนาธรรม ที่ให้เกิดผลเป็นปฏิเวธที่ดี

3. มีพระคติ คือมีปูชนียวัตถุ ได้แก่ พระบรมสารีริกธาตุ และพระพุทธรูปปฏิมาที่ค้ำ และขอเสริมอีกว่า

4. มีการจัดสถานที่วัดค้ำ คือมีการจัดระเบียบแผนผังภายในวัด ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สงบ ร่มรื่น เป็นที่สัปปายะ คือเป็นสถานที่เหมาะแก่การศึกษาและปฏิบัติธรรมกล่าวคือ เหมาะแก่การเป็นศูนย์รวมของสาธุชน ผู้ใฝ่เรียนรู้และปฏิบัติพระสัทธรรมหาความสงบทางใจ และเหมาะแก่ผู้ต้องการประกอบการบุญกุศลเป็นอริยทรัพย์ ถ้าสมบูรณ์ทุกข้อก็ดีเลิศ ถ้าขาดข้อใดข้อหนึ่ง ยังมีข้ออื่นที่ค้ำอยู่ ก็พอรักษาไว้ให้เป็น ไปด้วยดีได้ แต่ถ้าขาดแทบทุกข้อ หรือ ไม่มีข้อคืออะไรเลย ก็ยากที่จะเจริญมั่นคงต่อไปได้ และจะกลายเป็นวัดร้างไปในที่สุด

4.1 การบริหารจัดการวัดให้เป็นอาราม

การบริหารจัดการวัด คือ การรักษาความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัด ให้เป็นสถานที่ที่น่ารื่นรมย์ใจของผู้ไปมาหาสู่ สถานที่สมควรพัฒนาเป็นอันดับแรกคือ “กุฏิเจ้าอาวาส” จะต้องพัฒนาให้สะอาด ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สิ่งของเครื่องใช้สอยทุกชนิดควรจัดตั้งไว้ให้เป็นระเบียบแบบ “หยิบก็ง่าย หยาก็รู้ คู่ก็งามตา” เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่พระภิกษุสามเณรทั้งหลาย จะได้ปฏิบัติตามไม่ควรปล่อยให้สกปรกรกรุงรังคล้าย โกงคังเก็บของ หรือ คล้ายกองขยะ ควรจัดห้องสำหรับเก็บสิ่งของไว้เป็นพิเศษต่างหากจากห้องรับแขกและห้องนอน

4.1.1. ที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ ๓ ห้องรับแขกของสมภาร ไม่ควรนำเครื่องประดับประเภทงาช้าง หางนกยูง เป็นต้น มาตั้งประดับไว้เพราะสิ่งของเหล่านี้ไม่ใช่เครื่องสักการบูชาและกุฏิสมภารก็ไม่ใช่นายพรานล่าสัตว์

4.1.2. ไม่นิยมนำเครื่องสุขภัณฑ์ประเภทตู้เย็น โทรทัศน์ วิทยุ เครื่องเล่นแผ่นเสียง เป็นต้น มาตั้งโชว์อวดชาวบ้านไว้ ณ ห้องรับแขก เพราะชาวบ้านผู้ที่มีฐานะยากจนเขามาเห็นเข้าแล้ว มักจะเกิดความสะเทือนใจ เพราะที่บ้านของเขาเองก็ยังไม่

4.1.3. นิยมรักษาความสะอาดบริเวณวัด อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ และกุฏิให้เป็นระเบียบเรียบร้อย น่าดู น่าชม น่ารื่นรมย์ใจ ไม่ปล่อยให้สกปรกรกรุงรังคล้ายบ้านตาแก่ชายแก่ไม่ปล่อยให้หญ้าหรือต้นไม้ขึ้นตามพระเจดีย์ อุโบสถ หรือ วิหาร เป็นต้น

4.1.4. ภายในบริเวณวัดนั้น สมควรเป็นสถานที่ให้ความรื่นรมย์ร่วมเย็นแก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จึงนิยมปลูกต้นไม้ขึ้นต้น ประเภทต้นไม้ใบ ซึ่งเป็นต้นไม้อันเป็นสัญลักษณ์ของศาสนา เช่น ต้นพิภูล บุนนาค สารภี ต้นอโศก เป็นต้น

4.1.5. ไม่นิยมปลูกต้นไม้ดอก หรือต้นไม้ผล เพราะจะเป็นเหตุให้เกิด โทษ แก่บุคคลผู้รู้เท่าไม่ถึงการณ์ นำเอาดอกและผลของต้นไม้เหล่านั้น ไปบริโภคแล้ว ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้กินของสงฆ์ เมื่อเขาแตกกายทำลายขันธืไปแล้ว จะต้องไปเกิดเป็นเปรตทนทุกข์ทรมานอยู่ในอบายภูมิเพราะโทษที่

กินของสงฆ์ นอกจากนี้ยังเป็นเหตุทำให้เกิดปลิวพิษเป็นเครื่องห้วงกังวลแก่เจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรภายในวัดนั้น ที่จะต้องคอยระวังรักษาอีกด้วย

4.1.6 นิยมหมั่นจัดหมั่นทำการบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัดนั้น เมื่อเห็นว่าเริ่มชำรุดทรุดโทรม ไม่นิยมปล่อยให้ชำรุดทรุดโทรมมากๆ เสียก่อน จึงจะเริ่มบูรณปฏิสังขรณ์ เพราะจะทำให้ต้องเสียงบประมาณค่าบูรณปฏิสังขรณ์สิ้นเปลืองมาก

4.1.7 การบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุต่างๆ นั้นนิยมรักษาสภาพเดิมของสถานที่นั้นๆ ไว้ตามรูปแบบให้มากที่สุดที่จะทำได้ เพื่อรักษาศิลปวัตถุ โบราณอันมีค่าไว้เป็นมรดกตกทอดถึงอนุชนรุ่นหลังสืบไป

4.1.8 นิยมหมั่นทาสีตัวอาคารต่างๆ เพื่อรักษาตัวไม้ไม่ให้ผุร่อนเพราะแดดฝนและเพื่อความสวยงามเป็นสถานที่เจริญตาเจริญใจของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย และสีที่ทานั้นนิยมใช้สีที่ไม่ฉูดฉาดบาดตา ใช้สีที่เหมาะสมแก่สถานที่ทางพระพุทธศาสนา

4.1.9 นิยมจัดสถานที่สำหรับเก็บรักษาทัพพะสัมภาระเครื่องก่อสร้างต่างชนิดเช่น กระดาน ไม้สัก เสา ฝา ไม้ เป็นต้น ที่เหลือใช้ ไม่ปล่อยให้ชำรุดเสียหายโดยการเก็บรักษาไว้ให้ปลอดภัยอันตรายต่างๆ

4.1.10 นิยมเก็บรักษาปูชนียวัตถุอันมีค่าไว้ในที่ปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายและ จัดมอบหมายให้พระภิกษุเป็นผู้คอยดูแลรักษาเป็นประจำ

4.2 การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี

การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี คือ เจ้าอาวาส หรือ สมภารวัด ต้องมีการตื่นตัวการเคลื่อนไหวเป็นคนไม่อยู่เปล่า ไม่กินเปล่า ต้องบำเพ็ญตนเป็น “อรรถจารีบุคคล” คือ “เป็นคนทำประโยชน์” ทั้งแก่ตนเองและแก่ส่วนรวม โดยจัดกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนตามสมควรแก่กาลสมัยนั้น ๆ เช่น

4.2.1 จัดพิธีกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

4.2.2 จัดการให้มีพระธรรมเทศนา ปาฐกถาธรรม บรรยายธรรม เป็นต้น ให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั้งหลาย ตามโอกาสที่สมควร

4.2.3 จัดกิจกรรมเปิด โรงเรียนพุทธศาสนาวิคคาทิตย

4.2.4 จัดกิจกรรมเป็นสอนธรรมศึกษาแก่เยาวชนทั้งหลาย

4.2.5 จัดกิจกรรมการบรรพชาภาคฤดูร้อนอบรมศีลธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีไทยแก่เยาวชนทั้งหลายเพื่อให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

4.2.6 จัดกิจกรรมอุปสมบทหมู่ประจำปี เพื่อเป็นการสงเคราะห์คนยากจนให้มีโอกาสเข้ารับ การอบรมในทางพระพุทธศาสนา

- 4.2.7 จัดกิจกรรมอุปสมบทหมู่เป็นครั้งคราว เพื่ออบรมศีลธรรมแก่ชาวบ้าน
- 4.2.8 จัดกิจกรรมบวชชีหมู่ เพื่อให้ประชาชนได้บำเพ็ญบารมีธรรม
- 4.2.9 จัดกิจกรรมให้การอบรมศาสนาพิธีและวัฒนธรรมประเพณีไทยแก่เยาวชน

ทั้งหลาย

4.2.10 จัดกิจกรรม “กิลานเกสัซทานสถาน” คือการตั้งตู้ยาสามัญประจำวัดเป็นสถานที่ให้บริการรักษาโรคแก่ประชาชนทั้งหลายทั่วไป “แบบยาขอ หมอวาน”

- 4.2.11 จัดการตั้งห้องสมุดประชาชนประจำวัด เปิดบริการให้ความรู้แก่ประชาชน

ทั้งหลาย

4.2.12 จัดการเปิดศาลาร่วมใจ เป็นสถานที่อ่านหนังสือประจำวัด ให้บริการแก่ประชาชน

- 4.2.13 จัดสร้างเมรุเผาศพ ให้บริการฟรีแก่ประชาชนทั้งหลาย

- 4.2.14 จัดสถานที่เตรียมไว้สำหรับเป็นที่บรรจุอัฐิสำหรับพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย

ทั่วไป

4.3 การปกครองและสอดส่อง ให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติปฏิบัติชอบ

การปกครอง คือการช่วยนำบิณฑุกุศล และการช่วยบำรุง การสอดส่อง คือ การคอยดูแลความประพฤติ ให้บรรพชิต คือ พระภิกษุสามเณร ที่มีอยู่ในวัดนั้น หรือ ที่พำนักอยู่ในวัดนั้น ให้คฤหัสถ์ คือ ศิษย์วัด คนงานวัด และคนที่มาพักอาศัยอยู่ในวัดนั้น

- 4.3.1 ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย
- 4.3.2 ปฏิบัติตามกฎหมายมหาเถรสมาคม
- 4.3.3 ปฏิบัติตามข้อบังคับมหาเถรสมาคม
- 4.3.4 ปฏิบัติตามระเบียบมหาเถรสมาคม
- 4.3.5 ปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคม

การเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ การเป็นธุระคือ การถือหน้าที่โดยตรง การเอาใจใส่ โดยใกล้ชิด การไม่นิ่งเฉย การไม่ทอดธุระ ในการศึกษาอบรมพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ คือการจัดการให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาพระปริยัติธรรม กล่าวโดยย่อ คือการจัดการศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ในการสั่งสอนพระธรรมวินัย แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ คือ ดำเนินการสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่พระภิกษุสามเณร และการสั่งสอนศีลธรรมแก่คฤหัสถ์

การให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน การช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มาติดต่อเกี่ยวกับการบำเพ็ญกุศลต่างๆ อาทิ

1. ให้ความสะดวกในการอาศัยใช้สถานที่ภายในวัด
2. ให้ความสะดวกในการขอยืมใช้วัตถุสิ่งของต่างๆ
3. ให้ความสะดวกในการจัดนิมนต์พระภิกษุไปฉลองศรัทธาชาวบ้าน
4. ให้ความสะดวกในการช่วยแนะนำการจัดศาสนพิธี
5. เมื่อยามที่ชาวบ้านเขาจัดงานทำบุญที่วัด หรือที่บ้าน ก็ช่วยอำนวยความสะดวกให้เขา โดยไม่แสดงความรังเกียจ หรือ โดยการแสดงตนเป็นคนที่เห็นแก่ได้ เช่น เขาต้องการจะยืมสิ่งของอะไรไปใช้งาน ก็ต้องเช่าทั้งนั้น เช่นนี้เป็นการ ไม่สมควรเป็นอย่างยิ่ง
6. เมื่อยามที่ชาวบ้านเขามีกิจการมาปรึกษาหารือ ก็ควรช่วยแนะนำชี้แจงให้เขาดูสมควรแก่สมณะวิสัย เพื่อช่วยให้เขาได้รับความสมหวังต่อไป อย่าทำให้เขาต้องกลับไปด้วยความผิดหวัง

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทย

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมนี้ หากมองกันเพียงผิวเผินอาจนึกว่าการพัฒนาสังคม ไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ น่าจะเป็นเรื่องของรัฐบาลหน้าจะเป็นภาระหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทางบ้านเมือง พระสงฆ์ไม่น่าจะมาเกี่ยวข้องกับค้ำ แต่ตามความเป็นจริงแล้ววิถีชีวิตของคนไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการดำเนินชีวิตประจำวัน มีความผูกพันและเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย พระสงฆ์จึงมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศหรือคุณภาพชีวิต ของประชาชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในอดีต การศึกษาไทยก็เริ่มที่วัด โดยมีพระสงฆ์เป็นครู ผู้อบรมให้ความรู้อบรมสั่งสอน เมื่อคราวใดเกิดปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ก็จะเข้าไปหาพระสงฆ์ในวัดเพื่อขอคำปรึกษาชี้แนะ ซึ่งพระสงฆ์เองก็จะช่วยให้การชี้แนะแนวทางที่ถูกที่ควรให้วัดจึงกลายเป็นแหล่งรวมจิตใจของประชาชนและเป็นผู้นำในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ในการพัฒนาสังคม พระสงฆ์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาโดยตลอด พระสงฆ์จึงเป็นกลุ่มพลังที่สามารถดึงเอาพลังมวลชนมาเป็นแนวร่วมในการพัฒนาที่ทรงพลังยิ่ง เมื่อกล่าวถึงการพัฒนาแล้ว ในระยะเวลาที่ผ่านมาสังคมไทย มีความตื่นตัวในด้านการพัฒนามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การเอกชนที่เป็นองค์การทางศาสนา อันได้แก่วัดซึ่งมีพระสงฆ์เป็นตัวแทนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนา ทั้งลักษณะของการให้ความร่วมมือกับทางรัฐบาล และได้ดำเนินการเองอย่างอิสระ โดยเฉพาะสังคมไทยองค์การทางศาสนาพระสงฆ์ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ของคนไทยเป็นอย่างมาก วัดจึงกลายเป็นประหนึ่งศูนย์กลาง หรือจุดศูนย์รวมของประชาชน เป็นสถานที่ให้ชาวบ้านมาชุมนุมพร้อมเพรียงกัน จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติไทยตั้งแต่อดีต

จนถึงปัจจุบัน สถาบันทางศาสนานั้นมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตคนไทยอย่างแนบแน่นมาตลอด กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจและศูนย์กลางทางสังคมไทยทุกรูปแบบ นับตั้งแต่เป็นโรงเรียน โรงพยาบาล สภา สโมสร ที่พักแรม สถานบันเทิง และพิพิธภัณฑ์ ส่วนพระสงฆ์ก็ได้รับความเคารพ นับถือบูชาเป็นที่เชื่อถืออย่างสูงสุด วัดและพระสงฆ์จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของประชาชนในการดำเนินชีวิตร่วมกัน มีความผูกพันและมีปฏิสัมพันธ์กัน เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน สามารถกล่าวได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน พระสงฆ์ที่อยู่ในวัดจึงมีบทบาทต่อการบริการชุมชนในเกือบทุกด้าน

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2522 : 75-79) ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดไว้ 7 ประการ

1. วัดทำให้เกิดวัฒนธรรมพื้นบ้าน
2. วัดเป็นสถานที่จัดศาสนพิธี ใช้เป็นศูนย์กลางดึงคนมาสอนให้รู้จักเคารพพระบพระเบียบ

และเป็นผู้มีพิธีรีตอง

3. วัดเป็นสถาบันรวมศรัทธา สร้างคนที่มีคุณภาพ และสร้างงานอันอำนวยประโยชน์
4. วัดช่วยอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน
5. วัดเป็นสถานที่สำหรับแนะแนวประจำท้องถิ่น พระภิกษุเป็นผู้ให้คำปรึกษาชี้แนะแก่

ประชาชน

6. วัดเป็นโรงพยาบาล พระภิกษุเป็นหมอประจำท้องถิ่นช่วยป้องกัน รักษาโรคภัยทั้งปวง
7. วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา นอกโรงเรียนประจำท้องถิ่น

ส. ศิวรักษ์ (2526 : 54) กล่าวถึงพระสงฆ์อยู่ใกล้ชิดกับประชาชน รู้ความรู้สึกนึกคิดของประชาชนดี รู้ความต้องการของประชาชน ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่สามารถแก้ปัญหาของประชาชนได้ดี พระราชวรมุนี (2527 : 27-28) ได้กล่าวไว้ว่า ความเกี่ยวพันระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนในสังคมไทย มีความใกล้ชิดกันมาตั้งแต่สมัยอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน แม้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในบางยุคบางคราวเท่าที่ผ่านมาจะลดลงไปบ้าง แต่ในภาพรวมแล้วยังมีพระสงฆ์อีกจำนวนมากที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า ทำให้ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นหรือมีภาวะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งที่พระสงฆ์ดำเนินการเอง และให้ความอุปถัมภ์แก่องค์กรของรัฐและองค์กรเอกชน ให้ได้รับความสะดวก ในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เพราะพระสงฆ์เป็นผู้มีบารมี เป็นที่เคารพนับถือของประชาชน พระสงฆ์เหล่านั้นไม่ว่าจะทำกิจกรรมใด ๆ ย่อมได้รับความร่วมมือจากประชาชนเป็นอย่างดี

1. กิจกรรมของพระสงฆ์ กับ สังคมไทย

พระราชสุทธินิยามมงคล (2545 : 1-6) ได้กล่าวถึงกิจกรรมของพระสงฆ์ กับ สังคมไทย ไว้ดังต่อไปนี้ สิ่งที่จะต้องศึกษาแสวงหาความรู้ทั้งทางโลก และทางธรรม สิ่งที่จะต้องละความไม่ดีไม่งามทั้งหมด สิ่งที่จะทำให้แจ้งถึงจิตใจ สิ่งที่ต้องจะพัฒนา ทำความเจริญทั้งรูปธรรมนามธรรม

1.1 วัดจะต้องมีกิจกรรมอยู่ 5 ประการ

- 1.1.1 วัดเป็นที่อาศัยทำนุของภิกษุสามเณร
- 1.1.2 วัดเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานชาวบ้าน
- 1.1.3 วัดเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้านรอบวัด
- 1.1.4 วัดและพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน
- 1.1.5 วัดเป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมของสังคมและประชาชน

1.2 เป้าหมายกิจกรรมของสงฆ์ ต้องเป็นประโยชน์ต่อสังคม

- 1.2.1 ปกครองวัดมีระเบียบรัดกุม
- 1.2.2 บริเวณวัดสะอาดร่มรื่น
- 1.2.3 มีกิจกรรมอำนวยประโยชน์ต่อสังคม และประชาชน

1.3 เจ้าอาวาสพึงเอาใจใส่ในการบริหารจัดการจัดการวัด 8 ประการ ดังนี้

- 1.3.1 สงฆ์ คือ พระในวัด
- 1.3.2 สมณะธรรม คือ ทำกิจวัตร ลงอุโบสถ บิณฑบาต สวดมนต์ไหว้พระ กวาด

อวาสสถานพระเจดีย์ รักษาผ้าครอง อยู่ปริวาสกรรม โคนหมปลงหนดัคเคียบ ศึกษาสิกขาบท และปฏิบัติอุปัชฌาย์อาจารย์ เทศนาบัตติ พิจารณาปัจเจกเวกขณ์ทั้ง 4 เป็นต้น

- 1.3.3 เสนาสนะ คือ ที่อยู่อาศัย
- 1.3.4 สวัสดิการ คือ ปังจยอำนาจความผาสุก
- 1.3.5 สมบัติของวัด คือ ผลประโยชน์รายได้
- 1.3.6 สัปบุรุษ คือ ชาวบ้านผู้บำรุงวัด
- 1.3.7 สังฆาธิการ คือ การประสานงานกับเจ้าคณะ
- 1.3.8 สาธารณสงเคราะห์ คือ การบำเพ็ญประโยชน์

1.4 กิจกรรมสงฆ์ต้องดำเนินการ

- 1.4.1 การจัดบริเวณอาคาร เสนาสนะ ให้สะอาดเรียบร้อยและร่มรื่น
- 1.4.2 การปกครองบุคคลที่อาศัยอยู่ในวัด ให้อยู่กันด้วยความเรียบร้อย ให้

พระภิกษุสามเณรเล่าเรียนพระธรรมวินัย

- 1.4.3 ให้วัดทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม

1.5 กิจกรรมของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือสังคม 8 ด้าน ดังนี้

- 1.5.1 ด้านศีลธรรม วัฒนธรรม
- 1.5.2 ด้านสุขภาพอนามัย
- 1.5.3 ด้านสัมมาชีพ
- 1.5.4 ด้านสันติสุข
- 1.5.5 ด้านศึกษาสงเคราะห์
- 1.5.6 ด้านสาธารณสงเคราะห์
- 1.5.7 ด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรม
- 1.5.8 ด้านสามัคคีธรรม

1.6 ประชาชนหวังความช่วยเหลือจากพระสงฆ์ผู้เป็นผู้นำทางด้านจิตใจ ดังต่อไปนี้

- 1.6.1 ประชาชนต้องการ ตัวอย่างมองความดีงาม และผู้นำทางคุณธรรม โดยเฉพาะความเคร่งครัดทางวินัย และความเป็นผู้สันโดษมีกนน้อย
- 1.6.2 ประชาชนต้องการ วัดเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจของผู้มีทุกข์ ต้องการเห็นวัดเป็นที่สงบ เยือกเย็น สะอาดร่มรื่น มีระเบียบ
- 1.6.3 ประชาชนต้องการ เห็นพระภิกษุเข้าหาประชาชน ปลอบขวัญ ให้กำลังใจ แนะนำแนวทางแก้ปัญหาชีวิตให้
- 1.6.4 ประชาชนต้องการ ให้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชนบท ให้ความร่วมมือ สนับสนุนให้เกิดการรวมพลัง แก้ปัญหาต่าง ๆ
- 1.6.5 ประชาชนต้องการ ให้วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาด้านต่าง ๆ ทั้งด้าน หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และการอาชีพ การปฏิรูปจิตใจของประชาชน ควรริเริ่มที่วัด

1.7 ภัยของพระภิกษุที่ต้องแก้มีดังต่อไปนี้

- 1.7.1 ความเลื่อมศรัทธาของประชาชน
- 1.7.2 ความไม่ต้องการของประชาชน
- 1.7.3 ความพยายามทำลายของประชาชน

1.8 วิธีแก้ภัย คือ

- 1.8.1 คณะสงฆ์สามารถ เป็นที่พึ่งของประชาชนได้
- 1.8.2 ให้พระภิกษุสามเณร สามารถเป็นที่เคารพบูชาของประชาชนได้
- 1.8.3 ให้พระศาสนา สามารถเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ในด้านปกครองของประชาชน
- 1.8.4 พัฒนาเพื่อลดปัญหาความขาดแคลน และความแตกแยก

- 1.8.5 พัฒนาความเป็นอยู่ของเรา ให้ยุ่งง่ายขึ้น อย่าให้ยุ่งยากนัก
- 1.8.6 พัฒนาความเป็นอยู่ให้เรียบ ๆ อย่าให้หยาบหยาบ
- 1.8.7 พัฒนาความเป็นอยู่ให้เหมาะสมกับฐานะ
- 1.8.8 พัฒนาใจให้ยึดมั่นความจริงเป็นหลัก
- 1.8.9 ให้ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นตัวหลัก ของแผนการพัฒนาที่อยู่ด้วยความถูกต้อง

ทุกประการ

1.9 วิธีการสร้างความคิดต่อบุคคลอื่น

- 1.9.1 ช่วยเหลือผู้อื่นทำความดี
- 1.9.2 รักและเคารพทุกคน อย่างเสมอหน้า
- 1.9.3 สนับสนุนผู้อื่นให้มีความดีพร้อม
- 1.9.4 ชี้ทางให้ผู้อื่นทำความดี
- 1.9.5 ช่วยเหลือผู้อื่น ผู้ที่อยู่ในความคับขัน
- 1.9.6 กระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ
- 1.9.7 ไม่ทำคนเป็นปฏิโสเมเฟัทร์พย์ หมั่นบริจาค
- 1.9.8 ดำรงไว้ซึ่งความเป็นธรรม
- 1.9.9 เคารพผู้มีอาวุโสกว่า
- 1.9.10 รักชีวิตผู้อื่น คู่รักชีวิตของตนเอง

1.10 พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย

- 1.10.1 พระสงฆ์ต้องมีประสิทธิภาพ
- 1.10.2 การพัฒนาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญขงส่วนหนึ่งของชีวิต และสิ่งทั้งหลาย ที่เนื่องด้วยชีวิตคน เพราะคนและสิ่งทีเนื่องด้วยชีวิตคนทุกประการ ย่อมมีชีวิตอยู่ได้ด้วยการพัฒนา ถ้าไม่มีการพัฒนา หรือหยุดการพัฒนา ก็ย่อมหมดชีวิต คือ ถึงความสิ้นสุดทันที
- 1.10.3 คำว่า พัฒนา ท่านแปลว่า ความเจริญ คำว่า ความเจริญ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เหมาะสมชีวิตทุกชีวิต และสิ่งทีเนื่องด้วยชีวิตทุกอย่างย่อมแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของมัน ครอบใดทียังเป็นชีวิตอยู่หรือยังมีชีวิตอยู่ ก็จะมีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปไม่พ้น เพราะถ้าหยุดเปลี่ยนแปลงเมื่อใดก็ย่อมถึงความสิ้นสุดเมื่อนั้น
- 1.10.4 ความเปลี่ยนแปลงนั้นมีสองทาง คือ ความเปลี่ยนแปลงในทางทีเหมาะสม 1 กับความเปลี่ยนแปลงในทางทีไม่เหมาะสมอีก 1 ความเปลี่ยนแปลงในทางทีเหมาะสม เรียกว่า ความเจริญ ความเปลี่ยนแปลงไปในทางทีไม่เหมาะสม เรียกว่า ความเสื่อม

1.10.5 พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ก็จัดว่าเป็นสิ่งมีชีวิต หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นสิ่งที่มีชีวิต จึงต้องอยู่คู่กับการพัฒนา ถ้าขาดการพัฒนาทั้งหมดชีวิต หรือขาดชีวิต เพราะไม่มีชีวิต

1.10.6 คำว่า ชีวิต หมายถึง ความปรากฏอยู่แห่งผลของการทำงาน และหน้าที่ ชีวิตนั้นก็คือ ความปรากฏอยู่แห่งการทำงานที่จริงของคน อันเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของคน ซึ่งเกิดมาเพื่อช่วยกันสร้าง มิใช่คอยมุ่งช่วยกันทำลาย ชีวิตของพระสงฆ์ในวัดพระพุทธศาสนา จึงได้แก่แหล่งที่ปรากฏออกมา ซึ่งผลแห่งการทำงานของพระพุทธศาสนา ซึ่งปกคลุมอยู่ด้วยความปกติสุข และความสงบสุขทุกประการ ตลอดเวลา

1.10.7 วัดในพระพุทธศาสนา เกิดขึ้นและดำรงอยู่ด้วยความมุ่งหมาย คือเพื่อประกาศพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความมุ่งหมายให้คนทำความดี เพื่อช่วยคนและคนอื่นให้มีความปกติสุข เว้นการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ ผู้มีหน้าที่ดำรงพระพุทธศาสนาไว้เพื่อคนและประชาชน โดยการกระทำ 3 ประการ คือ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย 1 ตั้งใจปฏิบัติพระธรรมวินัย 1 เพื่อคนกับเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ประชาชน เพราะทุกวันนี้ ได้ยินแต่เสียงที่สอนให้ทำดี แต่คนที่ทำดีให้เห็นหายากอย่างยิ่ง ตั้งใจสอนประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจพระธรรมวินัยถูกต้อง พระธรรมวินัยเป็นคุณความดีที่เหมาะสมแก่คนทุกคน มีความหมายค้ำมือในการครองคนที่ดียิ่ง

1.10.8 พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา บ่อมมีชีวิตอยู่ด้วยความสงบ ทำตนเป็นผู้ให้มากกว่าเป็นผู้รับ ละเว้นความ โลภ ความ โกรธ ความ หลง ที่รุนแรง ไม่ทะเยอทะยานในเรื่องลาภยศ มีน้ำใจประกอบด้วยเมตตา มีความเลื่อมใสมั่นในกฎของกรรม และมุ่งความสงบเป็นที่ตั้ง ชีวิตของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นที่บำเพ็ญบุญที่มีเหตุผลของประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นแหล่งของการศึกษา เพื่อเป็นศูนย์แห่งวัฒนธรรมประจำหมู่บ้าน และเป็นที่ก่อกำเนิดของวัฒนธรรมทั้งหลาย โดยเฉพาะที่เป็นสำคัญ ก็คือ สังฆะ เมตตา สามัคคี มีวินัย ซึ่งเป็นหัวใจของชุมชนทั่วไป

1.10.9 ความวิคกัถวลถึงภัยอันตรายที่จะมีมาสู่พระพุทธศาสนา อันเป็นที่เคารพบูชาสูงสุดในอนาคตอันใกล้เป็นอย่างมาก ในเมื่อนึกถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ คือ วัดบางวัดค่อนข้างมีจำนวนมาก ในหัวเมือง คนมีความสนใจเฉพาะการสร้างเพียงรูปวัดเท่านั้น ไม่นึกถึงการสร้างนามวัด หรือ จิตใจวัดบ้างเลย คือ พยายามสร้างกันแต่กุฏิ ศาลาการเปรียญ โบสถ์ หอสวดมนต์ หอฉัน หอระฆัง และสิ่งอื่น ๆ อย่างใหญ่โตสวยงาม หรุหร่า ใช้เงินจำนวนมากโดยการรบกวนประชาชนให้ต้องจำยอมเสียสละด้วยอุบายต่าง ๆ ซึ่งไม่ตรงพุทธประสงค์ ทำให้ประชาชนเกิดความท้อถอย เสื่อมศรัทธากับต้องเดือดร้อน เพราะเรื่องสร้างวัด แต่เมื่อสร้างเสร็จแล้ว ก็ไม่ใช้ทำอะไรตามที่แสดงเจตนารมณ์ออกมาเพื่อโยมณาชวนเชื่อ

2. หน้าที่ของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม

พระพุทธเจ้าทรงก่อตั้งคณะสงฆ์ขึ้นเพื่อให้เป็น “ชุมชนตัวอย่าง” ที่มีการจัดระบบต่าง ๆ ทั้งทางการปกครอง การเลี้ยงชีพ ชีวิตทางสังคม ตลอดจนการศึกษาอบรม ภาระหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์คือจาริกไป “เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ปวงชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก”

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ (2542 : 20- 27) ได้กล่าวไว้ว่าสถาบันสงฆ์เกิดขึ้นมาเพื่อพัฒนาสังคม เพื่อให้สังคมน่าเจริญงอกงาม โดยแท้ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม อาจกล่าวกว้าง ๆ โดยเน้นบทบาทต่อสังคมไทยได้ 2 ด้าน คือ การพัฒนาทางด้านวัตถุ และการพัฒนาด้านจิตใจ

2.1 การพัฒนาด้านวัตถุ

พระสงฆ์จะไม่เป็นผู้ “ประกอบการ” โดยตรง เช่น ไม่ลงมือก่อสร้างถาวรวัตถุ ขุดบ่อ สร้างถนนให้ชุมชน แต่เป็นผู้นำทางความคิด คอยให้คำแนะนำที่ถูกต้อง หรือ เป็นผู้เชื่อมประสาน ให้กำลังใจ กระตุ้นให้ชาวบ้านกระทำกันเอง ดังในอดีต ครูบาศรีวิชัยนำชาวบ้านสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ ท่านเพียงเป็นผู้ชักชวน จึงให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของการสร้างทางและน้อมให้กำลังใจ จนการสร้างสำเร็จลุล่วงไปด้วยพลังศรัทธาของประชาชนล้วน ๆ การพัฒนาสังคมทางวัตถุที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการเป็นผู้นำชาวบ้าน หรือมีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ ที่เห็นเด่นชัดในปัจจุบัน มีดังนี้

2.1.1 ด้านการศึกษา นอกจากพระสงฆ์จะเป็นผู้สั่งสอนอบรมจิตใจให้แก่

พุทธศาสนิกชนทั่วไปแล้ว ยังมีบทบาทในการพัฒนาสถานศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สำนักสงฆ์ โรงเรียนวัด โรงเรียนพระปริยัติธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ที่เปิดสอนทั้งทางโลกและทางธรรมแก่ผู้ที่บวชเรียน การจัดตั้งหรือสนับสนุน โครงการพัฒนาชนบทต่าง ๆ เช่น โครงการสอนตัดเย็บเสื้อผ้า เสริมสวย โครงการทำที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หรือแม้แต่การเป็นผู้นำในการสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรม สร้างสถานที่ศึกษาวิชาต่าง ๆ ล้วนแต่มีคุณค่าต่อการพัฒนาด้านการศึกษาอย่างยิ่ง เพราะเป็นการขยายโอกาสและสถานศึกษาไปสู่ประชาชน ช่วยรัฐประหยัดงบประมาณที่จะใช้พัฒนาด้านนี้ได้อีกทางหนึ่งด้วย

2.1.2 ด้านสาธารณูปโภค โครงการพัฒนาชนบทหลาย ๆ โครงการที่มีพระสงฆ์เป็น

ผู้นำ สามารถพัฒนาสาธารณูปโภคได้ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม เช่น นำชาวบ้านขุดเจาะน้ำบาดาล ขุดสระน้ำสาธารณะ ขุดบ่อ ทำถนนหนทาง สร้างสะพาน ขุดคลอง สร้างศาลาพักผ่อน สร้างหอกระจายเสียงประจำหมู่บ้าน ฯลฯ สิ่งสาธารณูปโภคเหล่านี้พระสงฆ์ในหลาย ๆ ท้องถิ่นสามารถนำชาวบ้านรวบรวมเงินทุนเพื่อจัดสร้างขึ้น โดยอาศัยแรงศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระสงฆ์ ไม่ต้องงอมืองอเท้ารอรับแต่ความช่วยเหลือจากทางราชการนอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการเป็นผู้นำชาวบ้านพัฒนาสถานที่ หรือทำความสะอาดสิ่งสาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น เนื่องในวันสำคัญทางศาสนาหรือวันสำคัญอื่น ๆ เช่น วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น นับได้ว่าพระสงฆ์ช่วย

ปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้กับชาวบ้าน ฝึกให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งต่าง ๆ ของส่วนรวม
ด้วย

2.1.3 ด้านการสาธารณสุข จากข้อความข้างต้น พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาสิ่ง
สาธารณสุขปโลก ซึ่งสามารถยกระดับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่น ไปด้วยในตัว เช่น การมีถนน
หนทาง การมีแหล่งน้ำสะอาดใช้ได้พอเพียง มีสถานีอนามัยเป็นต้น โครงการส่งเสริมการเกษตรและ
การปลูกสัตว์ต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว ไม้ดอก ไม้ผลต่าง ๆ กองทุนเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็น
อาหาร หรือชมรมต่าง ๆ ซึ่งสามารถหารายได้ช่วยเหลือครอบครัวได้ หรือ โครงการอื่น ๆ ที่พระสงฆ์
มีส่วนช่วยเหลือนั้น นอกจากจะทำให้ประชาชนมีอาหารบริโภคอย่างเพียงพอและถูกหลักสุขอนามัย
บางอย่างยังสามารถนำผลผลิตไปขายเป็นการเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวด้วย

2.1.4 ด้านเศรษฐกิจ เมื่อมีการพัฒนาด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุขและด้านการ
สาธารณสุขให้ดีขึ้น ก็ย่อมเป็นการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจให้ดีขึ้นตามไปด้วย เพราะเมื่อชาวบ้าน ได้รับ
การศึกษาอบรมที่ดี มีสิ่งสาธารณสุขและสิ่งอำนวยความสะดวกและมีสุขภาพพลานามัยที่ดี ย่อมมี
ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ชาวบ้านก็มีเวลาและโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจของคนและ
ท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น ในปัจจุบัน การรวมกลุ่มกันทางเศรษฐกิจในหลาย ๆ ท้องถิ่นมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ
เช่น การจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า การจัดตั้งสหกรณ์เพื่อขายผลผลิต การจัดตั้งกองทุนรวมประจำหมู่บ้าน
การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคาร โค - กระบือ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านได้ช่วยเหลือกันทาง
เศรษฐกิจ และ ไม่ถูกพ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบ ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นและการพัฒนา
เศรษฐกิจเป็นไปอย่างรวดเร็ว

2.2 การพัฒนาทางด้านจิตใจ

บทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนาจิตใจในปัจจุบัน มีดังต่อไปนี้

2.2.1 แสดงธรรมเทศนา หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “เทศน์” ซึ่งมีทั้งเทศน์เดี่ยว และ 2
รูป ที่เรียกว่าเทศน์ปฐกา - วิสาขนา การแสดงธรรมเทศนาคือเป็นรูปแบบที่ทำกันมาตั้งแต่โบราณ มี
ระเบียบและวิธีการ โดยเฉพาะ คือ มีการอาราธนาศีล อาราธนาธรรม และมีผู้นำฟังอย่างสงบเรียบร้อย
ประนมมือตั้งใจฟัง ท่านผู้รู้กล่าวว่า การฟังเทศน์แบบนี้เป็นการรักษาศีล ฝึกสมาธิ และอบรมปัญญา
ไปในตัว

2.2.2 ปาฐกถาธรรม คือ การแสดงธรรมโดยใช้ภาษาธรรมดาสื่อความหมายได้
ง่าย คัดรูปแบบและพิธีกรรมอย่างที่ใช้ในการเทศน์ออกหมดสิ้น

2.2.3 ธรรมทูตและธรรมจาริก คือ การส่งพระไปสั่งสอนอบรมประชาชนในจังหวัด
ต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร งานธรรมทูตอยู่ในความรับผิดชอบของคณะสงฆ์ไทย โดยเฉพาะ นอกจาก

งานธรรมทูตในประเทศแล้ว ยังส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังต่างประเทศอีกด้วย ส่วนงานธรรมจาริกนั้นเป็นโครงการร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์กับกรมประชาสัมพันธ์

2.2.4 จัดตั้งโรงเรียน เช่น โรงเรียนปริยัติธรรม โรงเรียนราษฎร์ของวัดและโรงเรียนสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อสอนศีลธรรมจริยธรรมและวิชาสามัญ ให้แก่เยาวชน โรงเรียนสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นั้นริเริ่ม โดยพระสงฆ์จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นแห่งแรก ปัจจุบันโรงเรียนสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้แพร่ขยายไปตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

2.2.5 จัดตั้งโครงการพัฒนาและสงเคราะห์ เช่น โครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น โดยพระสงฆ์จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง และ โครงการพัฒนาจิต ของ จิตภาวันวิทยาลัยบางละมุง ชลบุรี โดยจัดให้พระเป็นผู้นำท้องถิ่นทั่วราชอาณาจักรเข้ามาฝึกอบรมเพื่อกลับไปเผยแผ่ในท้องถิ่นคน

2.2.6 จัดบรรพชาและอุปสมบทแก่นักเรียนและนิสิตนักศึกษาในฤดูร้อน โดยนำนักเรียน เยาวชนนิสิตนักศึกษาตลอดจนบัณฑิตที่พึงจบการศึกษามารบรรพชาและอุปสมบท แล้วฝึกอบรมในระหว่างปิดภาคการศึกษา นอกจากนี้ ยังจัดบรรพชาและอุปสมบทแก่ชาวเขา แล้วส่งมารับการศึกษาในส่วนกลาง เช่น ที่วัดศรี โสดา จังหวัดเชียงใหม่

2.2.7 เปิดสอนพระพุทธศาสนา เช่น เปิดสอนพระอภิธรรมแก่ผู้สนใจทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ดังที่ทำกันอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง (กรุงเทพฯ)

2.2.8 ตั้งศูนย์ฝึกสมณธรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน งานด้านนี้ได้เริ่มขึ้นสมัยพระพิมลธรรม (อาจ อาสภเถระ) และปัจจุบันนี้ยังมีการสอนอยู่ทั่วไปตลอดทั้งปี

2.2.9 จัดตั้งโรงมหรสพทางวิญญาณ คือ การอบรมปลูกฝังจริยธรรมแก่ประชาชน โดยผ่านสื่อการสอนให้ผู้เข้าชมได้ขบคิด ไตร่ตรอง เพื่อให้เกิดความรู้ด้วยตนเอง เช่น ภาพปริศนาธรรม สุภาษิตสอนธรรม ตลอดจนภาพนิ่ง ภาพยนตร์ จักรภาพแวคคัลล์ให้เอื้ออำนวยต่อการไตร่ตรอง เพื่อเกิดความเข้าใจในข้อธรรมนั้น ดังที่สวนโมกขพลาราม และที่เชียงใหม่ วัดอุโมงค์

จากวิธีการเหล่านี้เอง พระสงฆ์จึงเป็นผู้เสริมความรู้ และประสบการณ์ให้แก่ประชาชนทีละน้อย กิจกรรมต่าง ๆ ล้วนมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ ทำให้ชาวบ้านเรียนรู้วิธีการทำในสิ่งต่าง ๆ รู้รักสามัคคีกลมเกลียวกัน กล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ แรงศรัทธาจากประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์ทำให้พระสงฆ์เป็นศูนย์รวมความสามัคคี ความเสื่อสละ ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำไปสู่ความเป็นเอกภาพของสังคมไทย

3. หน้าที่ของพระสงฆ์ต่องานด้านต่าง ๆ

3.3.1 ด้านการปกครอง คณะสงฆ์ไทยได้รับมอบอำนาจปกครองตนเองเป็นอิสระ ในความอุปถัมภ์ของบ้านเมือง โดย พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ตาม พ.ร.บ. นี้ การปกครองคณะสงฆ์

ส่วนกลางเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน โดยตำแหน่ง มีสมเด็จพระราชาคณะเป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง และมีพระราชาคณะที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งอีกจำนวน 4 – 8 รูป เป็นกรรมการเพื่อดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี ปัจจุบันกรรมการมหาเถรสมาคมประกอบด้วยพระเถระกรรมการจำนวน 11 รูป ได้แยกเขตการปกครองอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าคณะใหญ่ 5 คือ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก เจ้าคณะใหญ่หนใต้ และเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต และแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ออกเป็น ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบวัดแต่ละวัดในชั้นสุดท้าย

3.3.2 ด้านการศึกษา การศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ดำเนินการตามประเพณี แบ่งออกเป็น 2 สายคือ

3.3.2.1 พระปริยัติธรรมแผนกธรรม นักธรรม ครี โท เอก สำหรับภิกษุและสามเณรส่วนธรรมศึกษาสำหรับคฤหัสถ์ แบ่งเป็น ครี โท เอก เหมือนกัน

3.3.2.2 พระปริยัติธรรมแผนกบาลี คือเปรียญธรรมสำหรับภิกษุสามเณร โดยเฉพาะ ตั้งแต่ ป.ธ. 1-2 ถึง ป.ธ. 9 ที่เรียกกันว่า “มหาเปรียญ” ต่อมาเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2507 มหาเถรสมาคมได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามที่ได้ปรับปรุงใหม่ขึ้น เรียกกันเป็นสามัญว่า บาลีแผนใหม่

การศึกษาอีกประเภทหนึ่งที่พระสงฆ์ได้ดำเนินงานมาแล้วเป็นเวลานาน คือการศึกษาแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์ซึ่งมี 2 แห่ง คือ สภากาสิณามหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถาบันทั้ง 2 นี้ ตั้งขึ้นโดยพระบรมราชโองการ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2436 และ พ.ศ. 2439 ตามลำดับ แต่เพิ่งดำเนินการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์ เมื่อ พ.ศ. 2489 และ พ.ศ. 2490 และได้รับคำสั่ง มหาเถรสมาคม รับเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2512 นอกจากการศึกษาสำหรับภิกษุและสามเณรแล้ว มหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่ง ได้ดำเนินงานอบรมจริยศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในรูปแบบโรงเรียน หรือศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวินิจฉัยด้วย ตั้งแต่ พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา รับนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาถึงชั้นมหาวิทยาลัย

นอกจากงานด้านการศึกษาโดยตรงแล้ว มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ดำเนินงานพิเศษด้านอื่น เช่น ภิกษุที่สำเร็จการศึกษาชั้นเปรียญ นอกจากจะให้ช่วยสอนในมหาวิทยาลัยบางส่วนก็ได้ส่งไปปฏิบัติศาสนกิจสนองงานของคณะสงฆ์จังหวัดต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาค มีการสอน นักธรรม บาลี บาลีแผนใหม่ โรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัย งานเผยแผ่ งานพัฒนา เป็นต้น

นอกจากนั้น ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยยังได้รับพระภิกษุ เจ้าอาวาส พระสังฆาธิการที่ปรารถนาจะบำเพ็ญประโยชน์เข้ารับการอบรมในโครงการอบรมพระภิกษุ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้ท่านได้กลับไปดำรงฐานะเป็นผู้นำทางจิตใจในท้องถิ่นเดิมของคนอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.3.3 ด้านการเผยแผ่และสงเคราะห์

3.3.3.1 งานพระธรรมทูต จัดเป็นกองงานหนึ่งของคณะสงฆ์ กองการศาสนา ได้ริเริ่มขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2508 โดยส่งพระธรรมทูตไปจาริก เผยแผ่ และสงเคราะห์ประชาชนชั่วคราว ประมาณ 1 – 3 เดือนในฤดูแล้ง ซึ่งมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งมีส่วนร่วมอยู่ด้วย

3.3.3.2 งานพระธรรมจาริก ซึ่งกรมประชาสงเคราะห์เป็นผู้อุปถัมภ์ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2510 โดยส่งพระธรรมจาริกซึ่งเป็นพระนิสิต นักศึกษา นักเรียน ในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นกำลังหนุนแก่พระภิกษุในภาคเหนือออกไปอบรมสั่งสอนชาวเขาเผ่าต่างๆ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คราวละประมาณ 2 – 3 เดือน

3.3.3.3 อบรมจริยธรรมนักเรียนคาม โรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ทุกแห่งได้จัดส่งพระนิสิตออกไปอบรมคาม โรงเรียนและหมู่บ้านต่าง ๆ อยู่เสมอ

3.3.3.4 การเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์นอกจากจัดให้มีพระเทศนาในวันพระโดยทางราชการแล้ว ยังได้มีรายการทางวิทยุกระจายเสียงมากขึ้น ตามสถานีวิทยุต่าง ๆ

3.3.3.5 วารสารและนิตยสารเผยแผ่ธรรม มีหลายหน่วยงานที่จัดทำออกมาเป็นรูปเล่มเพื่อเป็นการเผยแผ่ธรรม เพื่อให้เข้าถึงประชาชนผู้สนใจได้มากขึ้น

3.3.3.6 งานเผยแผ่ธรรมในต่างประเทศ ความเคลื่อนไหวงานในด้านนี้มีเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ เป็นงานที่รัฐเคยเข้าไปส่งเสริมอุปถัมภ์เป็นอย่างมาก เริ่มแต่การตั้งวัดไทยพุทธคยา ในอินเดีย วัดเชตวัน ในกัวลาลัมเปอร์ วัดพุทธปทีป ในลอนดอน จนถึงมีการตั้งโครงการอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ จนถึงปัจจุบันก็ยังจัดอยู่ทุกปี

3.3.3.7 งานพัฒนาและสงเคราะห์ นอกจากโครงการอบรมภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นแล้ว ยังมีการอบรมพระภิกษุเพื่อการพัฒนาทางจิต เพื่อนำความรู้ไปเผยแผ่แก่ประชาชนยังท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาจิตใจ ให้ประชาชนได้รำลึกถึงการทำความดี และมีจิตใจที่หนักแน่นมั่นคง สามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

3.3.3.8 งานเกี่ยวกับเยาวชนในขณะที่ปัญหาเยาวชนกำลังเป็นที่สนใจอย่างมากในปัจจุบัน องค์การทางศาสนาก็หันมาดำเนินงานด้านนี้กันมากขึ้น นอกจากจัดให้มีโรงเรียนพุทธศาสนาวินยาศาสตร์แล้ว งานอบรมจริยธรรมนักเรียนก็เป็นงานที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่คณะสงฆ์มองเห็นความสำคัญ ซึ่งพระนิสิต ได้มีการจัดอบรมกันเสมอมา อย่างเช่น พระนิสิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์นครพนมได้จัดอยู่เป็นประจำ

จึงกล่าวได้ว่าวัด โดยมีพระสงฆ์ เป็นหลักประกันความมั่นคงของประเทศชาติ ในฐานะเป็นที่ยึดเหนี่ยวประชาชน ให้มีความสามัคคี และให้รวมตัวกันเข้าเป็นหน่วยหนึ่ง ๆ ได้นอกจากการช่วยให้เกิดความสามัคคี ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการประพฤติศีลธรรมในหมู่บ้านแล้ว ฐานะของพระสงฆ์ที่ได้รับความเคารพนับถือ น่าจะมีบทบาทสำคัญในการควบคุมทางสังคมระดับประเทศ ด้วย เพราะความเป็นที่เคารพนับถือของพระสงฆ์นั้น เป็นไปอย่างกว้างขวาง ทั่วทุกส่วนทุกชั้นของสังคมนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาในสังคมที่ผู้ปกครองมีอำนาจสิทธิ์ขาดผู้เดียว ถ้าผู้ปกครองขาดคุณธรรมแล้ว ความยุ่งยากเดือดร้อนย่อมเกิดขึ้น ได้อย่างรุนแรง และโดยสามัญวิสัยของมนุษย์ แม้คนดีมีเหตุผล เมื่อขาดเครื่องยับยั้งและมีโอกาสเต็มที่ที่จะทำอะไรตามใจคน ถ้าไม่หนักแน่นจริงก็อาจละเมิดความยับยั้งชั่งใจของตนเอง ละเมิดเหตุผล ลุอำนาจกิเลสสามัญ ทำการเพื่อสนองความต้องการส่วนตัวได้ จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องมีการยับยั้งหรือควบคุมในรูปใดรูปหนึ่ง ในสังคมไทยสมัยโบราณ แม้ว่าพระมหากษัตริย์จะทรงอำนาจสมบูรณ์สิทธิ์ขาดแต่เพียงพระองค์เดียว แต่พระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน ก็เป็นที่เคารพนับถือขององค์พระมหากษัตริย์ด้วย บางท่านอาจเป็นครูอาจารย์ของพระมหากษัตริย์มาแต่เดิม พระสงฆ์เหล่านี้จึงมีบทบาทเป็นพระอาจารย์หรือที่ปรึกษา หรืออย่างน้อยเป็นที่เคารพนับถือ เป็นที่ตั้งแห่งความเลอาช่วยยับยั้งการกระทำอย่างขององค์พระมหากษัตริย์และผู้มีอำนาจ และเป็นผู้นำเสียงประชาชนเข้าถึงผู้บริหารประเทศ ในเวลาเดียวกัน ฐานะของพระสงฆ์ก็ดำรงอยู่ได้ด้วยความเคารพนับถือของประชาชน ซึ่งอาศัยความบริสุทธิ์และการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เสียงและศรัทธาของประชาชน จึงเป็นกรอบความประพฤติของพระสงฆ์ได้อีกต่อหนึ่ง ส่วนประชาชนเอง ก็มีสถาบันการปกครองของประเทศ และสถาบันศาสนาเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติอีกชั้นหนึ่ง นับว่าเป็นระบบการควบคุมทางสังคมที่รัดกุมแบบหนึ่งในสังคมประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ สิ่งที่ควบคุมความประพฤติของชนชั้นปกครองก็คือเสียงของประชาชน ซึ่งหมายถึงประชาชนที่ได้รับการศึกษาดีแล้ว แต่ถ้าประชาชนยังคอยการศึกษาอยู่ และสถาบันอื่นที่เคยช่วยทำหน้าที่หมดความหมายไป ระบบการควบคุมก็เกิดช่องโหว่ จึงอาจเป็นสภาพที่เสี่ยงภัยก็ได้

การที่วัดกลายเป็นศูนย์กลางของสังคม ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำจิตใจและเป็นศูนย์รวมความร่วมมือกัน อาจเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น การเป็นที่ประกอบพิธีกรรม หรือให้บริการในด้านนี้ เป็นต้น แต่สิ่งเหล่านั้นไม่ใช่ข้อสำคัญ ปัจจัยสำคัญนั้นอยู่ที่ความรู้สึกว่าพระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติธรรม มีความบริสุทธิ์อย่างหนึ่ง เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน โดยบริสุทธิ์ใจอย่างแท้จริง และที่น่าจะสำคัญที่สุด คือความรู้สึกว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ ทุกอย่างเหนือกว่าพวกคน สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้ทั่วไป อันเป็น

ความรู้สึกในฐานะศิษย์กับอาจารย์ เป็นเครื่องรักษาความเคารพเชื่อถือ ได้ยังยืนมั่นคงขัง รวมไปถึง 3 อย่าง ที่เชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์ และความ เป็นผู้นำทางสติปัญญา

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น สามารถสรุปบทบาทของวัด โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติใน การพัฒนาสังคม ในสังคมปัจจุบันมีการรับเอาความเจริญแบบตะวันตก เกิดสถาบันแบบใหม่ในสังคมเข้า มารับเอาบทบาทเดิมของวัด ไปดำเนินการเองจนหมด ได้แก่ มีโรงเรียนจัดระบบการศึกษาของชาติ เข้า มาแทนบทบาทที่หนึ่ง คือที่เคยเป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระ รับการ ฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น และมีกิจการสงเคราะห์ของ รัฐบาลมาแทนที่บทบาทที่สอง บทบาทของวัดซึ่งเคยให้และทำหน้าที่เป็นผู้สงเคราะห์มาก่อน เคยเป็น บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากไร้ด้วย ได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนด้วย อีกทั้งมีโรงพยาบาล สโมสร โรงมหรสพ ระบบการศาล ที่ก้าวเข้ามารับบทบาทในข้ออื่น ๆ ของวัดไป เท่ากับแยกกระจายบทบาททางสังคมของวัดแต่เดิมออกไปทั้งหมด ซึ่งในส่วนเหล่านี้เป็นสาเหตุเพียง ผิดเผิน ไม่สู้สำคัญ เพราะการดำรงฐานะของวัดและพระสงฆ์ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับบทบาทเหล่านี้ทั้งหมด แต่ที่สำคัญเพราะการ ไม่ยอมเข้าไปพิจารณาต้อนรับความเจริญอย่างใหม่ร่วมกัน หมายถึงเมื่อรับ อารยะธรรมแบบตะวันตกเข้ามาแล้วนั้น พระสงฆ์กับประชาชน ซึ่งเคยสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในสังคมมาโดยตลอด ก็มาผละออกจากกันเสีย โดยที่พระสงฆ์ไม่ยอมรับรู้และเกี่ยวข้องกับผู้นำใหม่ และพยายามยึดถือฝืนเอาสภาพเดิมให้คงอยู่ในท่ามกลางสังคม ที่เปลี่ยนแปลงนั้นให้จงได้ จึงเป็น สาเหตุที่ทำให้พระสงฆ์เดินตามระบบทางสังคมไม่ทัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ชาเลียง วุฒิจันทร์ (2526 : 38-40) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และ การ ศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งพบว่ากิจกรรมของวัดหรืองานของพระสงฆ์ที่เป็นที่เลื่อมใสของ ประชาชนมี ดังนี้คือ

1. กิจกรรมด้านการประสานงานกับหน่วยงานราชการเพื่อพัฒนาชุมชน
2. กิจกรรมด้านการจัดสวัสดิการ การควบคุมดูแล การรักษาศาสนสมบัติและศาสนบุคคล
3. กิจกรรมด้านการอนุรักษ์และการเผยแผ่ศาสนา และวัฒนธรรม
4. กิจกรรมด้านการบริหารกิจการพระศาสนาภายในวัด
5. กิจกรรมด้านการจัดศาสนศึกษาเพื่อประชาชน
6. กิจกรรมด้านสาธารณสงเคราะห์

7. กิจกรรมด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

คณิงนิตย์ จันทบุตร (2528 : 1) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สถานการณ์และบทบาท

พระพุทธศาสนาในประเทศไทย พบว่า สาธารณูปการหมายถึงการบูรณะการพัฒนาวัดให้เป็นที่อยู่ที่สบาย มีการจัดสวัสดิการอาหาร มีบุคคลเป็นที่สบาย มีธรรมเป็นที่สบาย สรุปก็คือการทำวัดให้เป็นวัดดีเป็นที่บำเพ็ญกุศล เป็นที่บวชเรียนของกุลบุตร เป็นศูนย์รวมทางจิตใจและสังคมของประชาชน เป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมของชาติ การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึงกิจกรรมหรือการทำงานช่วยเหลือชาวบ้าน ได้แก่การประกอบพิธีกรรม ให้การสงเคราะห์ทางจิตใจ ให้ที่พักอาศัย ช่วยเหลือผู้ประสบภัย หน้าที่ที่สำคัญของศาสนาในสังคม คือการสงเคราะห์ทางจิตใจแก่ประชาชน คือ สั่งสอนให้ประชาชนมีสติปัญญา มีความรู้สึกนึกคิด ในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้โดยความสุขความเจริญมีสันติสุข ความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าไปทั้งสังคมและประเทศชาติ

เจียมวงศ์ วงษ์ธรรม (2530 : 50) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม พบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความเห็นในการจัดบริการการศึกษานั้น ควรเป็นในรูปพระสงฆ์เสนอตัว คือแสดงความประสงค์ที่จะสอนความเห็นนี้มีประมาณร้อยละ 50 เป็นไปในแนวเดียวกันทุกกลุ่มพรรษา นอกจากนี้มีความเห็นที่น่าสนใจ คือมีผู้ต้องการให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นเองถึงร้อยละ 24.10 ซึ่งเห็นในแนวเดียวกัน ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มนวกะ มีถึงร้อยละ 26.14 คงเป็นเพราะท่านอาจมีความเห็นว่า ถ้าพระสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบเองจะให้บริการ ได้คล่องตัว และพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้มีความรู้สูงพอสมควรที่จะบริหารงานได้ เพราะพระสงฆ์ที่สำเร็จปริญญาโท และปริญญาเอกจากต่างประเทศ หลังจากจบจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงเป็นการเพียงพอที่จะตั้งโรงเรียนประถมศึกษา หรือแม้แต่การศึกษาที่สูงกว่าไป

ถนอม เกียรติวรินทร์ (2530 : 43-44) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทในด้านการบริหารการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอ ในที่สนพระสังฆาธิการ และพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงราย เสนอว่าผู้ที่จัดทำกรวิจัยควรมีพื้นฐานทางด้านพระพุทธศาสนา และมีโอกาสออกไปคลุกคลีสัมผัสกับพระสังฆาธิการและพระสงฆ์พอสมควร เพื่อจะได้มีประสบการณ์ตรงในอันที่จะได้รับรู้ถึงปัญหาและความต้องการของพระสังฆาธิการและพระสงฆ์ได้ถูกต้องยิ่งขึ้น อีกประการหนึ่ง นอกจากจะได้มีโอกาสติดต่อกับพระสงฆ์แล้ว ควรจะมีความรู้ถึงสายงานการบังคับบัญชาทางคณะสงฆ์ รวมทั้งสอบถามความเป็นไปทางด้านการศาสนากับผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายพิจารณาประกอบด้วย เช่นนายกสมาคมและสมาชิกของพุทธสมาคม เพื่อจะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ สามารถนำมาอ้างอิงประกอบหลักฐาน และเหตุผลในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นงเยาว์ ปิฎกรัตต์ (2532 : 19-20) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา พบว่าพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อสังคม

วัฒนธรรมไทยอย่างสูงยิ่ง เพราะพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของการศึกษา จารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรม วัดเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของชาวพุทธ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา วัดทำหน้าที่เป็น โรงเรียนประสิทธิประสาทสรรพวิทยาต่าง ๆ สร้างคนรับใช้สังคมประเทศชาติมาโดยตลอด กุลบุตร ไทยสามารถเข้าสู่ระบบการศึกษามาตั้งแต่เด็ก หลายคนบรรพชาเป็นสามเณรศึกษาทั้งวิชาการทาง ธรรมและทางโลก เมื่ออายุครบ 20 ปีก็อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ส่วนหนึ่งเมื่อผ่านระบบ โรงเรียนจากวัด แล้วก็ลาสิกขาไปเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม อีกส่วนหนึ่งมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ก็ครองเพศบรรพชิตต่อไป

พระมหากษัตริย์ไทย ศรีลาร์ภย์ (2542 : 34-38) ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการศึกษาของคณะ สงฆ์ในประเทศไทย ว่ามีสาเหตุหลายประการที่ทำให้การปฏิรูป โครงสร้างคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาความประพฤติดีเสื่อมเสียของพระสงฆ์ เวลานี้เป็นเรื่องตัวบุคคลที่ไร้ธรรม แต่ ไม่ได้มองต่อไปว่า โครงสร้างการปกครองและระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นปัจจัยให้เกิดปัญหา ดังกล่าวมาน้อยเพียงใด ทศนคติดังกล่าวแพร่หลายมากในคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงมา เมื่อมองไม่เห็นความอื้อฉาวของพระสงฆ์เป็นภาพสะท้อนของความผิดปกติ ในเชิงโครงสร้าง จึงไม่ เห็นความจำเป็นต้องปรับปรุง โครงสร้างคณะสงฆ์อย่างจริงจัง อย่างมากที่สุดก็มองเพียงแค่ว่าองค์การ สงฆ์ไร้ประสิทธิภาพ ในการแก้ปัญหาทุกครั้งที่เกิดเรื่องอื้อฉาวขึ้น ดังนั้นจึงมุ่งปรับปรุงให้องค์การ ปกครองสงฆ์ มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

2. ทำที่อนุรักษนิยมของผู้นำสงฆ์ โดยเฉพาะในมหาเถรสมาคมท่านเหล่านั้นได้เติบโตมา กับ โครงสร้างการคณะสงฆ์แบบที่เป็นอยู่ พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ในปัจจุบันจำนวนไม่น้อยจึงหวงแหน ระบบที่เป็นอยู่เอาไว้ โดยเฉพาะระบบการศึกษาสงฆ์ และพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้ระบบดังกล่าว ทำงานต่อไปได้ บางท่านถึงกับรู้สึกว่าเป็นความล้มเหลวอย่างมากของท่าน หากไม่รักษาระบบ ดังกล่าวไว้ได้ ด้วยเหตุนี้เองจึงมีความพยายามที่จะปกป้องระบบการศึกษาที่ล้าสมัยเอาไว้ โดยมองว่า ระบบนั้นคืออยู่แล้ว หากปัญหาอยู่ที่ตัวบุคคล

3. ปัญหาภาวะผู้นำของคณะสงฆ์ พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ในปัจจุบันล้วนเป็นผลผลิตของ ระบบราชการ ในคณะสงฆ์ ซึ่งคุ้นกับการรับคำสั่งของบังคับบัญชาและสั่งลง ไปเป็นทอด ๆ ระบบที่ ให้อำนาจแก่เบื้องบนในการให้คุณให้โทษแก่ผู้อยู่เบื้องล่าง ทำให้พระสงฆ์คุ้นกับการสนองนโยบาย จากเบื้องบนมากกว่าจะมีความคิดริเริ่มของตนเอง ยังมีระบบเส้นสายเข้ามาเกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น ตาม ธรรมชาติของโครงสร้างที่รวมศูนย์อำนาจไว้กับคนจำนวนน้อยและไม่มีความโปร่งใส การที่ พระสงฆ์จะเป็นตัวของตัวเอง และพัฒนาภาวะผู้นำขึ้นมาจึงเป็นไปได้ยาก จิตนิสัยเหล่านี้คือสิ่งที่เกิด ขึ้นกับพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ ดังนั้นจึง ไม่สามารถหรือกล้าที่จะผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ ที่ไม่แน่นอนว่าจะเกิดผลอะไรตามมาอีกในระบบแบบนี้ กว่าท่านจะขึ้นไปสูงถึงระดับมหาเถรสมาคม

ก็มักมีอายุ 65 ปีขึ้นไปซึ่งเกินวัยเกษียณของทางราชการแล้ว กำลังวังชาและความ ฉับไวก็ย่อมลดน้อยลงไป ท่านจึงมักพอใจที่จะบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบประคับประคองพอให้ดำเนินต่อไปอย่างที่เคยเป็นเท่านั้น เป็นการยากที่ท่านจะลงมาผลักดันให้เกิดการปฏิรูป ซึ่งเป็นเรื่องยากที่ต้องอาศัยทั้งสติปัญญา เวลา และความร่วมมือจากหลายฝ่าย

4. ระบบเส้นสายและเครือข่ายผลประโยชน์ ที่จะถูกกระทบจากการปฏิรูปคณะสงฆ์ ระบบซึ่งรวมศูนย์สู่ส่วนกลาง และให้อำนาจบริหารแก่ตัวบุคคลหรือเจ้าคณะทุกระดับนั้น เป็นระบบที่ไม่มี ความโปร่งใส และนำไปสู่การวิ่งเต้นสร้างเส้นสาย หรือเกิดระบบอุปถัมภ์ขึ้น เช่นมีการวิ่งเต้นกับ ผู้ใหญ่เมืองบน เพื่อให้ได้สมณศักดิ์หรือตำแหน่งบริหาร โดยมีผลประโยชน์แลกเปลี่ยน ซึ่งอาจทำใน รูปถวายกัมภีร์เทศน์ หรือถวายเงินทำบุญในวันเกิดพระผู้ใหญ่ โดยรวบรวมเรียไรมาจากพระระดับล่าง อีกต่อหนึ่ง ซึ่งยากที่จะขัดเพราะผู้เรียไรมเป็นผู้ปกครองของคน การปฏิรูปโครงสร้างคณะสงฆ์เพียงแค่นี้ให้มีการกระจายอำนาจมากขึ้น ย่อมมีผลกระทบต่อระบบเส้นสายเครือข่ายผลประโยชน์ซึ่งมีมากมาย หลายแบบ ด้วยเหตุนี้การพยายามผลักดันให้มีการปฏิรูปโครงสร้างคณะสงฆ์จึงถูกต่อต้าน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ทัมไบ (Tambiah, S.J. 1976 : 17) . ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่กำลังมีบทบาท น้อยลงในฐานะแหล่งความรู้ทางธรรม และการเป็นเนื่อานาบุญ หรือเป็นตัวกลางระหว่างฆราวาสกับ บุญกุศลก็มีแนวโน้มลดลงด้วย สมัยก่อนพระกับบุญกุศลนั้นแยกจากกันไม่ออก ใครที่ต้องการทำบุญก็ ต้องไปทำกับพระ ทั้งที่บุญกิริยาวัตถุนั้นทำได้หลายอย่าง โดยไม่ต้องผ่านพระก็ได้ ทัมไบ ได้สอบถาม ความคิดเห็นของคนไทยในพื้นที่ ๆ เขาไปทำวิจัย ปรากฏว่าในทัศนะของชาวบ้านเหล่านั้น การทำบุญที่ สำคัญที่สุดและคิดอันค้ำคั้น ๆ ล้วนเกี่ยวข้องกับพระ และถ้าไม่นับการบวชพระ หรือบวชเณรแล้ว การ ให้ทานกับพระหรือผ่านพระ ถือว่าได้บุญที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการถวายเงินสร้างวัด ซ่อมวัด ใส่บาตร เลี้ยงพระ ส่วนการถือศีล 8 หรือศีล 5 นั้น อยู่ในอันดับท้าย ๆ

สายแสง (Saisang.1978 : 107-110) ได้ศึกษาผลกระทบของพระพุทธศาสนาต่อการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทย พบว่า แม้ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการศึกษาลดน้อยลง ถ้าเทียบกับในอดีต แต่พุทธศาสนาก็ยังมีอิทธิพลต่อปรัชญาระบบการบริหารหลักสูตรอยู่ตลอดเวลา

ปีเตอร์ (Peter. 1994 : 153-157) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคม ในอดีตพระสงฆ์มีบทบาทและความสัมพันธ์กับชุมชนมาก เนื่องจากท่านอยู่ในสถานะผู้นำของชุมชน แต่ในปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทน้อยลง และห่างเหินจากสังคมมากขึ้น และมีแนวโน้มจะเป็นเช่นนั้นมากขึ้นในอนาคต ดังเห็นได้ว่าแม้กระทั่งในเรื่องความรู้เกี่ยวกับศาสนาหรือธรรมะ ผู้คนจำนวนมากก็หันไปพึ่งพาแหล่งอื่น แทนที่จะไปหาจากพระสงฆ์ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพระสงฆ์มิได้อยู่ในสถานะผู้นำ พระสงฆ์กับสังคมฆราวาสไม่ว่าจะมองในเชิงประวัติศาสตร์ หรือเปรียบเทียบกับสังคม

อื่น จะพบว่าบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสนั้น มักจะผูกพันเป็นปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เมื่อใดก็ตามที่ฆราวาสยังไม่เข้มแข็งหรือมีปัญหา พระสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ก็มีบทบาทมาก เฉพาะในด้านจิตใจหรือด้านศาสนาเท่านั้น หากยังรวมถึงบทบาทในทางสังคมหรือในทางโลก ดังจะเห็นได้ว่าในสมัยก่อนวัดเป็นศูนย์กลางทางด้าน การศึกษาสังคม นอกเหนือจากในด้านธรรมะ แต่เมื่อฆราวาสมีความเข้มแข็งขึ้น ก็เข้ามารับผิดชอบหรือดึงเอาบทบาททางสังคม ดังกล่าวออกไปจากวัด ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทน้อยลง ยิ่งไม่ยอมปรับตัวปรับบทบาท ความเป็นผู้นำก็ยิ่งลดลงไป

ตามเมืองต่าง ๆ ของไทย สถานะของพระสงฆ์ลดน้อยถอยลง เพราะสังคมฆราวาสเข้มแข็ง แต่ถ้าในต่างประเทศจะตรงกันข้าม ชุมชนคนไทยมักจะอ่อนแอรวมตัวกันไม่ติด ดังนั้นวัดจึงกลับมามีบทบาทสำคัญอีก ดังเห็นได้ว่าวัดไทยในต่างประเทศ มักจะเป็นที่สอนหนังสือไทย วัฒนธรรมไทย และจัดงานเทศกาลต่าง ๆ ตามประเพณีไทยอย่างที่เคยทำในอดีต ขณะที่วัดจีนในต่างประเทศ จะทำแต่กิจกรรมทางด้านศาสนาล้วน ๆ เช่น สอนธรรมะ พิธีกรรมทางด้านศาสนา ส่วนกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นเรื่องของฆราวาสจัดการ ทั้งนี้เพราะชุมชนฆราวาสสามารถรวมกันได้อย่างเป็นปึกแผ่น และยังพบปรากฏการณ์ทำนองเดียวกันนี้ในศาสนาอื่น และประเทศอื่น ๆ อีก กล่าวคือนักบวชจะเข้าไปมีบทบาททางโลกและได้รับการยกย่องเป็นผู้นำ ในยามที่สังคมอ่อนแอ และจะกลับไปมีบทบาททางด้านศาสนาเมื่อสังคมเข้มแข็งขึ้น ในลาตินอเมริกา เมื่อรัฐบาลเผด็จการก่อให้เกิดความระส่ำระสายในสังคม เช่น ละเมิดสิทธิมนุษยชน ทำให้เกิดความยากจนไปทั่ว นักบวชในคริสต์ศาสนาจะมีบทบาทสำคัญในสังคม และมีประชาชนเข้ามาเป็นฐานสนับสนุน ครั้นมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง บ้านเมืองเป็นประชาธิปไตย ระบบศาลและสถาบันอื่น ๆ ทำงานแก้ปัญหาสังคมไปตามลำดับ ฆราวาสสามารถแก้ปัญหาของตัวเองได้ ฝ่ายนักบวชซึ่งเป็นแกนนำในการปกป้องสิทธิมนุษยชนและเรียกร้องประชาธิปไตย ก็จะมีอิทธิพลและบทบาทน้อยลง

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องข้อสรุปได้ว่า การบริหารจัดการงานพระศาสนาของพระสังฆาธิการจากอดีตที่ผ่านมา พระพุทธศาสนามีบทบาทอย่างแข็งในสังคม โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้บริหารจัดการ การดำเนินชีวิตของประชาชนมีความผูกพันกับพระสงฆ์อาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่เกิดจนตาย แต่ในสังคมปัจจุบัน โลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมเกิดปัญหามากมายแม้แต่ในสังคมของคณะสงฆ์เอง สาเหตุโดยส่วนใหญ่มาจากการรับเอาเทคโนโลยีสารสนเทศ และการแพร่ขยายทางวัฒนธรรมของชาวตะวันตกหลังไหลเข้ามาอย่างรวดเร็ว ทำให้พระสังฆาธิการ และพระสงฆ์ปรับตัวไม่ทัน เพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่อย่างมั่นคงถาวร พระสังฆาธิการมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ให้เท่าทันสังคม และพยายามดึงบทบาทหน้าที่ที่เคยมีในอดีตกลับมาอยู่ในวัด หรือนำธรรมะออกเผยแผ่ โดยผสมผสานระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้ทางธรรมและทางโลกเดินควบคู่กันไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการมุ่งศึกษาการบริหารและจัดการงานพระศาสนา
ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย พระสังฆาธิการระดับเจ้า
คณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีหน้าที่ในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา
6 งาน คือ (1) งานการปกครอง (2) งานการศึกษา (3) งานการเผยแผ่ (4) งานการสาธารณูปการ
(5) งานการสาธารณสงเคราะห์ (6) งานการศึกษาสงเคราะห์ ในปีพุทธศักราช 2549
จำนวน 196 รูป ดังนี้

- 1.1 พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ จำนวน 20 รูป
- 1.2 พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบล จำนวน 176 รูป

2. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ
และเจ้าคณะตำบลในจังหวัดบุรีรัมย์ทุกรูป โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่
แสดงไว้ในตาราง 2

ตาราง 2 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างจำแนกการดำรงตำแหน่ง

ที่	รายชื่ออำเภอ	จำนวนประชากร	
		เจ้าคณะอำเภอ (รูป)	เจ้าคณะตำบล (รูป)
1	อำเภอเมือง	1	25
2	อำเภอประโคนชัย	1	13
3	อำเภอพุทไธสง	1	7
4	อำเภอนางรอง	1	12
5	อำเภอลำปลายมาศ	1	14
6	อำเภอสตึก	1	20
7	อำเภอบ้านกรวด	1	9
8	อำเภอกระสัง	1	10
9	อำเภอละหานทราย	1	7
10	อำเภอกุฉินารายณ์	1	8
11	อำเภอหนองกี่	1	9
12	อำเภอปะคำ	1	5
13	อำเภอหนองหงส์	1	8
14	อำเภอนาโพธิ์	1	5
15	อำเภอพลับพลาย	1	5
16	อำเภอห้วยราช	1	3
17	อำเภอโนนสุวรรณ	1	4
18	อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์	1	5
19	อำเภอขามเฒ่า	1	4
20	อำเภอเฉลิมพระเกียรติ	1	3
รวม		20	176

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสำรวจรายการ (Check Lists) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และแบบคำถามปลายเปิด (Open Ended) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งจะบอกให้ทราบถึงตัวแปรอิสระ คือ ตำแหน่ง ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง วุฒิการศึกษาสายสามัญ และวุฒิการศึกษาสายพระปริยัติธรรม เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นในรูปแบบสำรวจรายการ (Check list) จะมีคำตอบให้กาเครื่องหมาย ✓ ใน () ตัวอย่าง

1. สถานภาพตำแหน่ง ของผู้ตอบแบบสอบถาม

() เจ้าคณะอำเภอ

() เจ้าคณะตำบล

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามแบบเป็นมาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating Scales) เกี่ยวกับ การบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการ ใน 6 งาน คือ (1) งานการปกครอง (2) งานการศึกษา (3) งานการศึกษาสงเคราะห์ (4) งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (5) งานการสาธารณูปการ (6) งานการสาธารณสงเคราะห์ ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนาแต่ละงาน แล้วกาเครื่องหมายลงในแบบสอบถามซึ่งค่าของระดับความคิดเห็น มีดังนี้

5 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด สำหรับผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

1. ศึกษาเอกสาร บทความ และรายงานการวิจัย เป็นการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ แนวคิด หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กับการบริการบริหารและจัดการงานพระศาสนา
2. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามแบบสร้างมาตรฐาน วัดทัศนคติของลิเกิร์ต (Likert Scale) โดยหลักการวัดค่ารวมแล้วประเมินลักษณะจากค่าคะแนนเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก
3. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม
4. จัดทำแบบสอบถามและนำร่างแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ทำการตรวจสอบเพื่อให้ได้คำถามที่ครอบคลุมตรงกับสภาพปัจจุบันและปัญหา เป็นการหาค่าความตรงของแบบสอบถามแบบ (Face Validity) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ มีจำนวน 3 ท่าน คือ
 - 4.1 พระครูปริยัติภัทรคุณ ผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ (ห้องเรียนวัดพระพุทธบาทเขากระโดง จังหวัดบุรีรัมย์)
 - 4.2 นายบรรจง ไสาคี อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
 - 4.3 นายธนู ศรีทอง อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
5. นำแบบสอบถามที่ได้จากการตรวจสอบแก้ไข จากผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์มาปรับปรุงแก้ไข และเสนอให้คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาอีกครั้ง เพื่อปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น
6. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับพระสังฆาธิการระดับรองเจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้าคณะตำบล ในจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 รูป เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม
7. หาค่าอำนาจจำแนก โดยวิเคราะห์แบบสอบถามเป็นรายข้อ หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนแต่ละข้อ ทั้งกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำทดสอบความแตกต่างโดยใช้ t-test ทดสอบนัยสำคัญความเชื่อมั่นที่ระดับ .05 ถ้าค่า t มีค่า 1.75 ขึ้น ไปถือว่ามีความอำนาจจำแนกสูงนำไปสร้างแบบสอบถามทั้งฉบับ
8. นำข้อคำถามที่มีอำนาจจำแนกเข้าเกณฑ์วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของ ครอนบาค (Cronbach) ผลปรากฏว่าได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ .964
9. จัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับจริง เพื่อนำไปสอบถามประชากรตัวอย่าง ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือรับรองจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อขออนุญาตและขอความอนุเคราะห์จากเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากประชากรกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย
2. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปแจกให้กลุ่มตัวอย่างเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยตนเอง ใช้เวลาในการดำเนินการ 2 เดือน เป็นฉบับสมบูรณ์ 196 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100
3. นำแบบสอบถามมาจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบ ความถูกต้อง
2. กรอกรหัสแบบสอบถาม
3. กำหนดตัวเลขแทนค่าข้อมูลในแบบสอบถามแต่ละข้อ แล้วบันทึกข้อมูลลงในกระดาษ ทำจนครบแบบสอบถามทุกฉบับ
4. นำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วย โปรแกรมประมวลผลสำเร็จรูปทางสถิติ
5. เกณฑ์ในการแปลความหมายข้อมูล การแปลความหมายค่าเฉลี่ย (Mean) ได้กำหนดขอบเขตของค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2535 : 163)

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการน้อยที่สุด

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการดังนี้

1. การศึกษาสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ หากค่าร้อยละ
2. การศึกษาระดับการบริหารและจัดการงานพระศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้ง 6 งาน วิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จัดลำดับความสำคัญ โดยแยกเป็นรายชื่อรายด้าน และ โดยภาพรวม เสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

3. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ ที่เป็นคำถามปลายเปิด ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดคำตอบเข้าประเด็นเดียวกัน แล้วแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ เสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบคำอธิบาย

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1.1 การหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อใช้ t-test (บุญชม ศรีสะอาด. 2543 : 94)

$$t = \frac{\bar{X}_H - \bar{X}_L}{\sqrt{\frac{S_H^2 + S_L^2}{n}}}$$

เมื่อ t แทนค่า	ค่าอำนาจจำแนก
\bar{X}_H แทนค่า	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มได้คะแนนสูง
\bar{X}_L แทนค่า	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มได้คะแนนต่ำ
S_H^2 แทนค่า	ความแปรปรวนของกลุ่มได้คะแนนสูง
S_L^2 แทนค่า	ความแปรปรวนของกลุ่มได้คะแนนต่ำ
n แทนค่า	จำนวนคนในกลุ่มสูงหรือกลุ่มต่ำที่นำมาวิเคราะห์

1.2 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) (ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์. 2542 : 261)

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left\{ 1 - \frac{\sum S_i^2}{S^2} \right\}$$

เมื่อ α	แทนความเชื่อมั่น
K	แทนจำนวนข้อ
S_i^2	แทนความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
S^2	แทนความแปรปรวนของคะแนนรวม

2. สถิติพื้นฐาน

2.1 ค่าร้อยละ (Percentage)

$$\text{ร้อยละ} = \frac{\text{ตัวเลขที่ต้องการเปรียบเทียบ} \times 100}{\text{จำนวนเต็ม}}$$

2.2 ค่าเฉลี่ย (Mean)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ \bar{X} แทนค่าเฉลี่ย
 $\sum X$ แทนผลรวมของคะแนนทั้งหมด
 N แทนจำนวนของข้อมูล

2.3 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

$$S.D. = \sqrt{\frac{N \sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ $S.D.$ แทนค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 $\sum X^2$ แทนผลรวมของคะแนนกำลังสอง
 $(\sum X)^2$ แทนผลรวมของคะแนนทั้งหมดกำลังสอง
 N แทนค่าจำนวนประชากรทั้งหมด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. การวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์ตามสถิติที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

\bar{X} แทนค่า ค่าเฉลี่ย (Mean)

S.D. แทนค่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอผลงานวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการ โดยใช้โปรแกรมประมวลผลสำเร็จรูปทางสถิติ ทำการวิเคราะห์และจำแนกผลการวิเคราะห์เป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา

ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารและจัดการงานพระศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการเก็บแบบสอบถามเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยเก็บแบบสอบถามได้ครบทุกฉบับคือ 196 ฉบับ และนำวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรมประมวลผลสำเร็จรูปทางสถิติทำการวิเคราะห์และจำแนกผลการวิเคราะห์เป็นตอนๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังแสดงในตาราง 3 - 6

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามการดำรงตำแหน่ง

ตำแหน่ง	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
เจ้าคณะอำเภอ	20	10.2
เจ้าคณะตำบล	176	89.8
รวม	196	100

จากตาราง 3 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 196 รูป เมื่อจำแนกตามการดำรงตำแหน่ง ปรากฏว่า เป็นเจ้าคณะอำเภอ จำนวน 20 รูป คิดเป็นร้อยละ 10.2 และเป็นเจ้าคณะตำบล จำนวน 176 รูป คิดเป็นร้อยละ 89.8

ตาราง 4 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง

ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
ไม่เกิน 10 ปี	130	66.3
เกินกว่า 10 ปี	66	33.7
รวม	301	100

จากตาราง 4 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม เมื่อจำแนกตามระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง ปรากฏว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล ที่มีช่วงระยะเวลาการดำรงตำแหน่งไม่เกิน 10 ปี มีจำนวน 130 รูป คิดเป็นร้อยละ 66.3 และพระสังฆาธิการที่มีช่วงระยะเวลาการดำรงตำแหน่งเกินกว่า 10 ปี มีจำนวน 66 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.7

ตาราง 5 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษาสายสามัญ

การศึกษาสายสามัญ	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
ประถมศึกษา	37	18.9
มัธยมศึกษา	93	47.4
อุดมศึกษา	66	33.7
รวม	196	100

จากตาราง 5 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาปรากฏว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลที่จบการศึกษาสายสามัญระดับประถมศึกษา มีจำนวน 37 รูป คิดเป็นร้อยละ 18.9 พระสังฆาธิการที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีจำนวน 93 รูป คิดเป็นร้อยละ 47.4 และพระสังฆาธิการที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีจำนวน 66 รูป คิดเป็น ร้อยละ 33.7

ตาราง 6 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษา
สายพระปริยัติธรรม

การศึกษาสายพระปริยัติธรรม	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
นักธรรมชั้นตรี	3	1.5
นักธรรมชั้นโท	13	6.6
นักธรรมชั้นเอก	180	91.9
รวม	169	100

จากตาราง 6 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาปรากฏว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลที่จบการศึกษาสายพระปริยัติธรรมระดับนักธรรมชั้นตรี มีจำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.5 พระสังฆาธิการที่จบการศึกษาระดับนักธรรมชั้นโท มีจำนวน 13 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.6 และพระสังฆาธิการที่จบการศึกษาระดับนักธรรมชั้นเอก มีจำนวน 180 รูป คิดเป็นร้อยละ 91.8

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา
ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ ดังแสดงในตาราง 7-11

ตาราง 7 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและ
จัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามการดำรงตำแหน่ง

การบริหารและจัดการ งานพระศาสนา	เจ้าคณะอำเภอ			เจ้าคณะตำบล		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. งานการปกครอง	3.640	.879	มาก	3.665	.629	มาก
2. งานการศึกษา	3.340	.873	ปานกลาง	3.547	.679	มาก
3. งานการศึกษาสงเคราะห์	3.520	.829	มาก	3.609	.731	มาก
4. งานการเผยแผ่	3.630	.723	มาก	3.705	.679	มาก
5. งานการสาธารณูปการ	3.690	.803	มาก	3.688	.728	มาก
6. งานการสาธารณสงเคราะห์	3.570	.729	มาก	3.683	.681	มาก
ภาพรวม	3.565	.693	มาก	3.650	.547	มาก

จากตาราง 7 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงาน
พระศาสนา จำแนกตามการดำรงตำแหน่ง โดยภาพรวมพบว่า เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล มี
ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนาอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.565 และ
3.650 แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละงานของการบริหารจัดการงานพระศาสนาพบว่า เจ้าคณะอำเภอมี
ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนาอยู่ในระดับมาก ได้แก่ งานการปกครอง
งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ งานการสาธารณูปการ งานการสาธารณสงเคราะห์ โดยมี
ค่าเฉลี่ย 3.640, 3.520, 3.630, 3.690 และ 3.570 ตามลำดับ ส่วนงานการศึกษา อยู่ในระดับ
ปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.340 ในขณะที่เจ้าคณะตำบลมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงาน
พระศาสนาอยู่ในระดับมาก ทั้ง 6 งาน โดยมีค่าเฉลี่ย 3.665, 3.547, 3.609, 3.705, 3.688 และ
3.683 ตามลำดับ

ตาราง 8 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง

การบริหารและจัดการงานพระศาสนา	ไม่เกิน 10 ปี			เกินกว่า 10 ปี		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. งานการปกครอง	3.615	.703	มาก	3.758	.546	มาก
2. งานการศาสนศึกษา	3.494	.720	ปานกลาง	3.591	.666	มาก
3. งานการศึกษาสงเคราะห์	3.465	.735	ปานกลาง	3.867	.682	มาก
4. งานการสาธารณูปการ	3.591	.751	มาก	3.882	.666	มาก
5. งานการสาธารณสงเคราะห์	3.578	.687	มาก	3.855	.650	มาก
6. งานการเผยแผ่	3.649	.684	มาก	3.794	.674	มาก
ภาพรวม	3.565	.575	มาก	3.791	.511	มาก

จากตาราง 8 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา จำแนกตามระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง โดยภาพรวมพบว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลที่มีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งไม่เกิน 10 ปี และเกินกว่า 10 ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนาอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.565 และ 3.791 แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละงานของการบริหารจัดการงานพระศาสนาพบว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งไม่เกิน 10 ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนาอยู่ในระดับมาก ได้แก่ งานการปกครอง งานการสาธารณูปการ งานการสาธารณสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.615, 3.591, 3.578 และ 3.649 ตามลำดับ ส่วนงานการศาสนศึกษา และงานการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 3.494 และ 3.465 ในขณะที่พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งเกินกว่า 10 ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนาอยู่ในระดับมาก ได้แก่ งานการปกครอง งานการศาสนศึกษา งานการศึกษา

สงเคราะห์ งานการสาธารณูปการ งานการสาธารณสงเคราะห์ งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีค่าเฉลี่ย 3.758 , 3.591 , 3.867 , 3.882 , 3.855 และ 3.794 ตามลำดับ

ตาราง 9 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามระดับการศึกษาสายสามัญ

การบริหารและจัดการ งานพระศาสนา	ประถมศึกษา			มัธยมศึกษา			อุดมศึกษา		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. งานการปกครอง	3.681	.517	มาก	3.568	.685	มาก	3.788	.672	มาก
2. งานการศาสนศึกษา	3.557	.717	มาก	3.514	.716	มาก	3.527	.684	มาก
3. งานการศึกษาสงเคราะห์	3.724	.796	มาก	3.566	.766	มาก	3.579	.673	มาก
4. งานการสาธารณูปการ	3.632	.754	มาก	3.690	.800	มาก	3.718	.630	มาก
5. งานการสาธารณสงเคราะห์	3.822	.724	มาก	3.589	.684	มาก	3.703	.660	มาก
6. งานการเผยแผ่	3.638	.661	มาก	3.669	.709	มาก	3.773	.659	มาก
ภาพรวม	3.676	.569	มาก	3.599	.577	มาก	3.681	.544	มาก

จากตาราง 9 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา จำแนกตามระดับการศึกษาสายสามัญ โดยภาพรวมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล ที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนาอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.676 , 3.599 และ 3.681 ตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละงานของการบริหารจัดการงานพระศาสนา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนาอยู่ในระดับมาก ได้แก่ งานการปกครอง งานการศาสนศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการสาธารณูปการ งานการสาธารณสงเคราะห์ และงานการเผยแผ่ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.681 , 3.557 , 3.724 , 3.632 , 3.822 และ 3.638 ตามลำดับ พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา มีความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก ได้แก่ งานการปกครอง งานการศาสนศึกษา และงานการศึกษาสงเคราะห์ งานการสาธารณูปการ

งานการสาธารณสุขสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.568 , 3.515 , 3.566 , 3.690 , 3.589 และ 3.669 ความลำดับและพระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาอุดมศึกษา มีความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก ได้แก่ งานการปกครอง งานการ ศาสนศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการสาธารณสุขูปการ งานการสาธารณสุขสงเคราะห์ และงานการเผยแผ่ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.788 , 3.527 , 3.579 , 3.718 , 3.703 และ 3.773 ความลำดับ

ตาราง 10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามระดับการศึกษาสายพระปริยัติธรรม

การบริหารและจัดการ งานพระศาสนา	นักธรรมชั้นตรี			นักธรรมชั้นโท			นักธรรมชั้นเอก		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. งานการปกครอง	3.333	.306	ปานกลาง	3.754	.628	มาก	3.662	.663	มาก
2. งานการศาสนศึกษา	3.200	.200	ปานกลาง	3.646	.654	มาก	3.523	.710	มาก
3. งานการศึกษาสงเคราะห์	2.733	.577	ปานกลาง	3.631	.765	มาก	3.612	.736	มาก
4. งานการสาธารณสุขูปการ	3.467	.702	ปานกลาง	3.738	.830	มาก	3.689	.731	มาก
5. งานการสาธารณสุขสงเคราะห์	3.267	.462	ปานกลาง	3.585	.846	มาก	3.684	.677	มาก
6. งานการเผยแผ่	3.067	.611	ปานกลาง	3.692	.603	มาก	3.709	.687	มาก
ภาพรวม	3.178	.435	ปานกลาง	3.674	.629	มาก	3.647	.559	มาก

จากตาราง 10 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา จำแนกตามระดับการศึกษาสายพระปริยัติธรรม โดยภาพรวมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลที่มีระดับการศึกษานักธรรมชั้นตรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.178 พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษานักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอกมีความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.674 และ 3.647 ความลำดับ แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละงานของการบริหารจัดการงานพระศาสนา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษานักธรรมชั้นตรี มีความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ งานการปกครอง

งานการศาสนศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการสาธารณูปการ งานการสาธารณสุขสงเคราะห์ และงานการเผยแผ่ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.333 , 3.200 , 2.733 , 3.467 , 3.267 และ 3.067ตามลำดับพระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษานักธรรมชั้นโท มีความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก ได้แก่ งานการปกครอง งานการศาสนศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการสาธารณูปการ งานการสาธารณสุขสงเคราะห์และงานการเผยแผ่ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.754 , 3.646 , 3.631, 3.738 , 3.585 และ 3.692 ตามลำดับ และพระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษานักธรรมชั้นเอก มีความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก ได้แก่ งานการปกครอง งานการศาสนศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการสาธารณูปการ งานการสาธารณสุขสงเคราะห์ และงานการเผยแผ่ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.662 , 3.523 , 3.612 , 3.689 , 3.684 และ 3.709 ตามลำดับ

ตาราง 11 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้ง 6 งาน แสดงเป็นภาพรวม

การบริหารและจัดการงานพระศาสนา	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. งานการปกครอง	3.663	.656	มาก
2. งานการศาสนศึกษา	3.527	.563	มาก
3. งานการศึกษาสงเคราะห์	3.600	.741	มาก
4. งานการสาธารณูปการ	3.689	.735	มาก
5. งานการสาธารณสุขสงเคราะห์	3.671	.686	มาก
6. งานการเผยแผ่	3.698	.683	มาก
ภาพรวม	3.641	.563	มาก

จากตาราง 11 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ทั้ง 6 งาน แสดงเป็นภาพรวม ปรากฏว่าการบริหารและจัดการงานพระศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.641 แยกเป็นงานการปกครอง งานการศาสนศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการสาธารณูปการ งานการสาธารณสุขสงเคราะห์ และงานการเผยแผ่ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.663 , 3.527 , 3.600 , 3.689 , 3.671 , และ 3.698 ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา
ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ ดังแสดงในตาราง 12

ตาราง 12 แสดงค่าร้อยละของปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา
ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์

ลำดับที่	ปัญหา / ข้อเสนอแนะ	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
1	ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ	15	34.10
2	ขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	10	22.72
3	ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการงานศาสนาน้อย	7	15.90
4	ให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการงานศาสนา	5	11.36
5	ขาดสื่อและอุปกรณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	4	9.10
6	ไม่มีอิสระในการบริหารจัดการงานพระศาสนา	3	6.82
	รวม	44	100

จากตาราง 12 ผู้ตอบแบบสอบถามได้เสนอแนะ แนวคิด ปัญหา และวิธีการแก้ไขปัญหา
ในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ปัญหาและ
ข้อเสนอแนะลำดับที่ 1 คือ ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ คิดเป็นร้อยละ
34.10 รองลงมาคือ ขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 22.72
ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการงานศาสนาน้อย คิดเป็นร้อยละ 15.90 ให้ผู้ที่
เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการงานศาสนา คิดเป็นร้อยละ 11.36 ขาดสื่อและ
อุปกรณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 9.10 และไม่มีอิสระในการบริหารจัดการพระ
ศาสนา คิดเป็นร้อยละ 6.82 ตามลำดับ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งสรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ตามลำดับดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. สรุปผลการวิจัย
4. อภิปรายผล
5. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ และผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ในจังหวัดบุรีรัมย์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยพระสังฆาธิการระดับ เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล ในจังหวัดบุรีรัมย์ ในปี พ.ศ. 2549 จำนวน 196 รูป ดังนี้
 - 1.1 กลุ่มเจ้าคณะอำเภอ จำนวน 20 รูป
 - 1.2 กลุ่มเจ้าคณะตำบล จำนวน 176 รูป
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองโดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา และมีผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำในการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แล้วนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับพระสังฆาธิการที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่าง คือ รองเจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้าคณะตำบล ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ ได้ค่า α มีค่ามากกว่า 1.75 ถือว่ามีค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อสูง หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) งานเนื้อหาได้ค่าความเชื่อมั่น .964

3. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปแจกให้กลุ่มตัวอย่างเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยตนเอง ใช้เวลาในการดำเนินการ 1 เดือน เป็นฉบับสมบูรณ์ 196 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมประมวลผลสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ (Percentage)

4.2 วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา จำแนกตามสถานภาพทางประชากร ด้วยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.3 วิเคราะห์ปัญหาข้อเสนอแนะด้วยการแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ (Percentage) และพร้อมสรุปปัญหาและข้อเสนอแนะของการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 196 รูป ส่วนมากเป็นเจ้าของคณะตำบล 176 รูป คิดเป็น ร้อยละ 89.8 มีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งไม่เกิน 10 ปี 130 รูป คิดเป็นร้อยละ 66.3 มีการศึกษาสายสามัญระดับมัธยมศึกษา 93 รูป คิดเป็นร้อยละ 47.4 ส่วนการศึกษาสายพระปริยัติธรรม ส่วนมากเป็นนักธรรมชั้นเอก 180 รูป คิดเป็นร้อยละ 91.8

2. ผลการวิเคราะห์ ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.641

3. การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าเจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.565 และ 3.650 แต่เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายงาน พบว่าตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ในงานการศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 3.340

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า พระสังฆาธิการยังขาดการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 34.10 รองลงมาคือ ขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในการ

เผยแผ่พระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 22.72 ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการงาน พระศาสนาน้อย คิดเป็นร้อยละ 15.90 ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการงาน พระศาสนา คิดเป็นร้อยละ 11.36 ขาดสื่อและอุปกรณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 9.10 และ ไม่มีอิสระในการบริหารจัดการงานพระศาสนา คิดเป็นร้อยละ 6.82 ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย การบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้ง 6 งาน ทำให้ทราบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและ จัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการ ทั้ง 6 งาน ต่อแนวทางที่จะส่งเสริมและพัฒนาให้พระสังฆาธิการสามารถบริหารและจัดการงานพระศาสนาให้ดียิ่งขึ้น มีประเด็นที่ค้นพบอันจะเป็นข้อมูลให้พระสังฆาธิการ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง นำไปวางแผนปรับปรุงและพัฒนาการบริหารและจัดการงานพระพุทธศาสนาต่อไป ผู้วิจัยได้อภิปรายผลไว้ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและ จัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมพบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากพระสังฆาธิการได้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบของมหาเถรสมาคม และกฎหมายบ้านเมืองอย่างเคร่งครัด ซึ่งสอดคล้องกับงานเขียนของ พระธรรมปิฎกโศภณ (2545 : 25-28) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติพระสังฆาธิการ และจริยาพระสังฆาธิการ ที่พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตาม บัญญัติไว้เพื่อเป็นหลักควบคุมพระสังฆาธิการ โดยมีบทบัญญัติ ดังนี้

1.1 พระสังฆาธิการต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช สวรรและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย โดยเคร่งครัด

1.2 พระสังฆาธิการต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมาแล้วนั้น แต่ผู้สั่งมิได้ถอนหรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้น ไม่ผิดพระธรรมวินัยต้องปฏิบัติตาม แล้วรายงานจนถึงผู้สั่ง ในกรณีที่มีการคัดค้านคำสั่งดังกล่าว ให้ผู้สั่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือคนเพื่อพิจารณาสั่งการ ในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือคน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

1.3 พระสังฆาธิการต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่ การคณะสงฆ์และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่ โดยไม่มีเหตุอันสมควร

1.4 พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

1.5 พระสังฆาธิการต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือคนและผู้อยู่ในปกครอง

1.6 พระสังฆาธิการต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ

1.7 พระสังฆาธิการต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

1.8 พระสังฆาธิการต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

ทั้ง 8 ข้อนี้เป็น จริยา อันพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตาม โดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้ว ย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจริยา

แต่เมื่อพิจารณาจำแนกตามตำแหน่ง พบว่าเจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและ จัดการงานพระศาสนา อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ น่าจะเกิดจาก พระสังฆาธิการได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และอีก ส่วนหนึ่งน่าจะเกิดจากพระสังฆาธิการมีการประชุมอยู่เป็นประจำ

เมื่อจำแนกตามระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งไม่เกิน 10 ปี และเกิน 10 ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากพระสังฆาธิการ ได้ยึดและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ กฎระเบียบของมหาเถรสมาคม และกฎหมายบ้านเมืองในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา อย่างเคร่งครัดส่งผลให้ระดับความรู้เข้าใจในการบริหารและจัดการงาน พระศาสนา อยู่ในระดับมาก

เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาสายสามัญ พบว่าพระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากผู้ที่เรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา มีความรู้ความเข้าใจการบริหารจัดการงานพระศาสนา มาจากการสั่งสมประสบการณ์ และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา และอีกสาเหตุหนึ่งน่าจะเกิดจาก พระสังฆาธิการได้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบของมหาเถรสมาคม พระธรรมวินัย รวมทั้งกฎหมายบ้านเมืองในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา

เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาสายพระปริยัติธรรม พบว่าพระสังฆาธิการที่มีระดับ การศึกษาระดับนักธรรมชั้นตรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนระดับนักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหาร

และจัดการงานพระศาสนา อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากผู้ที่เรียนระดับนักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก มีความรู้ความเข้าใจมีประสบการณ์ในการบริหารและจัดการงานพระศาสนามากกว่านักธรรมชั้นตรี รวมทั้งการได้รับการอบรมสัมมนาในเรื่องการบริหารและจัดการงานพระศาสนา โดยเห็นได้จากมีการประชุมพระสังฆาธิการอยู่เป็นประจำ

2. เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและ จัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวม พบว่าพระสังฆาธิการระดับ เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและ จัดการงานพระศาสนา อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เจียมวงศ์ วงษ์ธรรม (2530 : 50) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม พบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความเห็นในการจัดบริการการศึกษา นั้น ควรเป็น ในรูปพระสงฆ์เสนอตัว คือแสดงความประสงค์ที่จะสอนความเห็นนี้มีประมาณร้อยละ 50 เป็นไปในแนวเดียวกันทุกกลุ่มพรรษา นอกจากนี้มีความเห็นที่น่าสนใจ คือมีผู้ต้องการ ให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นเองถึงร้อยละ 24.10 ซึ่งเห็นในแนวเดียวกันไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มนวกะ มีถึงร้อยละ 26.14 คงเป็นเพราะท่านอาจมีความเห็นว่า ถ้าพระสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบเองจะให้บริการ ได้คล่องตัว และพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้มีความรู้สูงพอสมควรที่จะบริหารงาน ได้ เพราะพระสงฆ์ที่สำเร็จปริญญาโทและปริญญาเอกจากต่างประเทศ

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ส่วนมากขาดการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 34.10 รองลงมาคือ ขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 22.72 ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการงานศาสนามาน้อย คิดเป็นร้อยละ 15.90 ให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการงานศาสนา คิดเป็นร้อยละ 11.36 ขาดสื่อและอุปกรณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 9.10 และ ไม่มีอิสระในการบริหารจัดการพระศาสนา คิดเป็นร้อยละ 6.82 ตามลำดับ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดนอม เกียรติกวีพันธุ์ (2530 : 43-44) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทในด้านการบริหารการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการ และพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงราย เสนอว่าผู้ที่จำทำการวิจัยควรมีพื้นฐานทางด้านพระพุทธศาสนา และมีโอกาสออกไปคลุกคลีสัมผัสกับพระสังฆาธิการและพระสงฆ์พอสมควร เพื่อจะได้มีประสบการณ์ตรงในอันที่จะ ได้รับรู้ถึงปัญหาและความต้องการของพระสังฆาธิการและพระสงฆ์ได้ถูกต้องยิ่งขึ้น อีกประการหนึ่ง นอกจากจะได้อยู่ใกล้ชิดกับพระสงฆ์แล้ว ควรจะมีความรู้ถึงสายงานการบังคับบัญชาทางคณะสงฆ์ รวมทั้งสอบถามความเป็น ไปทางด้านการศาสนากับผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายพิจารณาประกอบด้วย เช่นนายกสมาคมและสมาชิกของพุทธสมาคม

เพื่อจะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ สามารถนำมาอ้างอิงประกอบหลักฐาน และเหตุผลในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

จากผลการวิจัย การบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยขอเสนอแนะผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. สำนักงานพระพุทธศาสนาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ควรให้ความรู้ความเข้าใจกับพระสังฆาธิการในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ในงานการศึกษา เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา งานการศึกษา พระสังฆาธิการยังมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ในข้อการจัดตั้งทุนนิตិ การศึกษา อบรม เผยแผ่ โดยใช้วิธีการจัดประชุมชี้แจง การอบรมให้ความรู้ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์

2. สำนักงานพระพุทธศาสนาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ควรให้ความรู้ความเข้าใจกับพระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสายพระปริยัติธรรมระดับนักธรรมชั้นตรี ในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ในงานการปกครอง งานการศึกษา งานการเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานสาธารณประโยชน์ และงานการศึกษาสงเคราะห์ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ทั้ง 6 งาน พระสังฆาธิการยังมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง โดยใช้วิธีการจัดประชุมชี้แจง การอบรมให้ความรู้ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์

3. สำนักงานพระพุทธศาสนาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ควรให้ความรู้ความเข้าใจกับพระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งไม่เกิน 10 ปี ในงานการศึกษา และงานการศึกษาสงเคราะห์ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ทั้ง 2 งานนี้ พระสังฆาธิการยังมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง โดยใช้วิธีการจัดประชุมชี้แจง การอบรมให้ความรู้ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระพุทธศาสนา ของพระสังฆาธิการ ในยุคโลกาภิวัตน์

2. ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินกิจการงานของพระสงฆ์ในท่ามกลางกระแสของยุคโลกาภิวัตน์

3. ควรทำการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบระหว่างการบริหารงานของพระสังฆาธิการของแต่ละภาค ของประเทศไทย

4. ควรทำการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการบริหารและจัดการงานพระพุทธศาสนาระหว่างพระสังฆาธิการฝ่ายมหานิกาย และฝ่ายธรรมยุติกนิกาย

5. ควรทำการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการบริหารและจัดการระหว่างวัด และหน่วยงานอื่น ๆ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

บรรณานุกรม

- กิติมา ปรีดีคิลก. (2539). ทฤษฎีการบริหารองค์การ. กรุงเทพฯ : ธนการพิมพ์.
- คณิงนิตย์ จันทบุตร. (2528). สถานภาพของพระพุทธศาสนา. กลุ่มประสานงาน
ศาสนาเพื่อสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- เจริญผล สุวรรณโชติ. (2542). ทฤษฎีบริหาร. กรุงเทพฯ : อักษรไทย.
- เจียมวงษ์ วงษ์ธรรม. (2530). บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม. วิทยานิพนธ์
ศศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ชาญชัย อาจิณสมาจาร. (2534). ผู้บริหารควรรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับองค์กร.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แมนเนจเม้นท์มีเดีย.
- ชาญชัย อาจิณสมาจารย์. (2535). ผู้จัดการยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
แมนเนจเม้นท์มีเดีย.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. (2526). การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา
- ณอม เกียรติวรพันธุ์ (2530). บทบาทในด้านการบริหารการศาสนาของศึกษานิเทศก์
ในทัศนะพระสังฆาธิการ และพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก. ถ่ายเอกสาร.
- ถวิล อรัญเวศ. (2544, กุมภาพันธ์-มีนาคม). "นักบริหารมืออาชีพในยุคเขตพื้นที่การศึกษา"
ประชาศึกษา. 51(3) : 28.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2537). องค์การและการบริหาร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2540). องค์การและการจัดการทันสมัยยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2542). การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ธานีรินทร์ ศิลปจารุ. (2548). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ : วี. อินเทอร์เน็ต จำกัด.
- นางเยาว์ ปฎิกรัชต์ (2532). บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน
ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา. ถ่ายเอกสาร.

- บรรยงค์ โดจินดา. (2543). การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์.
- บรรยงค์ โดจินดา. (2545). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2535). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2541). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์. (2542). ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. บุรีรัมย์ : สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.
- พนัส หันนาคินทร์. (2542). หลักการบริหารโรงเรียน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- พระเทพโสภณ. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2544). พระพุทธศาสนาในสถานการณ์โลกปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพโสภณ. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2547). “พระพุทธศาสนาในประเทศไทยปัจจุบัน,” ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ 49 ปีการศึกษา 2545. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549, ฉบับที่ 131). นิตยสารข่าวทางเดิน. กรุงเทพฯ : ห.จ.ก. เจริญรัฐการพิมพ์.
- พระธรรมโกศาจารย์. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549, ฉบับที่ 132). นิตยสารข่าวทางเดิน. กรุงเทพฯ : ห.จ.ก. เจริญรัฐการพิมพ์.
- พระธรรมปริยัติโสภณ. (วรวิทย์). (2545). การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค 2 ภาคปฏิบัติการ. พิมพ์ครั้งที่ 6 ; กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพิจิตรธรรมพาทิ. (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน). (2539). เทศนาว่าไรดี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงเซียง.
- พระมหาวงษ์ไทย ศรีลาภย์. (2542). ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ อศ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ). นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา. ถ่ายเอกสาร
- พระมหาเสริมชัย ชยมงฺกโล. (2539). การบริหารวัด. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธภาวนาวิชาธรรมกาย.
- พระเมธีธรรมภรณ์. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2539). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระราชธรรมนิเทศ. (ระแบบ จิตฺตญาโณ). (2542). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระราชปริชิตเวที. (สมคิด เขมจารี). (2547, 1 มิถุนายน – 31 กันยายน). “คุณธรรมสำหรับผู้บริหารที่พระสังฆาธิการต้องศึกษา,” วารสารภาค 11. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ระฆังทอง.
- พระราชวรณีย์. (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2527). ธรรมบัญญัติพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.
- พระราชวรณีย์. (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2528). ปรัชญาการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- พระราชสุทธิญาณมงคล. (2543). การบริหารจัดการวัด. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <http://www.pantown.com/content.php?id=3854&name=content7>.
- พระราชสุทธิญาณมงคล. (2543). กิจกรรมของพระสงฆ์ กับ สังคมไทย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://jarun.org/v3/K00055.htm>.
- พระสุทธิพร. (2544). การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดลำปาง. สารนิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ศศ.ม. (สาขาวิชาการบริหารองค์การ) มหาวิทยาลัยเกริก : กรุงเทพฯ. ถ่ายเอกสาร.
- พะยอม วงศ์สารศรี. (2542). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภา.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2542) ความรู้คู่คุณธรรม รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมและการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพโรธ เลิศพิริยกุล. (2539) “สภาพปัญหาสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์,” ใน หลักการบริหารและจัดการวัดยุคโลกาภิวัตน์ โดยความร่วมมือระหว่างกรมการศาสนา สำนักงานสถาบันราชภัฏ มุณินิธิ์ซีเมนต์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2526). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- วารสารภาค 11. (2547). ทำเนียบพระสังฆาธิการภาค 11. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ระฆังทอง.
- วิจิตร ศรีสะอ้าน. (2523). “ปรัชญาและพัฒนากาการบริหาร,” ใน เอกสารชุดการสอนวิชา หลักการและระบบการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.
- ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์. (2543). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ส. ศิวรักษ์. (2526). พุทธทัศนะเพื่อการสร้างสรรค์สังคมใหม่. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เทียนวรรณ.
- สมชาย เทพแสง. (2543, มิถุนายน-กรกฎาคม). “ผู้บริหารมีอาชีพ,” ข่าวราชการครู. 20(5) : 20.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2543). การบริหารเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

- สมบูรณ์ อุปถัมภ์. (2532). ความรู้และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหาร. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร
การพิมพ์.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2526). การบริหาร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สมพร เพ็องจันทร์. (2547). แนวคิดและหลักการจัดการในองค์การสาธารณะ. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมยศ นาวิการ. (3536). การบริหาร. กรุงเทพฯ : ธรรมสารการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2541 ก). มาตรฐานโรงเรียนสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2541. กรุงเทพฯ
: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์. (2522). พระราชพงศาวดารย่อลำดับกษัตริย์ และเสด็จพระราชดำเนินไป
เมืองนครศรีธรรมราช. สงขลา : ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทร์ทรวิโรฒ สงขลา. ถ่ายเอกสาร.
- สุทธิ สุทธิสมบูรณ์ และ คนอื่นๆ. (2532). หลักการบริหารเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ :
ประชาชน.
- สุทธิ สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสีโยกฤษณ์. (2537). การแบ่งส่วนราชการและการจัดอัตรากำลัง
ข้าราชการ. กรุงเทพฯ : สำนักสวัสดิการสำนักงานข้าราชการพลเรือน. ถ่ายเอกสาร.
- สุเมธ สุขเจริญพงษ์. (2540). ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับปัญหาการบริหารการ
จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา : ศึกษากรณีโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา.
สารนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา).
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สุรศักดิ์ ปาเฮ. (2543, ตุลาคม-พฤศจิกายน). "สู่มติการเป็นนักบริหารการศึกษามีอาชีพ,"
ข้าราชการครู. 21(1) :28.
- เสนาะ ดิยาวี. (2544). หลักการบริหาร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนุชิต วรรณสุทธิ. (2546). การศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพในอนาคต. วิทยา
นิพนธ์ ค.บ. (การบริหารการศึกษา). นุรีรัมย์ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.
ถ่ายเอกสาร.
- อุทัย หิรัญโต. (2535). เทคนิคการบริหาร. กรุงเทพฯ : ทิพย์อักษร.
- เอกสารวิชาการ. (2539). หลักการบริหารและจัดการวัดยุคโลกาภิวัตน์ โดยความร่วมมือระหว่าง
กรมการศาสนา สำนักงานสถาบันราชภัฏ มูลนิธิซีเมนต์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
กรมการศาสนา.

- Beyer, Peter. (1994). **Religion and Globalization**. New York: Harcourt Brace and World.
- Griffin, Ricky. (1984). **Management**. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Likert, Rensis. (1961). **New Patterns of Management**. New York: Its Drsraption.
- Neil R. Sweeney. (1968). **For Thoes Who Would Be President**. Chicago: University of Chicago Press.
- Prachaksha, Saisang. (1978). **The Impact of Buddhism upon Higher Education in Thailand**. Unpublished Doctor's Dissertation, Indiana: Indiana University.
- Santikaro, Bhikkhu. (2001). **Everybody Needs Vinaya : Reflections on Buddhist Lifestyles**. Santi Pracha Dhamma Bangkok: Santi Pracha Dhamma Institute.
- Stark, Rondey & Bainbridge, William Sims. (1985). **The Future of Religion**. Berkeley: University of California Press.
- Tambiah, S.J. (1976). **World Conqueror and World Renouncer**. New York: Cambridge University Press.
- Thakur, Shivesh C. (1991). **Religion and Social Justice**. New York: St.Martin's Press.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ
ตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

ที่ ศธ ๐๕๔๕.๒๐/๖๑๕๐

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ถนนจรัส อำเภอเมืองบุรีรัมย์
จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๙ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระครูปริยัติภัทรคุณ

ด้วยนายประสงค์ เกิดสันโดศ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การบริหารและจัดการงานพระศาสนายุคโลกาภิวัตน์ ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสุตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต โดยมี รศ.ภูมิจิต เรืองเดช เป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอกความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการทำการวิจัยและศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ทำการวิจัยจะได้ดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สงวน สหวงษ์)

คณบดี ปฏิบัติราชการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ ต่อ ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

ที่ ศธ ๐๕๔๕.๒๐/ ๖๑๕๐

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ถนนจิระ อำเภอเมืองบุรีรัมย์
จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๙ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน นายธนุ ศรีทอง

ด้วยนายประสงค์ เกิดสันโดศ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การบริหารและจัดการงานพระศาสนายุคโลกาภิวัตน์ ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต โดยมี รศ.ภูมิจิต เรืองเดช เป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอกความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการทำการวิจัยและศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ทำการวิจัยจะได้ดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สงวน สหวงษ์)

คณบดี ปฏิบัติราชการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ คอ ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

ที่ ศธ ๐๕๔๕.๒๐/ ๑๕๐

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ถนนจระ อำเภอเมืองบุรีรัมย์
จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๕ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน นายบรรจง โสคติ

ด้วยนายประสงค์ เกิดสันโคด นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การบริหารและจัดการงานพระศาสนายุคโลกาภิวัตน์ ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต โดยมี รศ.ภูมิจิต เรืองเดช เป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิจัยและศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ทำการวิจัยจะได้ดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดพิจารณา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สงวน สหวงษ์)

คณบดี ปฏิบัติราชการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ ตย ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

ภาคผนวก ข แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม

เรื่อง การบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยด้านรัฐประศาสนศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารและจัดการงานพระศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งแบ่งแบบสอบถามเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับ ระดับความคิดเห็นของท่าน ในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ประกอบด้วยการบริหารและจัดการงานพระศาสนา 6 งาน คือ งานการปกครอง งานการศึกษา งานการศึกษสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ งานการสาธารณูปการ และงานการสาธารณสงเคราะห์

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารและจัดการงานพระศาสนา ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์

ขอให้ท่านตอบทุกข้อ ทุกตอน เพื่อจะได้เป็นข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ และความคิดเห็นที่ท่านตอบแบบสอบถามฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของท่าน ไม่จำเป็นต้องเหมือนหรือตรงกับความคิดเห็นของท่านอื่นๆ ขอให้ท่านตอบตรงกับสภาพความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

นายประสงค์ เกิดสันโดศ

ผู้วิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () ที่ตรงกับข้อมูลจริงของท่าน

1. ตำแหน่งของท่านในปัจจุบัน คือ

- () เจ้าคณะอำเภอ
- () เจ้าคณะตำบล

2. ท่านได้ดำรงตำแหน่งตามข้อ 1 เป็นเวลา

- () ไม่เกิน 10 ปี
- () เกินกว่า 10 ปี

3. วุฒิทางการศึกษาระดับสูงสุดสำเร็จชั้น

- () ระดับประถมศึกษา
- () ระดับมัธยมศึกษา
- () ระดับอุดมศึกษา

4. วุฒิศาสนาชั้นพระปริยัติธรรม แผนกธรรม สำเร็จชั้น

- () นักธรรมชั้นตรี
- () นักธรรมชั้นโท
- () นักธรรมชั้นเอก

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระศาสนา
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเข้าใจของท่านมากที่สุด

การบริหารและจัดการงานพระศาสนา	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
งานการปกครอง					
1 ให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบมหาเถรสมาคม และกฎหมายบ้านเมือง อย่างเคร่งครัด.....
2 พระภิกษุที่อยู่ในการปกครองที่มีความรู้ความสามารถ มีการจัดแบ่งงานและการมอบหมายหน้าที่การงาน หมุนเวียนกันทำหน้าที่ต่าง ๆ คราวละประมาณ 1 ปี และมีการจัดนิคยภัคคอบแทนทุกเดือน
3 มีการติดต่อสื่อสารการประชาสัมพันธ์ กิจการคณะสงฆ์ อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง ไม่คลุมเครือ เช่น การสั่งการ การมอบหมายที่การงาน รายงานต่าง ๆ และมีการติดตามผลงาน การตรวจงาน การประเมินผลงาน และการรายงานผลงานจากพระภิกษุที่ได้รับมอบหมายให้ลงไปปฏิบัติ ทุกโครงการ.....
4 มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการระงับอธิกรณ์ ตามธรรมนุญการปกครองสงฆ์ และมีวิธีป้องกันแก้ไขปัญหาคความวิวาทบาทหมาง และการแตกสามัคคีภายในวัด โดยไม่ปล่อยปัญหาให้หมักหมมเรื้อรัง.....
5 เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นในเขตการปกครอง สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาคได้อย่างรวดเร็ว มีความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย และมีการรายงานผลค่อผู้บังคับบัญชาอย่างรวดเร็ว.....

การบริหารและจัดการงานพระศาสนา	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
งานการศึกษา					
6 จัดให้มีกิจกรรมการศึกษาภาคปริยัติ แผนกธรรม แผนกบาลีแก่พระภิกษุสามเณร และ แผนกธรรมศึกษา แก่เด็กนักเรียน และฆราวาส ตลอดทั้งปี.....					
7 ส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุและสามเณรในการปกครองผู้มีสติปัญญาสามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ได้ทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี โดยเฉพาะวัดที่อยู่ในชนบทขาดแคลนครูสอน โดยมีการจัดนิศยภัตตคอบแทนเป็นรายเดือน.....					
8 มีกิจกรรมการศึกษาภาคปฏิบัติ คือการสอนสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน แก่พระภิกษุสามเณร ฆราวาส และเด็กนักเรียน ตลอดทั้งปี.....					
9 มีการส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ คือ ม.1 - ม.6 และสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณร ได้ศึกษา การเรียนพิมพ์ดีด และคอมพิวเตอร์.....					
10 มีการจัดตั้ง “ทุนนิธิการศึกษา - อบรม - เผยแผ่” เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเรียนการสอน อุปกรณ์การเรียนการสอน และส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรที่เรียนจบชั้น ป.ธ.5 หรือผู้ที่จบ ม.6 ให้เข้าไปเรียนในระดับชั้นปริญญาตรี - โท ในสถาบันการศึกษาชั้นอุดมศึกษาทั้งภาครัฐ และเอกชน.....					
งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
11 ออกอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนในเขตบริการอยู่เป็นประจำ และในวันธรรมมัสสวนะให้วัดที่อยู่ในการปกครองได้มีการเชิญชวนพุทธศาสนิกชนร่วมทำบุญตักบาตร และอยู่ปฏิบัติธรรมรักษาศีลอุโบสถที่วัดเป็นประจำ.....					

การบริหารและจัดการงานพระศาสนา	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
12 มีการอบรมพระภิกษุสามเณรในการปกครองให้รู้จักแสดงธรรมเป็นทุกรูป และส่งเสริมสนับสนุนพระภิกษุสามเณรในการปกครองไปศึกษาข้างสำนักที่เปิดอบรมการแสดงธรรม หรือ วาทีลป็อยู่เป็นประจำ.....					
13 ส่งเสริมสนับสนุนพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถในการแสดงธรรม ได้ออกไปช่วยงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่เป็นประจำ และส่งเสริมสนับสนุนให้วัดที่อยู่ในการปกครอง เปิดสอนธรรมศึกษาให้กับเด็กเยาวชนและฆราวาสที่มีความสนใจ.....					
14 ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนามีการส่งเสริมสนับสนุนให้วัดที่อยู่ในการปกครองจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนให้มีการจัดนิทรรศการ และให้เยาวชนตอบปัญหาธรรมะ พร้อมมอบรางวัล.....					
15 มีการร่วมมือกับคณะสงฆ์และหน่วยงานราชการ ในการออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในเขตบริการและนอกเขตบริการอยู่เป็นประจำ.....					
งานการสาธารณูปการ					
16 มีความรู้ความเข้าใจเรื่องงานสาธารณูปการ โดยควบคุมดูแลให้วัดที่อยู่ในการปกครองก่อสร้างถาวรวัตถุภายในบริเวณวัดอย่าง เป็นสัดส่วน เช่น พุทธาวาส ธัมมาวาส สังฆาวาส.....					
17 มีการควบคุมดูแลวัดที่อยู่ในการปกครองให้ตั้งคณะกรรมการ วัดเพื่อตรวจสอบและดูแลผลประโยชน์ของวัด.....					
18 มีการส่งเสริมสนับสนุนให้วัดที่อยู่ในการปกครองรักษา สภาพแวดล้อมธรรมชาติ เช่นป่าไม้ ลำธาร และมีการปลูกป่า ซ่อมแซม และควบคุมดูแลวัดที่อยู่ในการปกครองมิให้ก่อสร้าง ถาวรวัตถุใหญ่โตเกินความจำเป็น.....					

การบริหารและจัดการงานพระศาสนา	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
19 มีการควบคุมดูแลวัดที่อยู่ในการปกครองเรื่องการสร้างเสนาสนะภายในวัด ให้เจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดมีความเห็นร่วมกัน เพื่อป้องกันเงินวัดมิให้รั่วไหล.....
20 มีการส่งเสริมสนับสนุนให้วัดที่อยู่ในการปกครองได้จัดปรับปรุงบัญชีวัด สิ่งของครุภัณฑ์ วัสดุภัณฑ์ แยกประเภทในแต่ละปี และมีการส่งเสริมสนับสนุนให้เจ้าอาวาสวัดที่อยู่ในการปกครอง ได้บริหารจัดการวัดของตน เพื่อที่จะได้เป็น วัดพัฒนาตัวอย่าง.....
งานการสาธารณสงเคราะห์					
21 มีความรู้ความเข้าใจเรื่องงานสาธารณสงเคราะห์อย่างถูกต้อง โดยส่งเสริมสนับสนุนให้วัดที่อยู่ในการปกครองนำชาวบ้าน ครู นักเรียน พัฒนาหมู่บ้าน และปลูกต้นไม้เนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ
22 มีการส่งเสริมสนับสนุนให้วัดที่อยู่ในการปกครองได้จัดเครื่องอุปโภคบริโภคที่วัดมีอยู่มาก ให้กับโรงเรียนที่อยู่ในเขตชนบท และให้เจ้าอาวาสวัดที่อยู่ในการปกครอง ร่วมระดมทุนเพื่อสมทบเข้าในโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนที่อยู่ในเขตชนบท.....
23 มีการส่งเสริมสนับสนุนให้วัดที่อยู่ในการปกครอง ได้จัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ผู้ลัดเล็ดลูกอายุขางต่าง ๆ.....
24 มีการส่งเสริมสนับสนุนให้วัดที่อยู่ในการปกครอง จัดตั้งมูลนิธิ ศูนย์เด็กอ่อนเกณฑ์ โรงเรียนการกุศล เพื่อเป็นการช่วยเหลือเด็กนักเรียนที่ผู้ปกครองยากจน ขาดโอกาสการศึกษา ให้มีโอกาสดูแลศึกษาเล่าเรียน.....
25 มีการส่งเสริมสนับสนุนให้เจ้าอาวาสวัดที่อยู่ในการปกครอง ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อช่วยสอดส่อง อบรมดูแลเยาวชนให้ห่างไกลจากยาเสพติด.....

การบริหารและจัดการงานพระศาสนา	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
งานการศึกษาสงเคราะห์					
26 มีความรู้ความเข้าใจเรื่องงานการศึกษาสงเคราะห์อย่างถูกต้อง โดยมีการส่งเสริมสนับสนุนให้เจ้าอาวาสวัดที่อยูในการปกครอง ได้จัดตั้งทุนศึกษาสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน ขามประสาธน์พิบัติ.....
27 มีการส่งเสริมสนับสนุนให้เจ้าอาวาสวัดที่อยูในการปกครอง ดำเนินงานขอสร้างห้องเรียนศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองในเขตบริการของวัด.....
28 มีการส่งเสริมสนับสนุนให้เจ้าอาวาสวัดที่อยูในการปกครอง ดำเนินงานจัดตั้งทุนนิรโทษเพื่อการศึกษาสงเคราะห์เด็ก และคนชรา ที่ถูกทอดทิ้ง.....
29 ในการปกครอง ดำเนินงานจัดตั้งกองทุนการศึกษาของวัด เพื่อใช้จ่ายในเรื่องการศึกษาของพระสงฆ์
30 มีการประสานงานกับ โรงเรียน ในเขตบริการ โดยจัดส่งให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ เข้าไปช่วยสอนและอบรมศีลธรรม เพื่อสงเคราะห์และเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน

ส่วนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารและจัดการงานพระพุทธศาสนาของ
พระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์
คำชี้แจง โปรดกรอกข้อความตามความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะของท่าน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายประสงค์ เกิดสันโคด
วัน เดือน ปี เกิด	วันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2523
สถานที่เกิด	บ้านสองพี่น้อง ตำบลสะเดา อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	68 หมู่ 5 บ้านทุ่ง ตำบลนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ (31110) โทรศัพท์ 083-965 5024 , 044-631 333
ตำแหน่งหน้าที่	สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลนางรอง เขต 5 ปี พ.ศ. 2548
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2539 มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนนางรองพิทยาคม อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2542 มัธยมศึกษาปีที่ 6 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดศรีสะเกษ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ. 2547 พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาพระพุทธศาสนา วิชาเอก พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2548 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครู (ป.วค.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2550 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์